

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

Παιδαγωγικό, Ιστορικό,
Λογοτεχνικό και
Έγκυκλοπαιδικό Περιοδικό
ΤΩΝ ΔΑΣΚΑΛΩΝ & ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

Τεύχος 3

Ιανουάριος - Μάρτιος

1978

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ
ΚΑΘΕ 3 ΜΗΝΕΣ

Χρόνος 25ος

ΕΚΔΟΣΗ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

**ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ
ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ
ΕΛΛΑΔΟΣ**

ΕΔΡΑ: ΑΘΗΝΑ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: Ξενοφώντος 15α Τ.Τ. 118
ΤΗΛΕΦ. 3236.547 - 3221.316 - 3245.375

ΕΤΟΣ ΙΥΣΤΑΞΕΩΣ 1922

ΕΝΩΣΗ

**Τών Διδασκαλικών Συλλόγων
της χώρας και τών Διδασκαλικών
Συλλόγων τών Έλληνικών
Κοινοτήτων του εξωτερικού**

Αναγνωρισμένη

από τό Πρωτοδικείο Αθηνών
μέ την 754/1946 απόφασή του
όπως τροποποιήθηκε
μέ τίς 7363/46, 10508/48, 3716/51,
4711/66, 570/69 και 3213/72 αποφάσεις

LA TRIBUNE

PROFESSIONNELLE
DE L' INSTITUTEUR

15a (118) Athènes - Grèce

Publication
mensuelle
de la Fédération
Grecque des
Instituteurs

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

ΚΑΖΑΝΤΖΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ,	Πρόεδρος,
ΚΕΛΛΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ,	Α' Αντιπρόεδρος
ΗΛΙΑΔΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ,	Β' Αντιπρόεδρος
ΔΟΡΙΑΚΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ,	Γεν. Γραμματέας
ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ,	Ειδ. Γραμματέας
ΓΡΙΒΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ,	Ταμίας
ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ,	Σύμβουλος
ΚΟΥΦΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ,	Σύμβουλος
ΠΑΠΑΦΩΤΙΟΥ ΦΩΤΙΟΣ,	Σύμβουλος

**Επιστημονικόν Βήμα
τοῦ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

● Μιά ιδιότυπη πνευματική μορφή – Ἡ φυσιογνωμία τοῦ δασκάλου – Ε. Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ	Σελ. 2
● Ἐρευνα γιά τό αὐτοσυναίσθημα τῶν μαθητῶν στήν Ἑλλάδα. Γ. ΦΛΟΥΡΗ, Θ. ΜΑΝΤΖΑΡΑ	7
● Ἡ Νεοελληνική γραμματική. Παρεξηγήσεις καί ἀλήθεια. Δ. ΤΟΜΠΑΤΔΗ	20
● Ἡ φυσική ἀγωγή τῆς ἀτομικῆς ἐποχῆς. Δ. ΠΑΠΠΑ	26
● Ἑλέν Κέλλερ (ἡ διάσημη τυφλή καί κωφάλαλη) Χ. ΖΗΣΗ	35
● Κωστής Παλαμάς. Ὁδ. Κωνσταντινοπούλου	38
● Ἡ κοινωνική μέριμνα γιά τό καθυστερημένο παιδί. ΚΩΝ. ΔΡΕΛΛΙΑ	41
● Παιδαγωγικές κατευθύνσεις 20οῦ αἰῶνα. «Ὁ Πραγματισμός καί τό παιδαγωγικό του σύστημα» ΒΑΣ. ΚΩΣΤΟΥΛΑ	45
● Πολιτιστικές ἐκδηλώσεις στό Δημοτικό Σχολεῖο ΠΑΥΛΟΥ ΤΣΑΜΗ	51
● Ναθαρίνο. ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΚΑΛΥΒΑ	57
● Τό βλέμμα τοῦ παιδιοῦ, ΣΤ. ΜΑΝΔΑΛΑΚΗ	66
● Φυσική ἀγωγή στό Δημοτικό σχολεῖο. ΙΩΑΝΝΗ ΚΑΠΝΟΥΛΛΑ	68

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Τιμή τεύχους	δρχ. 10
Δασκάλων	» 200
Σχολ. Ἐφορειῶν	» 250
Ἐξωτερικοῦ	Δολ. 10

Τεύχος 3

Χρόνος 28ος

Ἰανουάριος – Μάρτιος 1978

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Μιά ιδιότυπη πνευματική μορφή

Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΤΟΥ
Ε. Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ

ΤΟ όποιοδήποτε επάγγελμα, όταν ασκείται με επίγνωση, φορτώνει στους ώμους του ανθρώπου εθύνες, άλλοτε μεγαλύτερες και άλλοτε μικρότερες. Άνεύθυνο δεν είναι κανένα. Καί αν γιά τίς εθύνες του ό επαγγελματίας δεν καλείται νά δώσει λόγο στίς δικαιοτικές Άρχές ή σέ άλλους αντιπρόσωπους τής εξουσίας, θά ύποστει τόν έλεγχο από τόν έαυτό του, από τή δική του συνείδηση. Ό υδραυλικός πού τοποθετεί ή επιδιορθώνει ένα θερμοσίφωνα στό σπίτι μας, ό κομωτής πού μās καλλωπίζει, ό μηχανικός πού σχεδιάζει ένα γεφύρι δεν είναι λιγότερο υπεύθυμοι από τό γιατρό πού κάνει μιá διάγνωση, τό φαρμακοποιό πού εκτελεί μιá συνταγή ή τό δικαστή πού διατάζει μιá καταδικαστική (ή μιάν αθωωτική) απόφαση. Γιατί ένας κακός χειρισμός από άγνοια ή αμέλεια, άπροσεξία ή βιασύνη, του υδραυλικού, του κομωτή ή του μηχανικού μπορεί νά προκαλέσει βαρύτατες καί κάποτε άνεπανόρθωτες ζημιές στους συνανθρώπους, όπως καί μιá ιπλάνη του γιατρού, του φαρμακοποιού ή του δικαστή. Τή μιá φορά καίγεται ένα σπίτι, παραμορφώνεται ένα πρόσωπο, πέφτει στό γκρεμό ένα δχημα· τήν άλλη βασανίζεται ή πεθαίνει ένας

άνθρωπος, πληγώνεται τό αίσθημα του δικαίου καί ύπονομεύεται ή κοινωνική ευστάθεια. Όλα λοιπόν τά έργα, τά πιό εύγενή καί τά πιό θάναυσα, έχουν τίς εθύνες τους. Δηλαδή μιάν ήθική διάσταση. — Αυτό είναι κοινός τόπος ή μιá αλήθεια του de la Palisse. Καί αν λέγεται εδώ, τούτο γίνεται γιά νά προχωρήσουμε πέρα απ' αυτήν σέ μιá διάκριση πού λίγοι άσφαλώς από μās τήν έχουν συνειδητοποιήσει. Κανένα έργο δεν είναι τόσο φορτωμένο μέ βαριές, βαρύτατες εθύνες όσο τό παιδευτικό, τό έργο του δασκάλου. Ή έννοια όμως του «δασκάλου» χρειάζεται πολλές διευκρινίσεις.

Δάσκαλος δεν είναι εκείνος πού μαθαίνει στά παιδιά μας τά σχολικά «γράμματα», καλούς τρόπους ή μουσική, κολύμπι, ξιφασκία καί άλλα άθλητικά ή ψυχαγωγικά παιχνίδια. Αυτά τά «μαθήματα» είναι έξωτερικά, μένουν στην επιφάνεια σόν τά ρούχα πού φοράμε (καί τ' αλλάζουμε ή τά πετούμε). Δεν εισχωρούν παραμέσα, στην ψυχή μας, δεν μās πλάθουν, δεν διαμορφώνουν αυτό πού όνομάζουμε προσωπικότητά μας: τό πνεύμα, τό ήθος, τό χαρακτήρα μας. (Πόσο εύκολα λέγονται αλλά δύσκολα έν-

νοούνται αυτές οι κομψές λέξεις...).

Εκτός εάν εκείνοι που τά προσφέρουν δεν περιορίζονται στην απλή μετάδοση εξωτερικών, επιδερμικών γνώσεων, αλλά αποβλέπουν σ' αυτό τό σκοπό και μεταχειρίζονται τά μαθήματα που διδάσκουν ως μέσα για νά τόν επιτύχουν. Τότε πραγματικά ο φιλόλογος ή ο μαθηματικός, ο μουσικός ή ο γυμναστής είναι δάσκαλος και τό έργο του αξίζει νά λέγεται παιδαγωγικό. Διαφορετικά μοιάζουν μέ τούς ανήμποτους «βοηθούς» που τούς παίρνει μαζί του ο «τεχνίτης», για νά του κουβαλούν τά υλικά, νά του δίνουν στό χέρι τά εργαλεία, ή και νά έκτελούν μικροδουλειές, χωρίς πρωταβουλία και εθύνη, αφού άλλωστε δεν έχουν σαφή και πλήρη γνώση ούτε του τελικού σκοπού ούτε της μεθόδου που οδηγεί στην πραγμάτωσή του. Τέτοια έργα, δευτερεύοντα και χωρίς βαθύτερη σημασία για την άγωγή των νέων ανθρώπων, οι άρχαίοι Αθηναίοι τά άνέθεταν σέ δούλους — όπως και τά οικιακά, τά έργα του νοικοκυριού... Από τό «δάσκαλος» περιμένουμε κάτι άλλο: ώριμος αυτός, γεμάτος από την πείρα της ζωής που αποκτάται μέ κόπο και μέ πόνο, νά σταθεί κοντά στον νέο, τόν άπλερο άνθρωπο και νά τόν βοηθήσει νά ώριμάσει, νά ενηλικιωθεί πνευματικά, νά γίνει ένας αυθύπαρκτος άνθρωπος.

Υπάρχει όμως και μιά άλλη, πολύ σημαντική διαφορά που χωρίζει τό «δάσκαλο από τούς άλλους επαγγελματίες, και τόν πλησιάζει προς όσους άσκούν μέσα στην κοινωνία εύγενή, σοδαρά και για τούτο εύαίσθητα λειτουργήματα, όπως π.χ. είναι ο ιερέας, ο δικαστής, ο πολιτικός. Όταν καλούμε ένα αρχιτέκτονα νά μάς σχεδιάσει τό σπίτι που θά χτίσουμε, ή πηγαίνουμε σ' ένα γιατρό νά μάς χειουργήσει ή διαπραγματευόμαστε ένα ζωγραφικό

πίνακα που μάς άρέσει, δεν ρωτούμε (θά ήταν άνόητο νά ρωτήσουμε) για τό ήθος του αρχιτέκτονα, του γιατρού, του ζωγράφου, τί είδος άνθρωπος είναι, τί χαρακτηρα έχει, αν μπορούμε νά έχουμε εμπιστοσύνη στην εύσυνετη δρσία, στην εύγένεια των αισθημάτων, στην άρετή του. Όλα αυτά — πιστεύουμε — άφορούν την ιδιωτική του ζωή, είναι άσχετα μέ τό έργο που του ζητούμε, και επομένως δεν μάς ενδιαφέρουν. Κ' ένας ακόλαστος αρχιτέκτων, κ' ένας ύποκριτης ή άναξιόπιστος χειρουργός, κ' ένας άτακτος στη ζωή του καλλιτέχνης μπορεί νά κάνει άριστα τή δουλειά του. Στο δάσκαλο όμως που έχει άμφίδολο ήθος, έμπαθη και διεστραμμένο χαρακτηρα, πώς νά παραδώσουμε τό παιδί μας νά τό μορφώσει; Σ' αυτόν (καθώς λέγει ο Πλάτων στό περίφημο προίμιο του «Πρωταγόρας» μέ τό στόμα του Σωκράτη) πώς και δίνουμε όχι τό σώμα, αλλά την ψυχή μας; είναι λοιπόν δυνατόν νά άδιαφορήσουμε για τόν ψυχικό κόσμο, για τό ποιόν της προσωπικότητάς του; — Μήπως είναι λοιπόν μοθηματικός, εξαίρετος φιλόλογος, θαυμάσιος γυμναστής... — Παρ' όλες όμως αυτές τίς ιδιότητές του, μπορεί νά μή είναι «άνθρωπος» στις ήθικές διαστάσεις του, όποτε κάνει για έρευνητής, για συγγραφέας, για συνδικαλιστής, αλλά δεν κάνει για δάσκαλος. Κάτι περισσότερο, κάτι πιά πέρα από τά προσόντα αυτά χρειάζεται ο δάσκαλος: μέταλλο ψυχής γνήσιο και ύψηλής ποιότητας. (Ο άγνωστος θά έχει, πιστεύω, καταλάβει ότι στη σειρά τούτων των σκέψεων ή «άρετή» δεν έννοείται μέ στενή έννοια, ούτε προσδιορίζεται μέ τά κοιά μέτρα).

Ποιά ακριβώς είναι, μέσα στον χαρακτηρολογικό πίνακα, ή ιδιομορφία του δασκάλου; Πολλά γνωρίσματά της έχουν έπισημάνει όσοι έχουν συστηματικά μελετή-

σει τό θέμα. Θά περιοριστώ σέ τρία, τά κατά τή γνώμη μου σπουδαιότερα.

1. Στόφα δασκάλου έχει εκείνος πού παραμένοντας ἐνήλικος μπορεί νά γίνεται παιδί — καί κάθε χρόνο, μέ τά νέα παιδιά πού έρχονται στό χέριό του, νά γίνεται ένα νέο παιδί. Τοῦτο μπορούμε νά τό διατυπώσουμε καί ἀλλιῶς: ὁ ἀληθινός δάσκαλος ἐνηλικιώνεται παραμένοντας παιδί στήν ψυχή — ἄνθρωπος δηλαδή ἀγνός, δροσερός, εὐπλαστος. Ἀδύνατο νά φαντασθεῖ κανείς πόσο δύσκολο, υπεράνθρωπο σχεδόν, είναι αὐτό πού τοῦ ζητοῦμε: νά συνθλίψει μέσα του τό χρόνο, νά γεράσει φυσιολογικά κι ὁμως νά μένει νέος στήν ψυχή, γιά νά μπορεί νά έχει εὐκόλη τήν πρόσβαση στό αἶσθήματα, στίς σκέψεις, στίς ἐπιθυμίες τοῦ νέου ἀνθρώπου πού θά διαπαιδαγωγήσει, νά τόν καταλαβαίνει, νά χαίρεται καί νά διασκεδάζει μαζί του, νά σκέπτεται τίς σκέψεις του, νά ἐπιθυμῇ τίς ἐπιθυμίες του, νά πονάει τόν πόνο του. Νά κατορθώνει δηλαδή ἐκεῖνο πού δέν μπορούν νά ἐπιτύχουν οἱ γονιοί (πιό πολύ ὁ πατέρας παρά ἡ μητέρα) ὅταν ἡ ἡλικία έχει ὑπέρμετρα μεγαλώσει τήν ἀπόσταση πού τούς χωρίζει ἀπό τά παιδιά τους. «Μιλούν», παραπονοῦνται «ριάν ἑλλη γλώσσα, ἀκατανόητη γιά μᾶς». Ὁ δάσκαλος λοιπόν πρέπει ἀκριδῶς νά καταλαβαίνει, νά μιλεῖ αὐτή τή γλώσσα, γιά νά συνεννοεῖται μέ τούς νέους, γιά νά μπορεί νά ἔρχεται πολύ κοντά τους καί νά τούς παραστέκεται στίς δυσκολίες πού θά βροῦν πορευόμενοι τήν (ἀνώμαλη καί ἐπικίνδυνη) ὁδὸ τῆς ζωῆς. Ὅσοι βλέπουν μέ σκεπτικισμό τοῦτο τό «πλησίασμα» καί κάποτε ἀνησυχοῦν γιά τίς συνέπειές του, θά ἀναθεωρήσουν τή στάση τους ἅμα σκεφθοῦν ὅτι ἐάν δέν πᾶμε κοντά στό παιδί, δέν θά τό θέρουμε ποτέ κοντά μας. καί

ὅσο μακριά του στεκόμαστε, τόσο κ' ἐκεῖνο, θά σταθεῖ ἀκόμα πιό μακριά ἀπό μᾶς. Μέ αὐτό τό πρίσμα θεωρούμενο τό ἔργο τοῦ δασκάλου εἶναι σήμερα πολύ πιό δύσκολο ἀπ' ὅσο ἦταν σέ ἄλλες ἐποχές. Γιατί μέ τόν ἱλιγγιώδη ρυθμό πού ἐξελίσσονται σήμερα οἱ κοινωνίες μας ἡ ἀπόσταση (ὄχι χρόνου, ἀλλά ἀντιλήψεων καί διαθέσεων, «νοοτροπίας») πού χωρίζει τή μιὰ γενιά ἀπό τήν ἄλλη έχει γίνει ἐκπληκτικά μεγάλη. Ὁ κόσμος μας δέν εἶναι πιά ὁ δικός τους καί γιά νά μετατεθεῖ κανείς στή δική τους πραγματικότητα, ὅπως μόνο ὁ ἀληθινός δάσκαλος μπορεί νά τό κάνει, εἶναι σωστός ἄθλος. Ποτέ δέν ἦταν τό παιδευτικό λειτουργημα τόσο δύσκολο ὅσο σήμερα.

2. Τό δεύτερο πού ζητοῦμε ἀπ' αὐτόν τόν δάσκαλο εἶναι: στίς σχέσεις του μέ τό τό μαθητή σ' ένα στόχο νά βλέπει πάντοτε σταθερά—πῶς νά ἀχρηστέψει τόν ἑαυτό του. Ἔρετε ἄλλο ἐπάγγελμα πού ἀποκλειστική ἐπιδίωξή του έχει νά ἀχρηστεύει τίς ὑπηρεσίες του; Ὁ νοῦς μας πηγαίνει στό ἱατρικό: ὅταν μᾶς θεραπεύσει, ὁ γιατρός παίει νά μᾶς εἶναι χρήσιμος. Ἄν ὅμως καλοεξετάσουμε τά πράγματα, δέν θά ἐξαιρέσουμε οὔτε τόν γιατρό, γιατί καί τό σῶμα πού ὑπερνίκησε μιὰ νόσο, φθείρεται διαρκῶς μέ τήν ἡλικία καί έχει πάντοτε τήν ἀνάγκη τοῦ γιατροῦ. Μέ τό δάσκαλο συμβαίνει τό ἀντίθετο. Ἐπιτυχημένος εἶναι ἐκεῖνος ὁ δάσκαλος πού ἔκανε μέ τό ἔργο του τόσο ὥριμο τό μαθητή του, ὥστε ἐκεῖνος νά μή τοῦ χρειάζεται πιά. Αὐτό εἶναι τό μεγάλο κατόρθωμα, ὁ θρίαμβος τοῦ δασκάλου: νά κάνει τόν νέο ἄνθρωπο σέ τέτοιο βαθμό αὐτῶπαρκτο καί ἀνεξάρτητο — στόν τρόπο πού μεθοδεύει τίς παρατηρήσεις καί τίς σκέψεις του, πού κάνει τίς ἐκτιμήσεις του, πού καταρτίζει τό πρόγραμμα τῆς δράσης του, πού βλέπει καί σημασιολογεῖ τόν κόσμο καί τή ζωή

— ώστε να μην έχει πλέον ανάγκη από τη χειραγώγηση κανενός άλλου ούτε φυσικά του δασκάλου του. Πώς γίνεται όμως αυτός ο διανοητικός και ήθικός απογαλακτισμός; Πρώτα πρέπει να το θελήσει και να τον επιδιώξει ο δάσκαλος, πράγμα πολύ σπάνιο άμα συλλογιστεί κανείς πόσο έγωιστής και ματαιόδοξος, δεσποτικός και αδιάλλακτος γίνεται ο άνθρωπος όταν συμπεριφέρεται προς τους άλλους από «θέσιν ισχύος». Και έπειτα πρέπει να μπορεί να το επιτύχει, γιατί πολύ λίγοι είναι ικανοί για ένα τέτοιο λεπτό και δύσκολο έργο. Κλασικό και απαραίτητο υπόδειγμα δασκάλου απ' αυτή την άποψη θά παραμείνει ο αρχαίος Σωκράτης (όπως μας τον παρουσιάζουν τα κείμενα των μαθητών του, του Πλάτωνα και του Ξενοφώντα). Αυτός — έλεγε στους νέους που ζητούσαν τα φάτα του — δεν ξέρει τίποτα και όπως ή μητέρα του, ή Φαιναρέτη ή μαμή, ξεγεννούσε τίς επίτοκες μητέρες, δεν γεννούσε τά παιδιά που έφερνε στον κόσμο, τό μόνο που μπορούσε κ' εκείνος να τους προσφέρει, είναι να τους παρασταθεί στον πνευματικό τοκετό, για να γεννήσουν υγιείς ιδέες, όχι ανάπηρα πλάσματα. Η «μαιευτική» είναι λοιπόν ή μέθοδος και ή τέχνη του αληθινού δασκάλου· μέ αυτήν δ,τι μαθαίνει ο νέος είναι δική του κατάκτηση, όχι ξένη εσφορά. Κάτι περισσότερο: μέ αυτήν μαθαίνει τό «πώς να μαθαίνει», μόνος και αυτόδύναμος. Τό πώς επομένως θά πάψει να χρειάζεται τον δάσκαλο.

3. Άφησα τελευταία την κύρια ιδιότητα (όρθότερα: την πρώτη άρετή) του δασκάλου: την αγάπη του στό παιδί. Στο παιδί που δεν είναι δικό του, αλλά γίνεται δικό του όταν συνδεθεί μαζί του μέ την παιδική σχέση. Στο παιδί ως παιδί, ως ένα δηλαδή νέο και τρυφερό θλαστάρι που δεν έχει ακόμη ξεδιπλώσει τά φύλλα του, αλλά κλείνει μέσα του τόσους θησαυ-

ρούς — νοημοσύνης, εύαισθησίας, δραστηριότητας — και περιμένει τή δική του στοργή και φροντίδα για ν' ανθοβολήσει, ν' αναπτυχθεί και να ολοκληρωθεί. Είναι άπίστευτο μέ πόση αγάπη (άνιδιοτελή, θερμή, άφειδίλευτη) άφοσιώνεται ο αληθινός δάσκαλος στους μαθητές του. Τό παιδί που του έμπιστεύθηκαν να θ' δάξει, γίνεται ο άξονας τής ζωής του, αυτό τής δίνει τό περιεχόμενο και τό νόημά της. Έχουμε και στό κεφάλαιο τούτο τής ψυχολογίας του δασκάλου ένα κλασικό και απαραίτητο υπόδειγμα: τήν άγια μορφή του Πεσταλότζι. Σ' ένα άπείλειωτο έργο του («Ο άρρωστος Πεσταλότζι προς τό υγιές Κοινων», 1812) έξομολογείται: «Όταν μέσα στή συνείδηση τής μεγάλης καταστροφής, μέσα στήν πιο μεγάλη αγανάκτησή μου για όσα μέ περιτριγύριζαν, έδρισκε ένα παιδί στό δρόμο και τόδαξα κοντά στό στήθος μου και τό μάτι του έσωτερικού του ούρανού μόλις έστω άγγιζε τό σκληρό μου βλέμμα, τότε χαμογελούσε άμέσως τό μάτι μου όπως τό μάτι του παιδιού και ξεχνούσα ούρανό και γή, ξεχνούσα ακόμη — θάλεγα — και του Θεού και των ανθρώπων τή δικαιοσύνη και ζούσα μέσα στή μακαριότητα τής ανθρώπινης φύσης και τής άγιας αθωότητάς της. Έτσι καθώς χανόμουν κυριολεκτικά ή μάλλον ξανάδρισκε τόν έαυτό μου μέσα στό παιδί που κρατούσα πάνω στό στήθος μου· ξαναχαιρόμουν τότε πάλι μέ βαθιή συγκίνηση για τήν ύπαρξή μου μέ τήν άγια χαρά που έβαζε μέσα στην έρημωμένη μου ψυχή ή ύπαρξη του παιδιού που καθόταν άπέναντί μου». Άς προσέξουμε σ' αυτή τή θαυμάσια σελίδα τή φράση του μεγάλου Έλβετού: «Ξανάδρισκε τόν έαυτό μου μέσα στό παιδί». Μέ τήν αγάπη που διεγείρει ανεξάντλητα τήν παιδαγωγική φκτινοβολία ο αληθινός δάσκαλος ξαναδρίσκει τόν έαυτό του μέσα στό παιδί.

Έρευνα για τό αυτοσυναίσθημα τῶν μαθητῶν στήν Ἑλλάδα

— Γ. ΦΛΟΥΡΗ, Ψυχοκοινωνιολόγου — Παιδαγωγού

— Θ. ΜΑΝΤΖΑΡΑ, Ἐκπαιδευτικοῦ, Ἐρευνητῇ, Στατιστικολόγου

Οἱ συγγραφεῖς θά ἤθελαν νά ἐκφράσουν τίς θερμές εὐχαριστίες τους στό Κέντρο Ἐκπαιδευτικῶν Μελετῶν καί Ἐπιμορφώσεων (Κ.Ε.Μ.Ε.) γιά τήν ὑποστήριξη καί ἔγκριση τῆς ἔρευνας αὐτῆς. Συγκεκριμένα ἐκτιμούμε νά εὐχαριστήσουμε τόν Πρόεδρο τοῦ Κ.Ε.Μ.Ε. κ. Καρανυκόλα καί τήν Κα Γεδεών, χωρίς τή βοήθεια τῶν ὁποίων ἡ παρούσα ἔρευνα δέν θά ἦταν δυνατή. Τέλος εὐχαριστοῦμε τόν κ. Χριστιδᾶ ἀπό τό Κ.Ε.Μ.Ε. γιά τή διευκόλυνση καί μᾶς προσέφερε καί ὅλους ἐκείνους τοῦ πῆραν μέρος στή διεξαγωγή τῆς ἔρευνας.

Ἡ ἐκπαίδευση ἀρχίζει νωρίς στή ζωή τῶν παιδιῶν. Οἱ γονεῖς κυρίως εἶναι ὑπεύθυνοι γιά τήν πρώτη μάθηση τῶν παιδιῶν τοιαύτό προϋποθέτει ὅτι ὅταν τά παιδιά ἀρχίζουν τό σχολεῖο ἔχουν ἤδη ἀποκτήσει ἰδιαίτερη γλώσσα, στάσεις, ἀξίες, συνήθειες, καί τήν κουλτούρα τοῦ σπιτιοῦ τους, τά ὁποῖα φέρνουν μαζί τους στό σχολεῖο. Ἀφοῦ τά παιδιά δαπανοῦν τά ἀναπτυξιακά τους χρόνια στό σχολεῖο, τό ὁποῖο ἀναλαμβάνει τήν ἐπίσημη ἐκπαίδευση, ἐξυπακούεται ὅτι αὐτό ἔχει τή δυνατότητα νά ἀνασχηματίσει τίς ἀρχικές ἐμπειρίες τῶν παιδιῶν.

Ἡ Ταβᾶ καί ἄλλοι εἰδικοί ὑποστηρίζουν ὅτι τά παιδιά αἰσθάνονται κάποια ἀβεβαιότητα ἢ σύγκρουση ὅταν ἀρχίζουν τό σχολεῖο. Ἐπίσης ὁ Lipton, ὁ Morgan καί ἄλλοι παιδαγωγοί ἰσχυρίζονται ὅτι κάθε ἀναλυτικό πρόγραμμα πρέπει νά συμπεριλαμβάνει ἐκτός τῶν ἄλλων ἐκπαιδευτικῶν στοιχείων, τήν ἀνάπτυξη τῆς θετικῆς αὐτοσυναίσθησης γιατί εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιά τήν ἀκαδημαϊκή ἐπιτυχία τοῦ κάθε μαθητῆ. Ἀφοῦ λοιπόν ἀρκετοί ψυχο-παιδαγωγοί καί ἄλλοι ἐπιστήμονες πιστεύουν ὅτι ἡ αὐτοσυναίσθηση εἶναι ἓνα οὐσιῶδες συστατικό στοιχεῖο τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος, εἶναι ἀναγκαῖο νά γίνουν μελέτες στήν κατεύθυνση αὐτή. Αὐτό εἶναι ἀπόλυτα ἀπαραίτητο γιά τήν Ἑλλάδα, ἀφοῦ δέν ἔχουν γίνει μελέτες αὐτοσυναίσθησης στό παρελθόν. Ὅπως ἄλλα παιδιά σέ ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου, ἔτσι καί τά ἐλληνόπουλα μπορεῖ νά διέπον-

ται από μια άβελαιότητα ή συγκινησιακούς φραγμούς ή σύγχυση, αν υπάρχει ένα χάσμα μεταξύ της κουλτούρας του σπιτιού και του σχολείου. Ένα τέτοιου είδους χάσμα θα δημιουργήσει αρνητικές επιπτώσεις στην αυτοσυναίσθηση του παιδιού και στη συνέχεια, στην ακαδημαϊκή του πρόοδο. Η σπουδαιότητα της μελέτης αυτής βρίσκεται στο ότι αποτελεί μια άρχική προσπάθεια να καθορίσει τη στάση για τον έαυτό του μαθητή και της μαθήτριας της πέμπτης τάξης στην Αθήνα. Ελπίζουμε ότι η παρούσα έρευνα θα γίνει άφεληρία για μελλοντικές έρευνες από άλλους έρευνητές.

Έξετάζοντας τη σχετική βιβλιογραφία για την αυτοσυναίσθηση βρίσκει κανείς διαφορές στις απόψεις των διαφόρων επιστημόνων. Οι περισσότεροι όμως τονίζουν ότι η αυτοσυναίσθηση αναπτύσσεται νωρίς στη ζωή των παιδιών και εξακολουθεί να αναπτύσσεται κατά τη διάρκεια της ζωής τους.

Ας δοϋμε τώρα τί είναι η αυτοσυναίσθηση. Λέγοντας αυτοσυναίσθηση ένοοϋμε την προσωπική ιδέα ή αντίληψη πού αναπτύσσει ένα άτομο για τον έαυτό του. Τό ενδιαφέρον πού έχει επιδειχθεί για την αυτοσυναίσθηση δέν είναι κάτι τό καινούργιο. Ως γνωστό οι άνθρωποι από τά παλιά χρόνια έχουν ασχοληθεί μέ έννοιες πού δέν αναφέρονται μόνο στο ανθρώπινο σϋμα. Ο William James παρουσιάζει από τούς πρώτους την έννοια του έαυτου (self) ως έξης: "Έαυτός είναι η σύνθεση σκέψεων και αίσθημάτων τά όποια αποτελούν την ένημερότητα και την ύπαρξη του ατόμου, την αντίληψη του ποιός και τί είναι"¹. Ο Cooley ήταν ό πρώτος πού έδωσε μία νέα σημασία στον έαυτό (self), πού είχε τίς ρίζες της στο κοινωνικό πλαίσιο. Ο Cooley τόνισε ότι τά αίσθήματα πού αναπτύσσει τό άτομο εξαρτώνται σέ μεγάλο ποσοστό από την εικόνα πού βλέπει τό άτομο στον καθρέπτη της όμαδικής ζωής. Την πορεία αυτή την όνομάζει "Looking Glass Self" (Αυτόκαθρεπτιζόμενος έαυτός).

Όμως η σύγχρονη θεωρητική θεμελίωση για την έννοια του έαυτου έδραιώθηκε στις Η.Π.Α. μέ τό κλασσικό βιβλίο του G. Mead Mind, Self and Society. Η θεωρία του Mead βασίζεται στο ότι ό έαυτός είναι ένα κοινωνικό προϊόν πού αναπτύσσεται αποκλειστι-

1. WILLIAM JAMES, The Principles of Psychology, vol. 1. (New York: Henry Hold and Company, 1902), p. 41.

κά από την συναναστροφή με άλλους ανθρώπους. Η θεωρία αυτή της κοινωνικής αλληλεπίδρασης (interaction) του έαυτού αποτελεί τη θεωρητική θεμελίωση της έρευνας αυτής. Ο Mead πιστεύει ότι το άτομο γεννιέται χωρίς προηγούμενες έμπειρίες και αποκτά την αυτόενημέρωσή του με την πορεία της κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Υποστηρίζει ότι το άτομο αποκτά την αντίληψη του έαυτού του με τον τρόπο που τον αντιλαμβάνονται οι άλλοι στις κοινωνικές συν-αλλαγές. Η κοινότητα στην οποία ζει το άτομο αντανακλά τα συστήματα αξιών, ιδεολογιών και κανόνων και αποτελεί το κοινωνικό σύνολο, ή όπως λέει ο Mead, τους άλλους γενικώς (Generalized other). Όμως, όλα τα άτομα που αποτελούν τους άλλους δεν άσκουν [ση έπιρροή στο παιδί. Μερικά μέλη της κοινωνίας διατηρούν ένα πλησιέστερο σύνδεσμο με το παιδί χάρη στον είδικό δεσμό τους. Αλλά τα μέλη της κοινωνίας έχουν μεγάλη σημασία στη ζωή του παιδιού. Ο Mead τους όνομάζει "οι ούσιώδεις άλλοι" (significant others). Αύτοι οι "ούσιώδεις άλλοι", είναι οι άνθρωποι που πρωτεύονται σέ έπαφή με το παιδί και διατηρούν ή συναναστροφή τους σ' όλη την διάρκεια της ζωής του παιδιού. Οι ούσιώδεις άλλοι είναι εκείνα τα άτομα που χρησιμεύουν σαν μοντέλα αντανακλώντας και τα αίσθήματα, στάσεις, αξίες, ρόλους και γενικά ή συμπεριφορά τους στο παιδί, όπως οι γονείς, οι συγγενείς, οι πιο καλοί φίλοι, οι εκπαιδευτικοί και άλλα σεβαστά και αγαπητά πρόσωπα.

Έφαρμόζοντας λοιπόν την θεωρία του Mead σχετικά με την αυτόσυναίσθηση στο σχολικό περιβάλλον, μπορεί νά πετ κανείς ότι οι μαθητές μαθαίνουν τους έαυτούς τους με την συνεχή επανατροφόδοτηση από την συναναστροφή με τους "ούσιώδεις άλλους" οι όποιοι στο σχολικό περιβάλλον είναι οι εκπαιδευτικοί και οι πιο καλοί φίλοι. Οι μαθητές διαδοχικά αναπτύσσουν την αυτόενημέρωσή τους και την ικανότητα για ή σχολική απόδοση, από την αντίληψη που έχουν για το πώς τους βλέπουν οι "ούσιώδεις άλλοι". Είναι έπόμενο ότι όταν οι μαθητές αποκτήσουν αντίληψη του ποιό είναι τότε οι προσπάθειές τους θά τείνουν νά προσανατολιστούν προς αυτή την κατεύθυνση. Δηλαδή αν πιστεύουν οι μαθητές ότι οι ούσιώδεις άλλοι τους βλέπουν σαν ικανούς τότε θά αντανακλάσουν με την συμπεριφορά τους την εικόνα αυτή. Αν πάλι οι ούσιώδεις άλλοι δεν έχουν πίστη για την ικανότητα των μαθητών νά μάθουν

ή να εκτελούν ακαδημαϊκά έργα, ή ικανότητά τους θα έμποδισθεῖ καθώς και ή ὄλη τους σχολική απόδοση.

Σέ τελευταία ἀνάλυση ή αὐτοσυναίσθηση τῶν μαθητῶν ἀποτελεῖ ἕνα προϊόν τῶν συνειδητοποιημένων ἐμπειριῶν μέ τούς οὐσιώδεις ἄλλους, μέ τούς ὁποίους διατηροῦν μιὰ ἀμεση ἐπαφή μέσα στό σχολικό περιβάλλον καί τό σπίτι καί μιὰ ἐμμεση μέ τούς "γενικούς ἄλλους" τοῦ ὅλου κοινωνικοπολιτιστικοῦ περιβάλλοντος.

Μεθοδολογία

Ὁ σκοπός τῆς ἐρευνας αὐτῆς εἶναι νά ἐξακριβώσῃ τήν αὐτοσυναίσθηση τῶν παιδιῶν τῆς 5ης Δημοτικοῦ ἀπό τήν ἐκπαιδευτική περιφέρεια Ἀθηνῶν, καί νά καθορίσῃ τήν κοινωνική τους ἀπόσταση. Συγκεκριμένα ή ἐρευνα αὐτή σχεδιάστηκε γιά νά ἐξετάσῃ πῶς αἰσθάνονται οἱ μαθητές καί οἱ μαθήτριες τῆς πέμπτης τάξης γιά τόν ἑαυτό τους καί τούς ἄλλους, καί τί ἐπίδραση ἔχει τό ἀναλυτικό πρόγραμμα στά δύο αὐτά στοιχεῖα τοῦ συναισθηματικοῦ τομέα. Τό δείγμα πού πήραμε στήν ἐρευνα αὐτή ἦταν τυχαῖο (random). Ἀπό τά 172 σχολεῖα τῆς ἐκπαιδευτικῆς περιφέρειας Ἀθηνῶν πήραμε 10 μέ κλήρωση. Ἀπό τά 10 σχολεῖα πού ἐπῆσαν στήν κλήρωση, πήραμε 6 μαθητές τῆς 5ης τάξης ἀπό κάθε σχολεῖο, ἀπό τούς ὁποίους οἱ τρεῖς ἦταν ἀγόρια καί τά τρία κορίτσια. Ἄν ἕνα σχολεῖο εἶχε περισσότερο ἀπό ἕνα τμήμα πέμπτης τάξης, συμπεριλαμβάναμε ὅλους τούς μαθητές ἀπό ὅλα τά τμήματα καί μέ κλήρωση παίρναμε τούς 6 μαθητές. Μέ αὐτό τόν τρόπο ὅλοι οἱ μαθητές τῆς πέμπτης τάξης εἶχαν ἴση πιθανότητα στήν κλήρωση. Τό συνολικό δείγμα τῶν μαθητῶν πού συμπεριλήφθηκαν στήν ἐρευνα αὐτή ἦταν 60.

Τά ὄργανα μετρήσεως πού χρησιμοποιήθηκαν γιά τή μέτρηση τῆς αὐτοσυναίσθησης καί κοινωνικῆς ἀπόστασης ἦταν τό PRIMARY SELF CONCEPT¹ INVENTORY, καί τό SOCIAL DISTANCE SCALE². Ἐπίσης γιά νά ἀνιχνευθοῦν οἱ συμπληρωματικές ὁψεις τῆς ἐρευνας αὐτῆς ἐγι-

-
1. DOUGLAS MULLER and ROBERT LEONETTI, "Primary Self Concept Inventory" Test Manual (Austin, Texas, Urban Research Group Inc. 1971).
 2. E.S. BOGARDUS, "Measuring Social Distance", Journal of Applied Sociology 9 (1925): 299-308.

ναν συνεντεύξεις με εκπαιδευτικούς και ερωτηματολόγιο στους μαθητές από τα κληρωθέντα σχολεία, παρακολούθηση της διδασκαλίας και εξέταση του αναλυτικού προγράμματος.

Τό όργανο Primary Self Concept Inventory που χρησιμοποιήσαμε για τη μέτρηση της αυτοσυναίσθησης αποτελείται από εικοσι άπεικονίσεις, από τις οποίες οι δύο είναι έπεξηγηματικές για τους μαθητές. Οι άπεικονίσεις αυτές παρουσιάζουν τό παιδί σ' ένα θετικό και ένα άρνητικό ρόλο. Ή διενέργεια για τη μέτρηση της αυτοσυναίσθησης έγινε προφορικά. Στους μαθητές δώσαμε οδηγίες νά βάλουν κύκλο γύρω από τό παιδί που νομίζουν ότι τους μοιάζει. Τό όργανο Primary Self Concept Inventory είναι σχεδιασμένο νά μετράει τήν αντίληψη για τόν έαυτό και τήν "αύτοαξία" σέ σχέση μέ τή σχολική έπιτυχία. Συγκεκριμένα τό όργανο αυτό της αυτοσυναίσθησης που χρησιμοποιήσαμε χωρίζεται σέ τρεις τομείς και έπιδιώκει νά έντοπίσει προσωπικά, κοινωνικά και διανοητικά προβλήματα. Τό τέστ μπορεί νά μετρήσει τις διάφορες όψεις της αυτοσυναίσθησης και δίνει ένα συνολικό βαθμό. Οι όψεις αυτές είναι: 1) Σωματική αντίληψη του έαυτού, 2) συγκινησιακή άποψη του έαυτού, 3) άποδοχή ή άπόρριψη φίλων, 4) προθυμία στην παροχή βοήθειας, 5) έπιτυχία ή μή έπιτυχία, 6) αντίληψη του παιδιού σαν μαθητή. Όσον άφορά τη βαθμολόγηση του κάθε τέστ, όταν τό παιδί διαλέγει τόν θετικό ρόλο παίρνει τόν αριθμό ένα, ένώ όταν διαλέγει τόν άρνητικό ρόλο παίρνει μηδέν. Τό μέξιμουμ σκόρ που μπορεί νά πάρει ένα παιδί είναι δέκα όχτώ. Όταν τό παιδί πάρει δέκα τρία ή λιγότερο σκόρ στό τέστ της αυτοσυναίσθησης, άποκαλύπτεται τό χαμηλό επίπεδο της αυτοσυναίσθησης του παιδιού.

Τό τέστ αυτό διαλέχτηκε από τους παρόντες έρευνήτες γιατί είναι της γνώμης ότι μετράει τήν αυτοσυναίσθηση όπως τήν άντανγκλούν οι "ούσιώδεις άλλοι", δηλαδή οι εκπαιδευτικοί και οι φίλοι στό σχολείο. Επίσης τό όργανο Primary Self Concept Inventory έχει άποδόσει ύψηλά άποτελέσματα έγκυρότητας (CONSTRUCT VALIDITY) και άξιοπιστίας (RELIABILITY) όταν κατασκευάστηκε, μέ βάση 2.000 παιδιά μέ διαφορετικό πολιτιστικό υπόβαθρο· ή άξιοπιστία επανεξέτασης κυμαίνεται από 0,57 μέχρι 0,91.

Τό όργανο για τη μέτρηση της κοινωνικής άπόστασης ήταν τό SOCIAL DISTANCE SCALE. Τό όργανο αυτό άρχικά άναπτύχθηκε από τόν E. BOGARDUS και άργότερα τροποποιήθηκε από τους MILLER και

BIGGS¹ για να χρησιμοποιηθεί σε παιδιά. Το Social Distance Scale μετράει τον βαθμό οικειότητας ή στενής σχέσης που έχει ένα παιδί με μέλη έξω από τον άμεσο κοινωνικό του κύκλο. Το όργανο της κοινωνικής απόστασης αντιπροσωπεύει μια συνέχεια πέντε κοινωνικών καταστάσεων στις οποίες τα παιδιά έπρεπε να απαντήσουν με ένα ναι ή όχι. Οι απαντήσεις αυτές παρουσίαζαν μια διακύμανση από μεγάλη οικειότητα (π.χ. θά ήθελες να είχες ένα Ρώσο να ζει μαζί σου στο σπίτι σου;) μέχρι μια μεγάλη κοινωνική απόσταση (π.χ. θά ήθελες να είχες ένα Ρώσο μόνο εάν επισκέπτη στην πατρίδα σου;).

Πέντε στερεότυπα έθνικοτήτων χρησιμοποιήθηκαν για αυτή την έρευνα: αυτά είναι: Ρώσος, Τούρκος, Αμερικανός, Έλληνας και Έλληνο-αμερικανός. Οι λόγοι για την επιλογή των έθνικοτήτων αυτών είναι ότι η μέν Ρωσία και Αμερική είναι οι πιο μεγάλες δυνάμεις σήμερα, η δέ Τουρκία είναι στενά συνδεμένη με την ιστορία της Ελλάδας. Πρίν από τη διενέργεια του τέστ αυτού δόθηκαν αναλυτικά παραδείγματα και οδηγίες στα παιδιά από τους έρευνητές για τις αντικειμενικές και ελκρικνεϊς απαντήσεις τους. Όλες οι έρωτήσεις της κοινωνικής απόστασης εξετάσθηκαν πειραματικά για γλωσσική διαύγεια. Η βαθμολόγηση του τέστ αυτού έγινε ως εξής: ο βαθμός ένα δόθηκε για κάθε θετική απάντηση, και ο βαθμός μηδέν για κάθε αρνητική. Ο βαθμός οικειότητας προς ένα στερεότυπο έθνικότητας αποφασιζόταν από τη θετική απάντηση του κάθε παιδιού. Όσο πιο μεγάλο ήταν το σκόρ, τόσο πιο μεγάλη ήταν και η οικειότητα για το κάθε στερεότυπο έθνικότητας. Το μεγαλύτερο σκόρ που μπορεί να επιτύχει ένα παιδί για κάθε στερεότυπο έθνικότητας είναι έξη, δείχνει δέ τον ανώτατο βαθμό οικειότητας. Ο μικρότερος βαθμός που μπορεί να πάρει ένα παιδί είναι μηδέν και δείχνει τη μεγάλη κοινωνική του απόσταση προς ένα στερεότυπο έθνικότητας. Αν και ο Newcomb² αναφέρει ότι το άρχικό όργανο κοινωνικής απόστασης, που αναπτύχθηκε από τον Bo-

1. K.M. MILLER and J.B. BIGGS, "Attitude Change Through Intirect Group Discussion", Journal of Educational Psychology 49 (1958): 224-228.

2.

gardus έχει αξιοπιστία (reliability coefficients) μέχρι 0,90, πράγμα που δείχνει υψηλή έσωτερική σταθερότητα (internal consistency), όμως αντίστοιχες πληροφορίες για την προσαρμοσμένη έκδοση του οργάνου κοινωνικής απόστασης, που τροποποιήθηκε από τους Miller και Biggs, δεν υπάρχουν.

Έκτός από τα όργανα αυτά της αυτοσυναίσθησης και της κοινωνικής απόστασης στο δείγμα των μαθητών, δόθηκε ένα έρωτηματολόγιο για να ανιχνευθούν οι συμπληρωματικές όψεις της έρευνας αυτής. Οι έρωτήσεις αυτές συμπεριλάμβαναν: "Τί δουλειά θέλεις να κάνεις όταν μεγαλώσεις και γιατί", "νομίζεις ότι το σχολείο θα σε βοηθήσει όταν μεγαλώσεις και γιατί", "Σε βοηθά ο δάσκαλος ή η δασκάλα να αποφασίσεις τί θα γίνεις όταν μεγαλώσεις, και πώς", "Σου αρέσει το σχολείο και γιατί". Επίσης οι έρευνητές παρακολούθησαν διδασκαλία από το μάθημα της Ιστορίας για να εξακριβώσουν την παρουσίαση των ιστορικών γεγονότων και προσώπων και αν γίνεται διαφοροποίηση μεταξύ γεγονότων και υποκειμενικών αντιλήψεων, που μπορούν να επηρεάσουν την κοινωνική απόσταση των παιδιών. Επιπροσθέτως, ο σκοπός του δημοτικού σχολείου και το αναλυτικό πρόγραμμα, ειδικά το μάθημα της Ιστορίας, μελετήθηκαν για την εξεύρεση στοιχείων που αποσκοπούν να καλλιεργήσουν την αυτοσυναίσθηση και οίκειότητα ή διανθρώπινες σχέσεις στους μαθητές.

Η έρευνα αυτή έλαβε χώρα από 6 ως 24 Φεβρουαρίου 1978. Η διενέργεια των τέστ έγινε από τους ίδιους τους έρευνητές. Οι κατάλληλες ενέργειες έγιναν με τις διοικητικές αρχές στο Κέντρο Εμπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεων (Κ.Ε.Μ.Ε.) για τη χορήγηση άδειας της έρευνας αυτής. Ο επιθεωρητής και διευθυντής κάθε σχολείου που κληρώθηκαν για να πάρουν μέρος στην έρευνα, ειδοποιήθηκαν σχετικά με την ημέρα και ώρα που έγινε η έρευνα στο σχολείο τους. Σε όλους τους μαθητές δόθηκε ένας αριθμός τόν όπου έγραψαν στα τέστ για να αποφευχθούν τα ονόματά τους.

Σε όλα τα παιδιά δόθηκε διαβεβαίωση ότι τα αποτελέσματα από τα τέστ θα είναι εμπιστευτικά και κανείς στο σχολείο τους δεν θα τα κοίταζε. Επίσης αναφέρθηκε στα παιδιά ότι δεν υπάρχουν σωστές ή λανθασμένες απαντήσεις σχετικά με τα τέστ, πρέπει όμως να απαντήσουν με αντικειμενικότητα και ειλικρίνεια.

Ο μέσος όρος βαθμολογίας των μαθητών λήφθηκε από τη σχολι-

κή διεύθυνση για να εξεταστεί, αν υπάρχει συσχέτιση μεταξύ απόδοσης και αυτοσυναίσθησης.

Συζήτηση και αποτελέσματα της έρευνας

Σ' αυτό τό τμήμα της μελέτης παρουσιάζονται τὰ αποτελέσματα από τή συλλογή τών δεδομένων καί αναλύονται. 'Ο κύριος σκοπός της έρευνας ήταν να εξακριβωθούν ή αυτοσυναίσθηση καί ή κοινωνική απόσταση τών μαθητών της πέμπτης τάξης από τήν εκπαιδευτική περιφέρεια 'Αθηνών. 'Η πρώτη διαδικασία στήν ανάλυση τών δεδομένων ήταν να εξακριβωθεί ο μέσος όρος της αυτοσυναίσθησης πού είναι 14,68 μέ σταθερή απόκλιση (Standard Deviation) 2,4. 'Ο μέσος όρος 14,68 μέ σταθερή απόκλιση 2,4 είναι τό αντιπροσωπευτικό σκόρ τών μαθητών καί αποτελεί τό κεντρικό σημείο στή κατανομή τών σκόρ. Αυτό δείχνει ότι ο μέσος όρος της αυτοσυναίσθησης ήταν ύψηλός σέ σχέση μέ τό μέγιστο σκόρ πού είναι 18. Στήν προσπάθειά μας να ταξινομήσουμε τούς τρεις τομείς πού υποδιαιρείται ή αυτοσυναίσθηση, βρήκαμε ότι ο διανοητικός τομέας είχε τό μεγαλύτερο αριθμό, 5,66 ενώ τό μέγιστο πού μπορούσαν να πάρουν ήταν 6. Αυτό δείχνει ότι σχεδόν όλοι οί μαθητές δοχέ-τα αν ήταν ικανοί ή όχι, επιθυμούν ή νομίζουν ότι έχουν τή διανοητική ικανότητα. Κατόπιν ακολούθησε ο προσωπικός τομέας μέ 4,9 καί τελευταία ο κοινωνικός τομέας μέ 4,1. 'Ο μέσος όρος σχολικής βαθμολογίας τών μαθητών από τό δείγμα μας ήταν 8,11 μέ σταθερή απόκλιση (Standard Deviation) 1,6. Κατά τύχη τό δείγμα μας αντανάκλα μιά κατανομή τών σκόρ μέ μέσο όρο σχετικά ύψηλό. Κατά συνέπεια τά πιο πολλά παιδιά στό τυχαίο δείγμα μας ήταν ικανοί μαθητές.

'Αποφασίσαμε να διεξάγουμε ανάλυση συσχέτισης (correlational analysis) για να μάς δώσει μιά στατιστική πού δείχνει τήν δυνατότητα της συσχέτισης μεταξύ τών μεταβλητών (variables), δηλαδή του μέσου όρου αυτοσυναίσθησης καί του μέσου όρου βαθμολογίας. 'Η ανάλυση συσχέτισης δίνει μιά αριθμητική αξία για να περιγράψει τό βαθμό δυνατότητας της σχέσης μεταξύ τών μεταβλητών. Δηλαδή αυτό σημαίνει ότι τό ένα από τά δύο μεταβλητά αυξάνεται καί λιγότεύει μέ τό άλλο μεταβλητό πού ύπονοεί ότι ύπάρχει σχέση μεταξύ τών δύο μεταβλητών. Π.χ. ένας μαθητής μέ ύ-

ψηλό μέσο όρο βαθμολογίας πρέπει να έχει υψηλή αυτόσυναίσθηση ενώ ένας μαθητής με χαμηλό μέσο όρο βαθμολογίας πρέπει να έχει χαμηλή αυτόσυναίσθηση.

Από τις δύο αναλύσεις συσχέτισης διαλέξαμε την "Spearman rank-order correlation" επειδή τα μεταβλητά μας ήταν τακτικά (ordinal). Με την έκφραση τακτικά εννοούμε ότι οι άξιες των δεδομένων είναι αριθμητικές και μπορούν να κανονιστούν σε σειρά που να αύξάνονται ή να λιγοστεύουν. Δηλαδή μια μεταβλητή που έρχεται πρώτη στη σειρά δεν είναι αναγκαία πέντε φορές μεγαλύτερη από την μεταβλητή που έρχεται πέμπτη στη σειρά. Χρησιμοποιώντας το Στατιστικό Πακέτο για τις Κοινωνικές Έπιστημες (SPSS)*, και συγκεκριμένα το πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή για μη παραμετρική συσχέτιση (Nonparametric Correlation) υπολογίσαμε τη συσχέτιση Spearman rank order Correlation και ως δόθηκε η ακόλουθη αριθμητική αξία συσχέτισης: Η συσχέτιση μεταξύ αυτόσυναίσθησης και σχολικής βαθμολογίας των μαθητών ήταν 0,14. Η συσχέτιση αυτή ήταν μεγαλύτερη από το μηδέν που δείχνει ότι υπήρχε μερική σχέση μεταξύ των δύο μεταβλητών αλλά όχι στο επίπεδο που να παρουσιάζει σπουδαιότητα. Μ'άλλα λόγια οι μαθητές στο δείγμα μας, με υψηλή σχολική βαθμολογία μπορεί να έχουν υψηλό ή χαμηλό σκόρ αυτόσυναίσθησης χωρίς να ακολουθούν ένα συγκεκριμένο υπόδειγμα (pattern)* το ίδιο και οι μαθητές με χαμηλή σχολική βαθμολογία μπορεί να είχαν υψηλό ή χαμηλό σκόρ αυτόσυναίσθησης.

Πέρα από τους περιορισμούς της δειγματοληψίας που μπορούν να εξηγήσουν την έλλειψη συσχέτισης των μεταβλητών μας (βλέπε περιορισμούς της μελέτης) υπάρχουν μερικές αντιλήψεις ως προς το γιατί οι μεταβλητές μας δεν παρουσίασαν μια δυνατή συσχέτιση. Συγκεκριμένα ο H.Triandis αναλύει τον τρόπο ανατροφής των παιδιών στην Ελλάδα και υποστηρίζει ότι: "Οι γονείς στην Έλ-

* SPSS: Το Στατιστικό πακέτο για κοινωνικές έπιστημες είναι ένα σύστημα προγράμματος του ηλεκτρονικού υπολογιστή για την ανάλυση των δεδομένων από τις κοινωνικές έπιστημες. Το σύστημα αυτό είναι φτιαγμένο για να χορηγεί στους κοινωνικούς έπιστήμονες το Στατιστικό Πακέτο από το οποίο μπορούν να κάνουν διάφορες αναλύσεις των δεδομένων. Το στατιστικό πακέτο SPSS από τους N.Nie, D.H.Bent και C.H. Hall (McGraw Hill Book Co. New York, 1970) είναι ένας πλήρης οδηγός για το στατιστικό πακέτο SPSS γραμμένο με τέτοιο τρόπο που να είναι προσιτό σ'αυτούς που το χρησιμοποιούν χωρίς να απαιτεί προηγούμενη έμπειρία με ηλεκτρονικό υπολογιστή.

λαδα λένε στο παιδί τους ότι είναι τό καλύτερο, τό γενναιότερο, τό ωραιότερο, τό πνευματώδεςτερο, τό εύφυέστερο άτομο στή γή. Κατά συνέπεια τό παιδί αναπτύσσει μιá ειδική υπερευαισθησία στις έπικρίσεις. Κατά βάθος ξέρει ότι οι γονείς του υπερβάλουν και στενοχωριέται και άνησυχεί για τίς πιθανές άδυναμίες του αλλά πρέπει νά δείξει στον κόσμο ένα πρόσωπο μεγάλης πεποίθησης και νά συμπεριφερθεί έντελώς σύμφωνα μέ τήν εικόνα πού έχουν οι γονείς του γι' αυτό¹.

Η άνάλυση αυτή του Triandis ύπονοεί ότι ή άνατροφή τών παιδιών στην Ελλάδα καλλιεργεί μιá μή ρεαλιστική εικόνα της άυτοσυναίσθησης. Σε σχέση μέ τίς άπόψεις του Triandis άναφέρουμε ότι ή σχολική βαθμολογία στο δείγμα τών μαθητών πού πήραμε δέν θά έπηρεάζε τήν άυτοσυναίσθηση σε βαθμό πού θά έδειχνε μιá σπουδαία συσχέτιση. Οι άκόλουθοι παράγοντες μπορεί νά είχαν ένα έπηρεαστικό ρόλο: 1) Η μή ρεαλιστική άυτοσυναίσθηση τών παιδιών στην Ελλάδα όπως ύποστηρίζεται άπό τον Triandis, 2) ή έλλειψη μιáς σταθερής άυτοσυναίσθησης τών παιδιών στή νεανική άυτή ηλικία της 5ης τάξης Δημοτικού και 3) νά πάρει κανείς ύπόψη του τον τρόπο βαθμολογίας στο δημοτικό σχολείο, δηλαδή ή σχολική βαθμολογία μπορεί νά μή δείχνει τήν έπιτυχία τών μαθητών και κατά συνέπεια νά μή συνδέεται μέ τήν άυτοσυναίσθησή τους.

Μετά τήν άνάλυση τών δεδομένων της άυτοσυναίσθησης αναλύσαμε τά δεδομένα άπό τήν κοινωνική άπόσταση. Ο πίνακας I δείχνει τό μέσο όρο για κάθε στερεότυπο έθνικότητας.

ΠΙΝΑΚΑΣ I

ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΟ ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑΣ	$\bar{X}$ (Μέσος όρος)	SD (Σταθερή Απόκλιση)
SDIST 1 (Ρώσος)	4,26	1,56
SDIST 2 (Τούρκος)	1,53	1,89
SDIST 3 (Αμερικανός)	4,81	1,25
SDIST 4 (Έλληνας)	5,63	1,07
SDIST 5 (Έλληνοαμερικανός)	5,01	1,26

1. H. TRIANDIS and POLA TRIANDIS, "The Building of Nations" in Psychology Today pp. 33-35.

Τά παιδιά στο δείγμα μας είχαν την πιο μεγάλη κοινωνική απόσταση προς τους Τούρκους (1,53 ενώ το μέγιστο της οικειότητας ή στενής σχέσης προς ένα στερεότυπο εθνικότητας είναι 6). Πιθανώς το χαμηλό σκόρ της κοινωνικής απόστασης προς τους Τούρκους, που δείχνει μεγάλη κοινωνική απόσταση, μπορεί να οφείλεται στις στάσεις των γονέων προς αυτό το εθνικό στερεότυπο ή και να επηρεάζεται από τον τρόπο που το εθνικό αυτό στερεότυπο παρουσιάζεται στην τάξη. Παρακολούθηση της διδασκαλίας στο μάθημα της Ιστορίας αποκάλυψε ότι σε μερικές τάξεις ή εικόνες του εθνικού αυτού στερεότυπου αντανάκλα τις τεταμένες σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών κατά τα τελευταία χρόνια.

Μετά ακολούθησαν οι Ρώσοι, Άμερικανοί, Έλληνοαμερικανοί και Έλληνες. Πρέπει να σημειωθεί ότι η εγγύτητα των μέσων όρων των Ρώσων και Άμερικανών δεν απέχει πολύ. Το ίδιο συνέβηκε και με την εγγύτητα των μέσων όρων των Ελλήνων και Έλληνοαμερικανών, που μπορεί να σημαίνει ότι τα παιδιά συνδέουν στενά τους Έλληνοαμερικανούς με τους Έλληνες εθνικά, θρησκευτικά και οικονομικά.

Στή συνέχεια προσπαθήσαμε να εξακριβώσουμε τη συσχέτιση της αυτοσυναίσθησης με την κοινωνική απόσταση των παιδιών. Δηλαδή θέλαμε να δούμε αν ένας μαθητής με υψηλή αυτοσυναίσθηση έχει χαμηλή κοινωνική απόσταση προς ένα στερεότυπο εθνικότητας και αν ένας μαθητής με χαμηλή αυτοσυναίσθηση έχει υψηλή κοινωνική απόσταση. Η συσχέτιση αυτή, που παρουσιάζεται στον πίνακα II, ήταν 0,14 που σημαίνει ότι ήταν μεγαλύτερο από μηδέν αλλά δεν φθάνει ένα επίπεδο που θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι η αυτοσυναίσθηση συσχετίζεται με την κοινωνική απόσταση ή μ'άλλα λόγια τα σκόρ μας για την αυτοσυναίσθηση και την κοινωνική απόσταση δεν πηγαίνουν επάνω και κάτω μαζί ή σε αντίθετες κατευθύνσεις. Πιθανώς άλλοι παράγοντες μπορεί να επηρεάζουν την κοινωνική απόσταση που δεν μετρήσαμε στη μελέτη μας όπως οι στάσεις των γονέων και συγγενών (είδικα όπως πιστεύει ο Triandis) και η έπληρο των φίλων των παιδιών.

ΠΙΝΑΚΑΣ II

Συσχέτιση Spearman Correlation Coefficients της Αυτόσυναίσθησης με την Κοινωνική Απόσταση.

Μεταβλητή	Μεταβλητή	Αριθμός Συσχέτισης
Αυτόσυναίσθηση	Κοινωνική Απόσταση (Ρώσος)	0,08
"	" " (Τούρκος)	0,14
"	" " (Αμερικανός)	-0,02
"	" " (Έλληνας)	0,05
"	" " (Έλληνοαμερικανός)	0,10

Σε τελευταία ανάλυση αυτό που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι ο μέσος όρος του διανοητικού τομέα της αυτόσυναίσθησης δεν συσχετίστηκε με την απόδοση των μαθητών στο σχολείο δηλαδή τη βαθμολογία. Επίσης το γεγονός που έκατό τοίς έκατό του δείγματος των μαθητών απάντησαν στο έρωτηματολόγιο ότι τους άρεσει το σχολείο υπονοεί ότι καλλιεργείται μια μη ακριβής ή μη ρεαλιστική αυτόσυναίσθηση στους μαθητές, αφού ακόμη και οι μη ικανοί μαθητές απάντησαν ότι τους άρεσει το σχολείο και πήραν υψηλό σκόρ στο διανοητικό τομέα της αυτόσυναίσθησης. Ακόμη, η εξέταση του αναλυτικού προγράμματος¹ αποκάλυψε ότι δεν έχει προβλεφθεί άμεσα ή ανάπτυξη δεξιοτήτων από το συναισθηματικό τομέα που καλλιεργεί θετική αυτόσυναίσθηση και στάσεις για τους άλλους.

Περιορισμοί της Έρευνας και Συστάσεις

Η έρευνα αυτή είχε τους ακόλουθους περιορισμούς:

1. Το μέγεθος του δείγματος μπορεί να είναι τέτοιο που να έχουμε διαλέξει ένα άκρατο δείγμα του οποίου ο μέρος όρος να διαφέρει αρκετά από το πραγματικό πληθυσμό (true population) μέσου όρου των παιδιών της πέμπτης τάξης στην εκπαιδευτική περιφέρεια Αθηνών.

1. Αναλυτικό και Ψυχολόγιο Πρόγραμμα του Δημοτικού, Διδακταλική Όμοσπονδία Ελλάδος, Αθήνα 1977-78.

Τά παιδιά στο δείγμα μας είχαν την πιο μεγάλη κοινωνική απόσταση προς τους Τούρκους (1,53 ενώ το μάξιμουμ της οικειότητας ή στενής σχέσης προς ένα στερεότυπο εθνικότητας είναι 6). Πιθανώς το χαμηλό σκόρ της κοινωνικής απόστασης προς τους Τούρκους, που δείχνει μεγάλη κοινωνική απόσταση, μπορεί να οφείλεται στις στάσεις των γονέων προς αυτό το εθνικό στερεότυπο ή και να επηρεάζεται από τον τρόπο που το εθνικό αυτό στερεότυπο παρουσιάζεται στην τάξη. Παρακολούθηση της διδασκαλίας στο μάθημα της Ιστορίας αποκάλυψε ότι σε μερικές τάξεις ή εικόνες του εθνικού αυτού στερεότυπου αντανakλά τις τεταμένες σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών κατά τα τελευταία χρόνια.

Μετά ακολούθησαν οι Ρώσοι, Αμερικανοί, Ελληνοαμερικανοί και Έλληνες. Πρέπει να σημειωθεί ότι η εγγύτητα των μέσων όρων των Ρώσων και Αμερικανών δεν απέιχε πολύ. Το ίδιο συνέβηκε και με την εγγύτητα των μέσων όρων των Ελλήνων και Ελληνοαμερικανών, που μπορεί να σημαίνει ότι τα παιδιά συνδέουν στενά τους Ελληνοαμερικανούς με τους Έλληνες εθνικά, θρησκευτικά και οικονομικά.

Στή συνέχεια προσπαθήσαμε να εξακριβώσουμε τη συσχέτιση της αυτόσυναίσθησης με την κοινωνική απόσταση των παιδιών. Δηλαδή θέλαμε να δούμε αν ένας μαθητής με υψηλή αυτόσυναίσθηση έχει χαμηλή κοινωνική απόσταση προς ένα στερεότυπο εθνικότητας και αν ένας μαθητής με χαμηλή αυτόσυναίσθηση έχει υψηλή κοινωνική απόσταση. Η συσχέτιση αυτή, που παρουσιάζεται στον πίνακα II, ήταν 0,14 που σημαίνει ότι ήταν μεγαλύτερο από μηδέν αλλά δεν φθάνει ένα επίπεδο που θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι η αυτόσυναίσθηση συσχετίζεται με την κοινωνική απόσταση ή μ' άλλα λόγια τα σκόρ μας για την αυτόσυναίσθηση και την κοινωνική απόσταση δεν πηγαίνουν επάνω και κάτω μαζί ή σε αντίθετες κατευθύνσεις. Πιθανώς άλλοι παράγοντες μπορεί να επηρεάζουν την κοινωνική απόσταση που δεν μετρήσαμε στη μελέτη μας όπως οι στάσεις των γονέων και συγγενών (είδικα όπως πιστεύει ο Triandis) και η έπληρη των φίλων των παιδιών.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΙ

Συσχέτιση Spearman Correlation Coefficients της Αυτόσυναίσθησης με την Κοινωνική Απόσταση.

Μεταβλητή	Μεταβλητή	Αριθμός Συσχέτισης
Αυτόσυναίσθηση	Κοινωνική Απόσταση (Ρώσος)	0,08
"	" (Τούρκος)	0,14
"	" (Αμερικανός)	-0,02
"	" (Έλληνας)	0,05
"	" (Έλληνοαμερικανός)	0,10

Σε τελευταία ανάλυση αυτό που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι ο μέσος όρος του διανοητικού τομέα της αυτόσυναίσθησης δεν συσχετίστηκε με την απόδοση των μαθητών στο σχολείο δηλαδή τη βαθμολογία. Επίσης το γεγονός που έκατό τοις εκατό του δείγματος των μαθητών απάντησαν στο ερωτηματολόγιο ότι τους άρεσει το σχολείο υπονοεί ότι καλλιεργείται μία μίς ακριβής ή μίς ρεαλιστική αυτόσυναίσθηση στους μαθητές, αφού ακόμη και οι μίς ικανοί μαθητές απάντησαν ότι τους άρεσει το σχολείο και πήραν υψηλό σκορ στο διανοητικό τομέα της αυτόσυναίσθησης. Ακόμη, η εξέταση του αναλυτικού προγράμματος¹ αποκάλυψε ότι δεν έχει προβλεφθεί άμεσα ή ανάπτυξη δεξιοτήτων από το συναισθηματικό τομέα που καλλιεργεί θετική αυτόσυναίσθηση και στάσεις για τους άλλους.

Περιορισμοί της Έρευνας και Συστάσεις

Η έρευνα αυτή είχε τους ακόλουθους περιορισμούς:

1. Το μέγεθος του δείγματος μπορεί να είναι τέτοιο που να έχουμε διαλέξει ένα άκραιο δείγμα του οποίου ο μέρος όρος να διαφέρει αρκετά από το πραγματικό πληθυσμό (true population) μέσου όρου των παιδιών της πέμπτης τάξης στην εκπαιδευτική περιφέρεια Αθηνών.

1. Αναλυτικό και Ψυχολογικό Πρόγραμμα του Δημοτικού, Διδασκαλική Όμοσπονδία Ελλάδος, Αθήνα 1977-78.

2. Τό δείγμα μας ελήφθηκε από τόν πληθυσμό τών σχολείων τής εκπαιδευτικής περιφέρειας Ἀθηνῶν καί κατά συνέπεια τά ἀποτελέσματα τής έρευνας αὐτῆς δέν εἶναι γενικεύσιμα πέρα ἀπό τόν πληθυσμό αὐτό.
3. Ἡ συσχέτιση ἀνάλυσης πού χρησιμοποιήθηκε, Spearman rank order correlation, δέν εἶναι τόσο εὐαίσθητη ὅσο ἡ eta συσχέτιση ἡ ὁποία ὁμως δέν ἦταν διαθέσιμη ἀπό τό SPSS στατιστικό πακέτο τοῦ ηλεκτρονικοῦ ὑπολογιστῆ.

Βασιζόμενοι στά ἀποτελέσματα τής έρευνας προτείνουμε τίς ἀκόλουθες συστάσεις:

1. Νά ἐπανάληφθεῖ ἡ έρευνα γιά τήν αὐτοσυναίσθηση καί κοινωνική ἀπόσταση μέ ἓνα μεγαλύτερο δείγμα καί σέ ἐθνική κλίμακα.
2. Νά χρησιμοποιηθοῦν περισσότερο εὐαίσθητα ὄργανα μετρήσεως γιά τήν ἀκριβῆ μέτρηση τής αὐτοσυναίσθησης καί κοινωνικῆς ἀπόστασης τών παιδιῶν.
3. Νά συμπεριληφθοῦν, σέ μελλοντικές έρευνες, ἐκτός ἀπό τά παιδιά, οἱ εκπαιδευτικοί, οἱ γονεῖς, οἱ συγγενεῖς καί οἱ φίλοι τών παιδιῶν καθώς καί μέλη τής κοινότητας πού ζοῦν, γιά νά διευθυνθοῦν τά πλαίσια τής έρευνας.
4. Νά χρησιμοποιηθεῖ ἄλλη μέθοδος δειγματοληψίας γιά νά περιοριστεῖ ἡ πιθανότητα λήψης ἑνός ἀκράιου δείγματος π.χ. ἓνα δείγμα stratified random.

Τέλος ἐλπίζομε ὅτι οἱ ἀναγνώστες θά δεχτοῦν αὐτή τή μελέτη ὄχι σάν τελικό ἀποτέλεσμα τής αὐτοσυναίσθησης καί κοινωνικῆς ἀπόστασης ἀλλά σάν κίνητρο-ὥθηση γιά τήν προαγωγή έρευνῶν στή χώρα μας καί νά διατυπώσουν πληροφορίες καί ἀποτελέσματα γιά τό πῶς αἰσθάνονται τά ἑλληνόπουλα γιά τόν ἑαυτό τους καί γιά τοὺς ἄλλους.

*Δημήτρη Τορπαΐδη δ. φ.
Εισηγητῇ τοῦ Κ.Ε.Μ.Ε.*

**Η ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
ΠΑΡΕΞΗΓΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ**

Ἡ «Νεοελληνική Γραμματική» τοῦ ΟΕΔΒ, πού κυκλοφόρησε πέρυσι στὰ σχολεῖα, ἔγινε δεκτὴ πολὺ εὐνοϊκὰ, σχεδὸν μὲ ἐνθουσιασμό, ἀπὸ ὅλο τὸν κόσμον, τοὺς μαθητές, τοὺς ἐκπαιδευτικούς καὶ τὸ εὐρύτερο κοινό. Ἐπειδὴ — γιὰ νὰ περιοριστοῦμε σὲ μιὰ μονάχα κριτικὴ παρουσίασή της — «βοηθάει καὶ τὸ μαθητὴ, γιατί εἶναι εὐληπτή, σαφὴς καὶ λιτή, καὶ τὸν ἐπιστήμονα, γιατί τὸν διευκολύνει στὴν προσπάθειά του νὰ ἐκφραστεῖ ἐπιστημονικά... Μακριὰ ἀπὸ ἰδιωματισμούς καὶ ἀρχαϊσμούς ἡ νέα Γραμματικὴ διατυπώνει, περιγράφει καὶ ρυθμίζει μὲ λιτότητα τὰ γλωσσικά μας φαινόμενα: ἀποδέχεται τὸν κοινὸ τύπο· ἀντιμετωπίζει μὲ φρόνηση τὰ θέματα τῆς ὀρολογίας καὶ τῆς διπλοτυπίας· ἀποκλίνει μὲ διακριτικότητα στὶς προτιμήσεις της· παρουσιάζει ἐποπτικά ἕνα ἀπὸ τὴ φύση τοῦ δύσκολο ὕλικό· ξεφεύγει τὴ μοίρα τῶν σκυθρωπῶν βιβλίων αὐτοῦ τοῦ εἴδους· γίνεται βιβλίον ζεστό» (ΟΛΜΕ, Λόγος καὶ πράξη). Μέσα ὅμως στὶς γενικὰ ἐπαινετικὰς κριτικές, ἐκφράστηκαν καὶ γνώμες πού καλοπροαίρετα ἢ ὄχι, θελημένα ἢ ἀθέλητα, παρεξηγοῦν βασικὰς ἀρχὰς πάνω στὶς ὁποῖες στηρίζεται ἡ Γραμματικὴ ἢ ἐκφράζουν ἀμφιβολίες γιὰ τὴν ὀρθότητα τῶν λύσεων πού δόθηκαν στὰ διάφορα γραμματικὰ ζητήματα. Ἐπειδὴ οἱ παρερμηνεῖες, ἀπὸ ὁποιαδήποτε διάθεση κι ἂν προέρχονται, συσκοτίζουν τὰ πράγματα καὶ μποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς ὄπλο στὰ χέρια τῶν ἀρνητῶν τῆς δημοτικῆς, γι' αὐτὸ νομίζουμε χρήσιμο νὰ ἐκθέσουμε ἐδῶ μὲ συντομία μερικὰς ἀλήθειες πού ἐλπίζουμε ὅτι θὰ διαλύσουν τὶς παρεξηγήσεις αὐτές.

Λοιπὸν κάτι πού διαφορίζει τὴ γραμματικὴ αὐτὴ ἀπὸ ὅλες τὶς προηγούμενες γραμματικὰς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἢ τῆς καθαρεύουσας εἶναι πὼς θεωρεῖται δεδομένο ὅτι βασίζεται πάνω σὲ ὁμιλούμενη γλῶσσα, δηλαδὴ πάνω σὲ μιὰ ὕφιστάμενη, πραγματικὴ καὶ ὄχι πλαστὴ ἢ νεκρὴ, γλωσ-

σική κατάσταση. Τό γεγονός αυτό έχει θεμελιώδη σημασία και για τη γενική διάταξη του βιβλίου και για τις λεπτομέρειες της διαπραγμάτευσης των μερών του λόγου. Ἡ γενική διάταξη τοῦ βιβλίου ἐπηρεάζεται, γιατί τώρα μέ ἡ γραμματική δέν ἀποσκοπεῖται ἡ διδασκαλία τῆς γλώσσας, πού εἶναι: — και προϋποτίθεται — γνωστή στον ἀναγνώστη. Τό βιβλίο τώρα ἀποβλέπει στό νά εἰσαγάγει τόν ἀναγνώστη του, και ἰδιαίτερα τόν νέο ἄνθρωπο, στή συστηματική και ὁλοκληρωμένη γραμματική κατηγοριοποίηση τῆς γλώσσας, δηλαδή στήν ὀργάνωση και ὑπαγωγή τῶν γραμματικῶν τύπων σέ γενικότερες κατηγορίες, ἔτσι ποιῇ ἡ μάθηση και κατοχή τῆς γλώσσας νά περάσει ἀπό τήν ἀτελή, αὐθόρμητη κατάσταση σέ ἕνα συνειδητότερο και πληρέστερο ἐπίπεδο. Για τόν λόγο αὐτό, τό βιβλίο καινοτομεῖ σέ σχέση μέ τίς παραδοσιακές γραμματικές στή διάταξη τῆς ὕλης. Ἐπειδή οἱ λέξεις και οἱ κλιτικές μορφές τους θεωροῦνται γνωστές και οἱ κείες στον ἀναγνώστη, τό μέρος τοῦ βιβλίου πού πραγματεύεται τήν παραγωγή και τή σύνθεση τῶν λέξεων τοποθετεῖται πρὶν ἀπό τό τυπικό και ὄχι κατόπιν, γιατί πρῶτα ἔρχονται οἱ λέξεις και ἀκολουθοῦν οἱ κλιτικές μορφές. Ἀλλά εἶπαμε ὅτι και οἱ λεπτομέρειες ἐπηρεάζονται ἀπό τό γεγονός ὅτι ἔχουμε νά κάμουμε μέ γλώσσα ὁμιλούμενη. Ἔτσι λ.χ. δέ γίνεται πιά λόγος γιά διφθόγγους στήν περίπτωση τῶν αἰ, εἰ, οἱ κτλ., ἢ γιά διπλό γράμμα στήν περίπτωση τοῦ ζ κτλ.

Ἔνας ἀπό τοὺς ἐπικριτὲς τῆς Γραμματικῆς ἰσχυρίστηκε πῶς «ἡ ἐπίσημη σχολική γραμματική δέν ἀκολουθεῖ κανένα συγκεκριμένο θεωρητικό πρότυπο γραμματικῆς ἀναλύσεως» και συγχρόνως τὴ θεωρήσε ὡς ἐξέλιξη «ένος παλαιότερου ἔργου πού γράφτηκε συνειδητὰ γιά νά ἀποτελέσει μιὰ γνήσια ρυθμιστική γραμματική τῆς δημοτικῆς». Πρέπει ἀμέσως νά ἐπισημάνουμε ἐδῶ ὅτι οἱ γνώμες αὐτὲς ἐπαναλαμβάνουν τήν παλιά κατηγορία γιά τὴ γραμματικὴ τοῦ Μανόλη Τριανταφυλλίδη, ὅτι εἶναι ρυθμιστικὴ γραμματικὴ, ἔχει δηλαδή σκοπὸ νά ὀρίσει τόν κανόνα τῆς κοινῆς νέας γλώσσας και ἐπομένως νά υἱοθετήσῃ κανόνες περιοριστικούς γιά τὴ σημερινὴ χρῆση. Ἀλλὰ οἱ δύο ἰσχυρισμοὶ ὅπως διατυπώθηκαν εἶναι ἀντιφατικοί, γιατί δέν μπορεῖ ἡ γραμματικὴ νά εἶναι ρυθμιστικὴ και συγχρόνως νά μὴν ἀκολουθεῖ κανένα πρότυπο γραμματικῆς (ἀφοῦ τὰ πρότυπα εἶναι ἡ ρυθμιστικὴ, ἡ περιγραφικὴ και ἡ γενετικὴ γραμματικὴ). Ἀλλὰ, πέρα ἀπὸ τὴν ἀντίφαση, ἡ κατηγορία γιά τὴ ρυθμιστικὴ παρέμβαση στὴ γλώσσα, εἶχε κάποια ἴχνη δικαιολογήσεως στό τέλος τοῦ περασμένου αἰῶνα, ὅταν δηλαδὴ ἡ δημοτικὴ γλώσσα θρῖσκόταν ἀκόμη στό στάδιο τῆς διαμόρφωσης τοῦ κοινοῦ τύπου τῆς. Ἀπὸ τότε ὅμως ἴσαμε σήμερα ἡ νεοελληνικὴ γλώσσα ἔχει διαμορφώσει ἕναν ὁμολογημένο κοινὸ τύπο γλώσσας, πού μόνο ὅσοι ἔμειναν μυωπικά προσηλωμένοι στό ἰδανικὸ τῆς καθαρεύουσας δέν μπόρεσαν νά τὸ ἀντιληφθοῦν.

Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου («Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ») ὑποδηλώνει ὅτι ἀποβλέπει στήν περιγραφὴ τῆς γραμματικῆς μορφῆς τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς, τοῦ κοινοῦ τύπου τῆς γλώσσας μας. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἀποκλείον-

ται καταρχήν από τη Γραμματική οι αρχαϊσμοί και οι ιδιωματισμοί. Ο αποκλεισμός των δύο αυτών στοιχείων, που αποτελούν αποκλίσεις από τον κοινό τύπο της γλώσσας, έχει πιδό πολύ θεωρητικό παρά πρακτικό ενδιαφέρον. Γιατί μές στη Γραμματική έχουν πάρει θέση αρκετοί λόγιοι τύποι, όχι μόνο λέξεις, όπως λ.χ. της σκέψεως, το σύμπαν — τοῦ σύμπαντος, ὁ συνεχής — ἡ συνεχής — τὸ συνεχές (γεν. τοῦ συνεχοῦς), λόγια ἀχώριστα μόρια διχοτόμος, ἡμι-σφαίριο κτλ., αὐξημένοι ρηματικοί τύποι όπως ἐξέφραζα, ἐνέκρινα κτλ. κ.ά. Ἀλλά ἀκόμη μεγαλύτερη, σχεδὸν ἀπεριόριστη, εἶναι ἡ δινατότητα τῆς δημοτικῆς νὰ δανεῖζεται οποιαδήποτε λέξη ἀπὸ οποιαδήποτε περίοδο τῆς ἐλληνικῆς, κρατώντας μάλιστα ἀναλλοίωτη τὴ φωνητικὴ τῆς μορφή: σκωπτικός, διθύραμβος, ἐμβρίθεια, παλινδρομικός, συγχρωτίζομαι, συγχορδία κτλ. Ἡ μόνη ὑποχρέωση ποὺ ἐπιβάλλεται στὴν περίπτωση αὐτῇ εἶναι ἡ μορφολογικὴ προσαρμογὴ τῆς δανειζόμενης λέξης, γιὰ νὰ μὴν πέσουμε σὲ γραμματικὸ μωσαϊκό. Γιατί εἶναι σωστὴ ἡ παρατήρηση τοῦ Γ. Χατζιδάκη ὅτι «πῶς γράφων ὀφείλει νὰ φροντίζει ὥστε ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ ν' ἀπαρτί- ζεται γραμματικὴ τις» (Γλωσσ. Μελ. 273). Τὴν ἴδια ἀποψη γιὰ τὴν ἀνάγκη νὰ ἔχει ὁ λόγος μας γραμματικὴ ἐνότητα καὶ ὁμοιογένεια — κάτι ποὺ μερικοὶ τὸ παραμελοῦν τὰ τελευταῖα χρόνια — ἐξέφρασε παλιότερα καὶ ὁ Κοραῆς γράφοντας: «ἐλλήνιζε μὲ τρόπον (...) ὥστε νὰ εἶναι δυνατόν ἀπὸ τὸ σύνταγμά σου, ὅποιονδήποτε ἤθελεν εἶσθαι, νὰ συντεθῇ οποιαδήποτε γραμματικὴ. Οὗτος ὁ κανὼν φαίνεται εἰς τὴν ἰδικήν μου κρίσιν ἀξίωμα γεωμετρικόν» ('Επιστ. Α', 543). 'Ετσι λ.χ. μπορεῖ ὁ φυτολόγος νὰ δανει- στεῖ τὴν ὁμηρικὴ λέξη κοτυληδών. 'Επειδὴ ὅμως ἀπουσιάζουν ἀπὸ τὴ γλώσσα μας τὰ ὀνόματα σέ —ων, —όνος, εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τὴν προσαρμόσει στὰ ὀνόματα σέ —α, —ας (ἢ ἡμέρα — τῆς ἡμέ- ρας). Θὰ γράφει λοιπὸν ἡ κοτυληδὼνα — τῆς κοτυλη- δόνας. Μποροῦμε ἐπίσης νὰ μιλήσουμε γιὰ τὸν, ὁμηρικὸ πάλι, τε- λαμώννα τοῦ ὀπλοῦ, θὰ τὸν κλίνουμε ὅμως κατὰ τὸ ἀγώνας: ὁ τελαμώνας — τοῦ τελαμώννα.

[Φυσικά, εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξουν περιπτώσεις ποὺ ἡ προσαρμογὴ δὲ φαίνεται, τουλάχιστον γιὰ τὴν ὥρα, δυνατὴ. Λ.χ. ἡ ἰσχύς — τῆς ἰσχύος, ἡ ἰλύς — τῆς ἰλύος, ὁ τυχὼν ἀριθμός, ὁ ἀνατραπεῖς πρόεδρος — τοῦ ἀνατραπέντος κτλ. Τὸ πρόβλημα — ἀν ὑπάρχει πραγματικὰ πρόβλημα — εἶναι τῆς περιόδου ποὺ διανύουμε ἀπὸ τὴν καθαρεύουσα (ὅπου εἶχαμε συνηθίσει στὴ χρῆση τῶν τύπων αὐτῶν) στὴ δημοτικὴ (ὅπου θέλουμε νὰ τοὺς μεταφέρουμε γιὰ λόγους οἰκονομίας). Ὅσοσο πιστεύω πὼς στὶς περιπτώσεις αὐτὲς δὲν πρέπει νὰ θιαστοῦμε νὰ υλοθετήσουμε πρόχειρες λύσεις. Γιατί αὐτὰ ποὺ διαβάζουμε τελευταῖα τοῦ τυχόντα ἀριθμοῦ, πρόκειταν (= ἐπρόκειτο), ἐκτίθονταν, ἡ ἰλὴ — τῆς ἰλῆς, γιὰ νὰ μὴν ἀναφέρω τὰ γράψαντας κ.τ.δ., δὲν εἶναι καθόλου ἐνθαρρυν- τικά. Εἶναι προτιμότερο νὰ μὴν τὰ γράβουμε καθόλου καὶ νὰ περιμένου- με νὰ μᾶς ὑποδείξει τὸ δρόμο ἡ χρῆσι.] Γιὰ ἕνα πλῆθος λόγιων λέξεων δὲν ὑπάρχει θέμα προσαρμογῆς, γιατί ἐντάσσονται σὲ κλιτικὲς μορφές.

πού έχουμε στη δημοτική: ἀνακωχή, αὐτόπτης, πταῖσμα, εὐθύνη ἀπόφθεγμα, ἀποκαλυπτήρια, λεπτομέρεια κτλ.

♦

Ἡ διασάφηση αὐτὴ νομίζω πὼς δίνει τὴν πειστικότερη ἀπάντηση σὲ ὅσους φοβοῦνται πὼς θὰ ἀπισχνανθεῖ ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα, γιατί — ἀποφεύγοντας τὴ χρῆση λέξεων τῆς καθαρεύουσας — θὰ περιοριστεῖ στὸ λεξιλόγιο τοῦ θουνοῦ καὶ τῆς στάνης. Δὲν ξέρω πόσο εἰλικρινὴς εἶναι ὁ φόβος αὐτός, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐξήγηση πού ἔδωσα παραπάνω πρέπει νὰ ἔγινε σαφές ὅτι ἡ δημοτικὴ γλῶσσα δὲν εἶναι κατάλληλη μονάχα ὅταν μιλοῦμε γιὰ σκόρδα καὶ γιὰ κρεμμύδια, ἀλλὰ εἶναι σὲ θέση νὰ μᾶς ὑπηρετήσῃ σὲ ἐθνικὴ κλίμακα γιὰ ὅλες τὶς ἀνάγκες τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Καὶ μὲ τὴν εὐχέρεια πού τῆς παρέχεται, νὰ δανείζεται ὁποιαδήποτε ἐλληνικὴ λέξη τῆς ἀρχαίας, μεσαιωνικῆς ἢ νεώτερης ἐποχῆς, ἢ σύνδεσός της μὲ τὸ γλωσσικὸ παρελθὸν γίνεται ἰσχυρὴ καί, θὰ ἔλεγε κανεὶς, οὐσιαστικότερη σὲ περιεχόμενο. Γιατί ὑπάρχει πάντα τὸ ἐνδεχόμενο, οἱ λέξεις πού ἀνασύρονται ἀπὸ τὸ γλωσσικὸ παρελθὸν νὰ ἀναβιώνουν στὴ σημερινή μας ὁμιλία καὶ νὰ μὴ μένουν ἀπλῶς γραπτοὶ τύποι δίχως ζωντάνια. Ὅπως συνέβη μὲ μερικὲς λόγιες λέξεις, πού ἡ χρῆσις τὶς καθιέρωσε καὶ χρησιμοποιοῦνται σήμερα, ἀφοῦ ἔχουν σχεδὸν ἐκτοπίσει τὶς ἀντίστοιχες λαϊκὲς λέξεις: λ.χ. λατομεῖο ἀντὶ νταμάρι, ἐστιατόριο ἀντὶ μαγειρεῖο ἢ μαγέρικο, ξενοδοχεῖο, παντοπωλεῖο, ὀπωροπωλεῖο κτλ.

Σχετικὰ μὲ τὸ ὀρθογραφικὸ πρόβλημα, πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε ὅτι ἡ σχολικὴ Γραμματικὴ στάθηκε στὴ μέση ὁδὸ. Ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ἀποψη ὅτι ἡ γραφὴ μιᾶς γλώσσας εἶναι πάντα συνδεδεμένη μὲ τὴν ἱστορία της, πού εἶναι ἱστορία τοῦ λαοῦ πού τὴ μιλάει, υἱοθέτησε τὴν ἀρχὴ τῆς ἀπλοποιημένης ἱστορικῆς ὀρθογραφίας. Αὐτὸ σημαίνει πὼς ἐνῶ τὶς λέξεις τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς τὶς δεχόμαστε γενικὰ μὲ τὴν ὀρθογραφία τους (παίζω, εἰρήνη, υἱοθεσία κτλ.), δὲ συμμορφωνόμαστε πάντα αὐστηρὰ μὲ τὴν ἱστορικὴ γραφὴ, γιατί στὴν περίπτωσι αὐτὴ θὰ εἶχαμε γραφὲς ὅπως Βασίλεις, Ἀντώνις, Γιάννης, κάνεις, θερμαίνω ἀλλὰ φτωχένω, πηγαινέω, ἐρχομός, τώρα κτλ. Εἰδικότερα: α) Μποροῦμε νὰ παραλείπουμε τὴν ὑπογεγραμμένη ἢ νὰ γράφουμε μὲ ἕνα ῥ τὶς νεώτερες λέξεις: ζῶο, ληστής, γελᾶ — καλορίζικος, ξεριζώνω, φραγκοράφτης, συχνορωτῶ, ἀσπρόρουχα (ἀλλὰ διατηροῦμε τὴ γραφὴ τῶν ἀρχαίων ἄρρωστος, αἱμορραγία, ἀπορροφῶ κτλ.). β) Οἱ νέες ἐλληνικὲς λέξεις, πού δὲν ἔχουν φανερὴ σχέση μὲ τὶς ἀρχαῖες, μεταγράφονται φωνητικὰ ἢ μὲ τὸν πιὸ ὑπλὸ τρόπο. Ἔτσι δὲν ὑπάρχει σοβαρὸς λόγος νὰ γράφουμε τὸ φτιάνω μὲ εἰ (φτειάνω), γιατί εἶναι νεώτερο παράγωγο καὶ ἔχει ἀλλάξει φωνητικὰ καὶ ἡ σχέση του μὲ τὸ εὐθειάζω — εὐθεία ἔχει συσκοτιστεῖ. Παρόμοια εἶναι τὰ γλιτώνω, λιώνω, κολλίτισιδα, στριμώχνω, λόξιγκας, κότα, κουκί, στουπί κ.ἄ.

♦

Ἔχουμε ἐπίσης λέξεις γιὰ τὶς ὁποῖες ἔχουν προταθεῖ διαφορετικὲς ἐτυμολογίες, πού δὲν μποροῦν νὰ ἀποκλειστοῦν θάσιμα. Οἱ λέξεις αὐτὲς

ὀρθογραφοῦνταν παλαιότερα ἀνάλογα μὲ τὴν ἑτυμολογία πού ἀποδεχόταν κανεῖς, λ.χ. κυττάζω καὶ κοιτάζω, ξυπάζω ἢ ξιπάζω, νοιώθω ἢ νιώθω, ἀλλοιῶς ἢ ἀλλιῶς, μαζὺ (—ῆ κτλ.) ἢ μαζί, ξύδι ἢ ξίδι, μαντήλι ἢ μαντίλι, θρωμῶ ἢ θρομῶ κ.ά. Ἡ Γραμματικὴ ἔγραψε τὶς λέξεις τῆς κατηγορίας αὐτῆς μὲ τὸν ἀπλούστερο συνήθως τρόπο: κοιτάζω, ξιπάζω, νιώθω, ἀλλιῶς, μαζί, ξίδι, μαντίλι, θρομῶ κτλ. γ) Ἀπλοποιεῖται ἡ γραφὴ τῶν μεταχριστιανικῶν ξένων λέξεων καὶ καταλήξεων: ἀκουμπῶ (ὄχι ἀκκουμπῶ, λατ. *accumbō*), ροδάκινο, κανέλα, θοσκοπούλα κτλ. δ) Τέλος, ὑπάρχει πρόνοια ἡ νεοελληνικὴ ὀρθογραφία νὰ ἀποτελέσει κατὰ τὸ δυνατόν (ὅσο δηλαδὴ δὲν παραβιάζουμε τὶς προηγούμενες ἀρχές) ἓνα ὁλοκληρωμένο καὶ εὐκολομάθητο ὀρθογραφικὸ σύστημα καὶ νὰ μὴν προϋποθέτει τὴ γνώση τῆς ἀρχαίας γλώσσας. Ἀφοῦ περισπᾶται τὸ δεῖξε, γιὰ λόγους ὀρθογραφικῆς συνέπειας θὰ γράψουμε καὶ δεῖξετε, δῶσε — δῶστε, τρῶγε — τρῶμε — τρῶτε, φταῖς — φταῖμε — φταῖτε, ἀκοῦς — ἀκοῦμε — ἀκοῦτε κτλ. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἡ γνώση τῆς ἀρχαίας γλώσσας δὲν ἀποτελεῖ τὴν ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ νὰ γράφουμε σωστά τὴ νέα μας γλώσσα.

Τελειώνω τὸ σημείωμα αὐτὸ μὲ μιὰ ἀκόμη παρεξήγηση, πού εἶναι δεδομένη σὲ ὅλο σχεδὸν τὸν κόσμο: Ἀπὸ τότε πού κυκλοφόρησε ἡ Γραμματικὴ ἔρχονται πολλοί, ἐκπαιδευτικοὶ καὶ ἄλλοι, καὶ μᾶς λένε: Γιατί κάματε τοῦτο ἔτσι, γιατί κάματε τὸ ἄλλο ἀλλιῶς. (Γιατί λ.χ. κάνετε λόγο γιὰ δίψηφα σύμφωνα μπ ντ γκ ἢ γιὰ διφθόγγους αἰ οἱ ἢ γιατί ξεχωρίζετε στὸν τονισμό τὰ οὐσιαστικά σὲ —ος, καὶ σὲ —ο: τοῦ ἀντίλαλου ἀλλὰ τοῦ ἀγγέλου, τοῦ σίδερου ἀλλὰ τοῦ προσώπου, κτλ.). Ἡ ἐρώτηση στηρίζεται θέβαια στὴν πεποίθηση ἐκείνου πού ρωτᾷ ὅτι αὐτὸς πού συντάσσει τὴ γραμματικὴ μιᾶς γλώσσας ἔχει τὴ δυνατότητα καὶ τὴν εὐχέρεια νὰ νομοθετῇ ὅπως τοῦ ἀρέσει νὰ διατυπώνει ὅποιους κανόνες νομίζει χρήσιμους καὶ γενικά νὰ ρυθμίζει ὅπως νομίζει καλύτερα τὴ γλώσσα. [Ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ ἀντίληψη αὕτη εἶναι πολὺ παλιά στὴ γλώσσα μας. Στὰ νεώτερα χρόνια καταδικάστηκε ἀπὸ τὸν Κορραῖ μὲ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι «κάνεις, ὅσον ἤθελεν εἶσθαι σοφός, μήτ' ἔχει, μήτε δύναται ποθεν νὰ λάθῃ τὸ δικαίωμα νὰ λέγῃ πρὸς τὸ ἔθνος, «Οὕτω θέλω νὰ λαλῇς, οὕτω νὰ γράφῃς» (Ἄπαντα, ἐπιμέλ. Γ. Βαλέτα, τ. Α₂, σελ. 853).] Σπεύδω νὰ σημειώσω ὅτι ἡ ἀντίληψη αὕτη ἦταν κατὰ κάποιο τρόπο δικαιολογημένη προκειμένου γιὰ τὴν καθαρεύουσα, ὅπου μὲ τὴ γραμματικὴ προσδιόριζε κανεῖς τὸν ἐπιθυμητὸ βαθμὸ καθαρισμοῦ (λ.χ. τρίτο πληθυντικὸ ρημάτων σὲ —ουν ἢ —ουσι, διατήρηση δοτικῆς κτλ.). Ἡ δημοτικὴ γλώσσα δὲως εἶναι ὁμιλούμενη καὶ γι' αὐτὸ ὁ γραμματικὸς ἀπλῶς κάνει ἀπογραφὴ τοῦ κοινοῦ τύπου τῆς γλώσσας. Εἶναι δηλαδὴ ὑποχρεωμένος νὰ συμμορφώνεται μὲ τὸν πανελλήνιο τύπο τῆς νέας ἑλληνικῆς καὶ δὲν ἔχει καμιά δυνατότητα ἐπιλογῆς στὸ σημεῖο αὐτό, καταγράφει ληξιαρχικά ὅ,τι τοῦ παραδίδει ἡ κοινὴ χρήσις, πού παραμένει τελικά ὁ κανόνας. Αὐτό, μὲ πῶς ἀπλὰ λόγια, σημαίνει πῶς ἐφόσον ὑπάρχουν στὰ νέα ἑλληνικά μερικά

γραμματικά στοιχεία, ο γραμματικός είναι υποχρεωμένος να τα συμπεριλάβει στη γραμματική του. Για το λόγο αυτό είναι υποχρεωμένος να μιλήσει λ.χ. για δίψηφα σύμφωνα και για ρινικά συμπλέγματα, για δίψηφα φωνήεντα και για διφθόγγους της νέας μας γλώσσας, για το διαφορετικό τονισμό των επιθέτων από τα ουσιαστικά, για το κατέβασμα του τόνου στα λόγια ουσιαστικά (ο δμῖλος — τοῦ δμῖλου) σε αντίθεση με τα λαϊκά (ο παῖδαρος — τοῦ παῖδαρου), για τη διατήρηση στα ρήματα της αυξήσεως στην περίπτωση που τονίζεται (εγραφα — γράφαμε — εγραφαν) κτλ.

Όσο ο συντάκτης της γραμματικής της νεοελληνικής έχει μια ευχέρεια επιλογής: είναι η περίπτωση των διπλών τύπων (διπλοτυπιών), φωνητικών ή μορφολογικών, που υπάρχουν, σε συχνότητα όχι όσο συνήθως νομίζεται, όπου ο συντάκτης της γραμματικής μπορεί να δείξει κάποια προτίμηση για έναν τύπο. Η σχολική Γραμματική στάθηκε και στο σημείο αυτό αρκετά συντηρητική: δεν προβάλλει αυθαίρετα έναν τύπο, αλλά η παραθέτει ισότιμα και τους δύο τύπους (της σκέψης και της σκέψεως, θέλω με και θέλουμε κτλ.) ή δείχνει την προτίμηση της για τον έναν τύπο, αλλά μνημονεύει και τον άλλο [πραματευτές (και πραματευτάδες), εγκύκλιοι (και εγκύκλιες), αγαπά (και αγαπάει) κτλ.]. Αυτό το τελευταίο γίνεται γιατί είναι δυνατόν να επικρατήσει στη γλώσσα ένας γραμματικός τύπος που θα είχε παραμεληθεί από τη γραμματική (λ.χ. πραματευτάδες, εγκύκλιες κτλ.). Γιατί η πείρα μας έδειξε ότι τύποι που είχαν καταδικαστεί άλλοτε από τους γραμματικούς, και μάλιστα με θαρτές εκφράσεις, τελικά επικράτησαν στη γλώσσα, αφού παντού και πάντα δεν ήταν οι προτιμήσεις των γραμματικών που καθόριζαν την επικράτηση ενός τύπου, αλλά η χρήση, που επηρεάζεται από παράγοντες απρόβλεπτους και γι' αυτό αστάθμητους. Γι' αυτό η σύνεση επιβάλλει να καταγράψουμε εύσυνετα την κοινή χρήση και να αφήνουμε, κρατώντας στοχαστική στάση απέναντι στη γλώσσα, ανοίγματα στο χρόνο που έρχεται. Βέβαια η μνημόνευση των διπλών τύπων γίνεται μόνο στην περίπτωση που και οι δύο τύποι είναι σε κοινή χρήση και δεν μπορούμε με βεβαιότητα να προτιμήσουμε τον έναν από τον άλλο. Στις περιπτώσεις που είναι φανερό πως ο δεύτερος τύπος είναι είτε ιδιωματικός, είτε αρχαϊκός (λ.χ. λέγομε και λέγομεν που είναι αρχαϊκός, θεωρούνταν και (έ) θεωρείτο που είναι αρχαϊκός, ή λέγετε και λέγουτε που είναι ιδιωματικός, λέγονταν και λεγόοντουσαν ή λεγόσαντε που είναι ιδιωματικοί κτλ.) αναφέρεται μονάχα ο τύπος της κοινής νεοελληνικής.

Δεν ξέρω για τις θελημένες παρεξηγήσεις — γιατί η γλωσσική μας ιστορία μας κληροδότησε και τέτοιες — αλλά για τις άθελτες και καλοπροαίρετες πιστεύω πως με όσα είπαμε παραπάνω δίνεται ικανοποιητική

εξήγηση. Προσδιορίζεται ή έπιστημονική σοθαρότητα με την όποια ή σχολική Γραμματική άντιμετώπισε μέσα από τη γλωσσική μας Ιστορία τά ζητήματα καί τó πνεύμα της προσαρμογής στη σημερινή χρήση που διέκρινε τούς συντάκτες της. Έτσι ή νέα σχολική Γραμματική είναι γραμματική της γλώσσας του σήμερα, χωρίς να παραγνωρίζει ούτε τη γλωσσική μας Ιστορία ούτε τις τάσεις που διαγράφει τó μέλλον.

Ἡ φυσικὴ ἀγωγή τῆς ἀτομικῆς ἐποχῆς

ΔΗΜ. ΠΑΠΠΑ, Ἐπιθεωρητὴ Α'
Ἀναπληρωτὴ Ἐπόπτου IB' Α.Ε.Π.

Ἡ ἀτομικὴ ἐποχὴ μας συνίσταται πρὶν ὑστάτη καὶ κόρυφαία ἐκδήλωσις τῆς γιγαντιαίας οἰκονομικῆς καὶ τεχνικῆς ἐξελίξεως, ἡ ὁποία ἀλλάξε ἐντελῶς τὴ φυσιογνωμίαν τοῦ κόσμου.

Ἡ μετατόπισις πλέον στὴ σχέση τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ περιβάλλον εἶναι ἀσυγκρίτως μεγαλύτερη καὶ ριζικότερη ἀπὸ κάθε προηγούμενον.

Ἀπλάσθαι καὶ ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴ ἐπανάστασις, ἡ ὁποία ἐγένετο πρὶν 2500 χρόνια καὶ μετέτρεψε τὸν ἀνθρώπον ἀπὸ ἀνεργάτιστον πλάνητα καὶ μόριον τῆς νομαδικῆς ἀγέλης σὲ αὐτόβουλον παραγωγὸν τῶν μέσων τῆς διατροφῆς του, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ βιομηχανικὴ ἐπανάστασις τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰῶνα ἡ ὁποία πολλαπλασίασε ἀποτόμως καὶ τεραστίως τὴν παραγωγικὴ δύναμιν καὶ ὁδήγησε στὴν ἐξαρσιν καὶ τὴν ἐπικράτησιν τῶν ἐξωτερικῶν ὀρων τῆς ζωῆς.

Μὲ τὴν ἀποδέσμευσιν τῆς ἐνέργειας, διὰ τῆς διασπάσεως τοῦ ατόμου, ἀπάστραψε μίαν αἰφνίδια καὶ ἀπροσμέτρητην ἐπέκτασιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος καὶ τῆς τεχνικῆς ἐφευρετικότητος, μίαν ἐκτυφλωτικὴν ἀνάβλυσιν τοῦ πνεύματος γενικά καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ ταυτόχρονα ἀνέκυψε, σύμφωνα μὲ μίαν ἀπίθανον ἀντινομίαν, ἐντονότερη ἡ ἀπειλὴ τοῦ κινδύνου τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς καὶ ἡ μορφή τῆς ἠθικῆς κρίσεως τοῦ πολιτισμοῦ μας ἡ ὁποία σοδοῦσε. Οἱ λαϊκὲς μάζες ὁλόκληρου τοῦ κόσμου ἀποκόπηκαν προοδευτικά ἀπὸ τὴ νοσηρικὴ παρακολούθησιν τῶν θεαματικῶν αὐτῶν καὶ ληιγγιωδῶν πραγματοποιήσεων τῆς τεχνικοποιημένης γνώσεως. Καὶ ἐπειδὴ

δὲν μπορούσαν πλέον νὰ εἰσδύσουν στὰ συνεχῶς ἀπροσπότερα μυστήρια τῆς ἐπιστήμης, καταλαμβάνονται ἀπὸ πρωτόγονον θάμβος ἢ ἀπὸ δεισιδαίμονα πανικό.

Ὁ φόβος τῆς σκοτεινῆς καὶ ἀδυσώπητης μοίρας, ἡ ὁποία ἄλλοτε ἐνεφώλευε ἐξω ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου, τώρα μετατοπίσθηκε μέσα στὰ ἴδια του τὰ ἔργα. Ἔτσι καταλήξαμε στὴ δαιμονικὴ εἰδωλολατρεία τῆς τεχνικῆς. Ἡ ἀτροφία τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν παραγόντων τῆς ζωῆς τοῦ πλήθους μπροστὰ στὴ δεσποτεία τῶν μηχανικῶν ἐξωτερικῶν ὀρων τῆς σύγχρονης ζωῆς, ἐπέτρεψε στὴ μαύρην μαγείαν τῶν ἄκριτων καὶ ἀπλῶν πολιτικῶν κοινωρικῶν καὶ οἰκονομικῶν σχημάτων νὰ τροφοδοτήσῃ τὴ μαζοποίηση αὐτῆς τῆς ἰσοπεδωτικῆς ἀμορφίας ἀπὸ ἄτομα νοῦμερα καὶ ν' ἀναδιδῶσι τὴν ὑστερικὴν ἐπιδημίαν τοῦ ἀνατρεπτικοῦ φανατισμοῦ, αὐτὸ τὸ μεσαιωνικὸ ὑποκατάστατον τῆς κλονισμένης στοῦς καιροὺς μας θρησκευτικῆς πίστεως.

Ἡ φυσικὴ φύσις ἀποχρωματίσθηκε καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς ζωῆς ἐξαρθρώθηκαν. Ἔτσι σὲ μίαν ἀφαντάστως ὑπερπολιτισμένην ἐποχὴν — τὴν ἐποχὴν μας — παρατηρεῖται μίαν βαρὴν ὑποτροπὴν πρὸς τὸν πρωτογονισμό τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν ἰδεῶν. «Ἡ φύσις προικίζοντάς μας μὲ νοῦ οὐσιαστικὰ κατασκευαστικὸ εἶχεν ἔτοιμον προετοιμάσει γιὰ μᾶς κάποιον μεγάλωμα. Μηχανὲς ὅμως ποὺ κινουνται μὲ πετρέλαιο, μὲ κάρβουνο καὶ μὲ λευκὸ ἄνθρακα καὶ ποὺ μετατρέπουν σὲ κίνησιν δυναμικὰς ἐνέργειες συσσωρευμέναι σὲ ἑκατομ-

μόρια χρόνια, ήρθαν να δώσουν στον οργανισμό μας τόσο απέραντη έκταση και τόσο φοβερή δύναμη, τόσο δυσανάλογη στις διαστάσεις του ανθρώπου και στη δύναμή του, που ασφαλώς τίποτε από αυτά δεν είχε προβλεφθεί στο σχεδίο της συστάσεως του δικού μας γένους... Σ' αυτό το σώμα που άμετρα μεγάλωσε, η ψυχή μένει εκείνο που ήταν, πάρα πολύ μικρή τώρα για να το γεμίσει, πάρα πολύ αδύναμη για να το κυβερνήσει. Από δω το κενό ανάμεσα στο σώμα και την ψυχή.

Από δω τα φοβερά κοινωνικά, πολιτικά διεθνή προβλήματα, που είναι τόσοι όρισμοί αυτού του κενού και που για να το γεμίσουν οήμερα τόσες αχαλίνωτες και χωρίς αποτέλεσμα προσπάθειες. Θά χρειάζονταν γι' αυτό τό έργο νέα αποθέματα δυναμικής ενέργειας ήθικης αυτή τη φορά (1).

Η πολύκροτη αυτή σκέψη του Μπέρζον, η οποία διατυπώθηκε πρό της ατομικής εποχής μας, αλλά έν όψει αυτής, είναι σήμερα περισσότερο από κάθε άλλη φορά επίκαιρη και δίνει την ηλέον κτυπητή εξέϊκόνιση του δικασμού και της απίθανης αντινομίας στην οποία αντιμετώπιζεται η κρίση του πολιτισμού μας. Καί δίνει ακόμη και την υπόδειξη για την αντιμετώπισή της. Δηλ. την ανακίνηση και την αξιοποίηση των αποθεμάτων των ήθικων δυναμικών ενεργειών που έχουν παραμεληθεί. Μόνο μέ τόν τρόπο αυτό υποστηρίζεται όμοφώνως, ότι θά έπιτευχθεί η ανασύνδεση της σύγχρονης παραγμένης ανθρώπινης πραγματικότητας και η αναδημιουργία της νέας άρμονίας μεταξύ του ανθρώπου και του σημερινού διογκωμένου και ασθμαίνοντος κόσμου της τεχνικής αποθεώσεως.

Αποτελεί τούτο βασικό αίτημα εξανθρωπισμού του σύγχρονου άν-

θρώπου για να μπορέσει να διατάσει τη νέα ζωή του και να κυριαρχήσει εύεργετικά και ωφέλιμα πάνω σ' αυτή. Διαφορετικά ολοκληρω αυτή η μηχανική πρόοδος, η οποία δεν είναι τίποτε άλλο παρά μία υπέρμετρη επέκταση και επαύξηση των δυνάμεων των χειρών δηλ. της έξωτερικής ενέργειας, κινδυνεύει να τεθεί στην υπηρεσία του άπληστου καταστροφικού ένστικτου.

Στό αίτημα αυτό ανάγκαιως συγκεντρώνεται και η πιο κρίσιμη και σέ διεθνή κλίμακα προσπάθεια της σύγχρονης άγωγής, δηλαδή του μέσου μέ τό όποιο δρόμ και ενεργεί πάντοτε τό πνεύμα πρός τό σκοπό να καταστήσει τόν άνθρωπο περισσότερο άνθρωπο.

Μέσα δέ στό πλαίσιο αυτό εντάσσεται πρωταρχικά σήμερα και ό ρόλος και η χρησιμότητα του βασικού κλάδου της έν γένει άγωγής, δηλαδή της σωματικής.

Κάθε άγωγή δεν είναι τίποτε άλλο παρά παιδεία. Παιδεία δέ σμφώνως πρός τόν άρχαίο όρισμό της είναι «ή όρθή περιαγωγή της ψυχής». Δηλαδή η καθοδήγηση της ψυχής κατά τέτοιο τρόπο ώστε να έκδηλωθεί πηγαία, και αυτοδύναμα η έσωτερική της ενεργητικότητα. «Παιδεύομαι θά εϊπεί αναπτύσσομαι κατά τόν έσωτερικό νόμο της μορφής, όπως η μορφή του φυτού αναπτύσσεται από τό σπόρο της. Παιδεύομαι δέ θά εϊπεί μαθαίνω γράμματα. Τά γράμματα κι όλα τ' άλλα είναι άπαραίτητοι όροι για να άρχίσω να παιδεύομαι» (2). Μέ την παιδεία η τυφλή όρμη η οποία ένυπάρχει βιολογικώς συσσωρευμένη στον άνθρωπο ανεβαίνει στο φώς ως πηγαία αγαθοποιός δύναμη της ψυχής. Μ' αυτόν τόν τρόπο άποκτά ό άνθρωπος προσηπικότητα δηλαδή ικανότητα να πραγματοποιήσει τη ζωή του μέ τόν αξιότερο

δυνατό τρόπο, τόν όποϊον επιτρέπει καί τοῦ προσφέρει ἡ στάθμη τοῦ κοινωνικῶς ἐφηρμοσμένου πολιτισμοῦ τῆς ἐποχῆς.

Δύο εἶναι οἱ ὁδοί ἐξάλλου διά μέσου τῶν ὁποίων ἡ παιδεία, δηλαδή ἡ ἀγωγή, ἀγωνίζεται νά περιγάγει ὀρθῶς τήν ψυχή.

Ἡ ὁδός τοῦ σώματος ἀπό τό ἕνα μέρος καί ἡ ὁδός τοῦ νοῦ, τοῦ πνεύματος ἀπό τό ἄλλο. Ἀπό δὲ καί ὁ βασικός διαφορισμός σέ σωματική καί πνευματική ἀγωγή. Στήν ψυχή ἐπομένως, ὅπως καί κάθε ἀγωγή ἀπενθύνεται καί ἡ σωματική ἀγωγή — καί ὄχι στό σῶμα ὅπως θά μπορούσε κάποιος ἐκ πρώτης ὀψεως νά νομίσει — καί αὐτήν προσπαθεῖ νά γυμνάσει, νά ὀπλίσει καί νά ἐξευγενίσει. Καί καλεῖται νά ἐπισημάνει καί νά ἀξιοποιήσει καταλλήλως τά ἀπαιτούμενα σήμερα ἀποθέματα τῶν ἠθικῶν δυναμικῶν ἐνεργειῶν, οἱ ὁποῖες θά πληρώσουν καί θά ποδηνετήσουν τό σῶμα τῆς σύγχρονης μηχανοκρατούμενης κοινωνίας τό ὁποῖο νοσηρότατα καί ἀπροσδόκητα ἔχει διογκωθεί καί διογκώνεται συνεχῶς. Καί μέ τό ἔργο καί τήν ἀποστολή αὐτή προσδοκᾶται ν' ἀποκατασταθεῖ ἡ αἰσθησις τῆς ἐνότητας μεταξύ τοῦ σώματος καί τῆς ψυχῆς. Ἡ ἰσορροπία δηλαδή μεταξύ τῆς ἐξωτερικῆς καί ἐσωτερικῆς δυναμικῆς ἐνεργητικότητας, ἡ ὁποία ἔχει ἀνατραπεί ἐξαιτίας τῶν τεχνικῶν δεδομένων ὑπέρ τῆς παραγωγικῆς δυνατότητας τῶν χειρῶν μόνον.

Ἐνα ἄγχος ὅπως ἔχει λεχθεῖ ταννίζει τό σημερινό κόσμον παρά τήν ἐντυπωσιακή τεχνική πρόοδο. Ἡ ἐξωτερική μορφή τῆς ζωῆς μοιάζει μέ μιά πυρετώδη ἐφοδο γεμάτη θόρυβο, συνωπισμό καί ταχύτητα. Πολλά πράγματα ἔχουν ἀνατραπεί ἀπ' τήν ἐφοδο αὐτή μερικά ἀπό τά ὁποῖα συνηθίσα-

με νά τά θεωροῦμε πρωταρχικές ἀξίες τοῦ πολιτισμοῦ, θεμέλια τῆς ἀνθρώπινης ἐξελιξεως, ὅπως ἡ ἐλευθερία καί ἡ ἐξιοσπρέπεια.

Ἡ ἀνατροπή αὐτή θρῖσκει τήν πιά καίρια ἐξήγησιν τῆς στήν ἀπώλεια τῆς ψυχικῆς ὑγείας τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου. Ἡ μάστιγα τῶν νευρώσεων, ἡ πιά χαρακτηριστική ἀσθένεια τῆς ἐποχῆς μας, δημιουργήσασκε παράφορους χαρακτήρες καί θάρβαρες ψυχές. Καί σ' αὐτήν ὀφείλεται μιά πρώτη αἰτία τῶν ἀτομικῶν δράμάτων καί τῶν συλλογικῶν ψυχώσεων, πού παρατηροῦνται σήμερα, τῆς ἀπολακτίσεως τῆς ἐλευθερίας καί τῆς δυναστείας τοῦ σφυροκοποῦ δογματισμοῦ, τοῦ φυγεύθυνου τῆς βουλευομένης ἀτομικότητας καί τῆς ἀποκτηνωτικῆς ἀβουλίας τῆς μάζας, τοῦ νοσηροῦ δυναμιζμοῦ καί τῆς μηδενιστικῆς σαγήνης τῆς νεότητος (3).

Μιά ἐρήμωση ψυχική διαπιστώνεται πλημμυρισμένη ἀπό τήν πλήξη καί τήν ἀθυμία τῆς τυποποιήσεως καί τῆς ἡττοπαθοῦς μονώσεως. Κάτι ἀνάλογο ἡ ὁμόλογο πρὸς τήν παλιά στυνγνότητα τοῦ ἀσκητισμοῦ, χωρὶς ὅμως τόν ἡρωισμό του. Καί ὀφείλεται αὐτή κατὰ πρῶτο λόγο στήν ἀποκοπή τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τόν ἑαυτό του.

Στήν ἀποξένωση αὐτή σπνρίζεται ἐπίσης κατὰ πρῶτο λόγο ἡ ἀπώλεια τῆς ψυχικῆς ὑγείας, μέ τήν εὐρύτερή της ἐννοια, τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία ἀρρήκτως συναρτᾶται πρὸς τήν σωματική ὑγεία. Καί στήν ἀποκατάσταση τῶν σχέσεων αὐτῶν προσπαθεῖ κατ' ἀρχήν νά συμβάλλει ἡ σωματική ἀγωγή τῆς ἀτομικῆς ἐποχῆς μας.

Ἡ ἱστορική πείρα ἐξάλλου μάς διδάσκει ὅτι δύο γεγονότα συνετέλεσαν πάντοτε στήν κατάπτωση τοῦ ἀνθρώπινου θίου. Πρῶτον ἡ διοπική ἐνδεια δηλαδή ἡ ἐξαθλίωση καί δεύτερον ἀντίθετα ἀπ' αὐτό ἡ

βιοτική πλησμονή δηλαδή ή χλιδή. Καί τά δύο από αντίθετες άφειτρίες συγκλίνουν στό ίδιο πέριμα. Κατά ένα δέ παράδοξο οξύμορο σχήμα καί τά δύο ένδημοούν πληθωρικώς στήν εποχή μας. Καί ή μέν θεραπεία τής βιοτικής ένδειας δέν άνήκει στούς άμεσους στόχους τής αγωγής, ή καταπολέμηση όμως τής χλιδής άνήκει στό σκοπό τής σωματικής αγωγής. Διότι μέ τή διαμόρφωση του ένκρατοϋς καί πειθαρχημένου φυσικού ήθους βασικώς καταπολεμείται αυτή. Καί ή διαμόρφωση το ήθους αυτού άνάγεται πάλι στήν άποκατάσταση τών θεμελιωδών σχέσεων του ζωντανού ανθρώπου πρός τόν έαυτόν του, τούς συνανθρώπους του, τό περιβάλλον του.

Ο σύγχρονος άνθρωπος έχει καταστεί, πρώτον ξένος πρός τό σώμα του καί δεύτερον ξένος πρός τό άγέραστο φυσικό περιβάλλον του. Άν δέν άποκαταστήσει τίς σχέσεις του αυτές, τίποτε τό θιώσιμο καί τό ανθρώπινο δέν θά επιτύχει. Μόνο μέ τήν άποκατάσταση τών σχέσεων αυτών θά λειτουργήσει ή ήθική επιλογή γιά τήν άνάδειξη του έξανθρωπισμένου ανθρώπου τής ατομικής εποχής, του ανθρώπου δηλαδή ό οποίος θά έμφορείται από τή ρωμαλαία καί δημιουργική ψυχή τήν όποία άποκτά ό έξωτερικός όρος τής σύγχρονης πυρετώδους κοινωνικής ζωής.

Τό ανθρώπινο σώμα υπήρξε καί θά είναι πάντοτε ό ναός κάθε επίγειας λατρείας. Καί τής ωραιότητας καί τής τελειότητας καί τής άρετής καί τής δράσεως. Πραγματική καί όμαλή κατάφαση τής ζωής, όποιαδήποτε κι άν είναι αυτή καί όσοοδήποτε άνέσεις καί διοσυντηρητικές δυνατότητες καί άν διαθέτει, χωρίς τήν άκμαιοτητα του σώματος δέν μπορεί νά υπάρξει, χωρίς τήν πλήρη καί κανονική άνάπτυξη του σώματος κανένα αίσθημα ή συναίσθη-

μα ή ιδέα λειτουργεί ή συλλαμβάνεται άκεραίως καί όμαλώς. Ο άνθρωπος υπήρξε, είναι καί θά είναι πάντοτε δημιουργικός, μεγαλόφυχος, ευτυχής μόνο διά μέσου του σώματος. Όταν τό σώμα πάσχει ή άτροφεί όλα μειονεκτούν άν δέν εξαφανίζονται. Η ψυχή στρεβλώνεται καί έρπει ανάμεσα σέ κάθε γαγγραινώδη σύμφυση. Η άρμονία καί ή άλήθεια του σώματος είναι άρρηκτως καί πάντοτε συνυφασμένη μέ τήν ισορροπία τής ψυχής καί τήν εύρωστία του πνεύματος. Διότι τό σώμα είναι τό όργανο μέ τό όποίο εκδηλώνεται καί ενεργεί ή βούληση καί τό πνεύμα. Καί όσον οι έξωτερικοί όροι τής ζωής άπαιτούν ισχυρή βούληση καί κραταιό πνεύμα — όπως οι σύγχρονοι — τόσο περισσότερο επιβάλλεται ή έντονη καί συστηματική άσκηση καί καλλιέργεια του σώματος. Διαφορετικά μοιραίως θά επέλθει παρακμή. Τό όρτίως διαπλασμένο ανθρώπινο σώμα άποτελεί τήν κορύφωση τής πιο σοφής ζωικής πλαστικότητας. Άποτελεί τό έμφυχο κάλλος. Είναι πάντοτε πολύ μεγάλο κατόρθωμα τό υγιές καί ωραίο σώμα. Καί άν ό ατομικός πολιτισμός μας, μέ τίς μεγαλειώδεις καί άκαταμέτρητες προοπτικές του, δέν κατορθώσει νά έννοήσει καί προωθήσει τήν άνάπτυξή του, θά έμπερικλείει συνεχώς τό σπέρμα τής χρεωκοπίας. Η δημιουργία του υγιούς καί ωραίου σώματος, τό όποίο όρθώνεται μέ τόν παλμό καί τήν πλαστικότητα, του ισορροπού, του αποφασιστικού καί του αυτόρκους, γεμάτο σεμνή ρώμη κι έλαστική κίνηση είναι άποτέλεσμα ζωής ή όποία έκαμε καθημερινή συνήθεια καί βίωμα τούς κανόνες αυτούς. Νά μία πρώτη καί καίρια άπόκτηση διά μέσου τής σωματικής αγωγής σήμερα ή όποία μέ τόν μηχανικό αυτόματο πηγαίνει νά εκλείψει. Η αυτόβουλη δηλαδή πειθαρχία καί ό

κανόνας του μέτρου, τά όποία διαμορφώνουν τήν αὐτοσύνειδη άτομικότητα.

Μέ τή γυμναστική του σώματος καλλιεργείται πρωτίστως ἡ σεμνή ρώμη ἡ όποία εἶναι γνώρισμα τῆς ἐσωτερικῆς κοσμιότητας καί τῆς ψυχικῆς αὐτάρκειας καί ἡ μετρημένη ἐλευθερία ἡ όποία ἀποτελεῖ γνώμονα τῆς ὀρθῆς κοινωνικῆς πράξεως. Καί τά δύο μαρτυροῦν τήν ὠριμότητα τῆς προσωπικότητας ὡς ὑψίστης ἐντάσεως τοῦ ἐμφυχου πληρώματος ἑνός τόπου.

Αὐτή δηλαδή τήν ὠριμότητα ἡ όποία συνιστᾷ τήν ὑστατη δικαίωση κάθε πολιτισμοῦ καί τήν όποία ἔχει καταλύσει ἐπικινδύνως ἡ ἀριστοκρατία καί ὁ δαιμονισμός τῆς τεχνικῆς παρακρούσεως σήμερα. Ἀπό αὐτό καί ἡ σύνθλιψη τῆς ἀνθρωπότητας καί ἡ γενική ἀνησυχία. Ἀπ' τήν προσωπικότητα χρειάζεται νά ὀρμηθεῖ ἡ ἐποχή μας νά μπορέσει νά ἀνασυνθέσει τά ἐξαρτώμενα στοιχεῖα τῆς ζωῆς.

Μέ τή γυμναστική του σώματος πρὸς ὀρισμένο αὐτόβουλο σκοπό ἀποκτοῦμε τό ὑψηλό ἦθος τῆς αὐτοπρόσωπης ἐργασίας. Ἀποκτοῦμε τήν ἀνιδιοτέλεια καί τή χαρά τοῦ προσωπικοῦ δημιουργικοῦ μόχθου. Τό ἦθος αὐτό σκιάστηκε τρομακτικῶς στήν ἐποχή μας — καί στή θέση του ἀναδύθηκαν πολὺ βαριά νοσηρὰ συμπτώματα — ὁ αὐτοματισμός καί ἡ ἀνεγκέφαλη μηχανική κίνηση ἀπό τό ἓνα μέρος, ἀλλά καί ἡ γυμνή, ἡ ἐκφυλιστική ροπή πρὸς τόν εὐδαιμονισμό ἀπό τό ἄλλο. Στόν αὐτοματισμό καί τήν ἀψυχη αὐτή γεωμετρική κίνηση, ἡ όποία ἀποτελεῖ καί τό χαρακτηριστικό τῆς σύγχρονης ὁμαδικῆς ἀμορφίας τοῦ ὠροῦ τῶν πολτοποιημένων συνειδησεων — τῆς μάζας δηλαδή τῶν ἀνθρώπων — συναντᾶται ἡ αὐξανόμενη ἀποξένωση τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου ἀπό τό σῶμα του. Διότι ἡ σωματική φύση ἐδῶ καντατᾷ μηχανικό

ἐξάρτημα καί τυφλό ὄργανο. Ἀντικείμενο γιά χρησιμοποίηση καί συναλλαγή. Μ' αὐτό τόν τρόπο διά μέσου τῆς σωματικῆς ἀγωγῆς θέτουμε σήμερα σέ κίνηση μιὰ δύναμη πρωταρχική τῆς ζωῆς ἡ όποία, ὅπως ἔχει λεχθεῖ, κινδυνεύει νά καταποντισθεῖ. Τό ἦθος δηλαδή τῆς αὐτοπρόσωπης ἐργασίας, ἡ όποία ἀπέτελεσε καί θ' ἀποτελεῖ πάντοτε τή λυδία λίθο τῆς αὐτοσύνειδης ὀντότητάς μας (4).

Ἀλλά περαιτέρω ἡ αὐξανόμενη ἀποξένωση τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου ἀπό τήν αὐτονομία καί ὑγιεινή τοῦ σώματος συναντιέται καί στόν συρμό τῆς ἀποδόσεως τῆς γενετήσιας ὀρμῆς ἡ όποία κυριαρχεῖ στον καιροῦ μας *Libido* Ἀλλοτε τό σῶμα ὡς τό ὑλικό καί χυδαῖο τμήμα τῆς ἀνθρώπινης ὀντότητας, ὡς κάτι τό μιαρό καί τό κατώτερο ἔπρεπε ν' ἀγνοεῖται ἢ τουλάχιστον ν' ἀποκρύπτεται. Σήμερα ἀποδεσμεύθηκε ἀπό τοὺς ἐξωτερικοὺς φραγμούς καί τοὺς τυραννικοὺς καταναγκασμούς. Ἡ ἰδιαίτερη ζωὴ του ἀποκτίσσε τήν ἰσοτιμία μέ κάθε ἄλλη ἐκδήλωση τοῦ βίου.

Ἀλλά ἀπό τό κλίμα τοῦ τρόμου καί ἀπό τά δεσμά τοῦ ἐνστικτοῦ περιπέσαμε στήν ἐκλυση καί τήν ἀσυνδοσία τοῦ κυνισμοῦ.

Ἀπό τή μιὰ ἀνθυγιεινὴ ἀντίληψη περιπέσαμε στήν ἄλλη ἐξίσου ὀλέθρια. Ἡ γενετήσια ζωὴ σύμφωνα μ' αὐτή παίρνει τή μορφή μιᾶς μηχανικῆς καί ἀκρατῆς ἐνεργητικότητας μέ στόχους τόν θάνατο ἡδονισμό, τόν ἀνούσιο κορεσμό, τόν χαυνωτικό κάματο καί μέ ἀποτέλεσμα τήν κενότητα καί τήν ψυχικὴ ἀθυμία. Εἶναι ἓνα ὀξύ πρόβλημα τοῦτο καί στήν ἐποχή μας. Ἐξαιτίας αὐτῶν μιὰ νεότης περιφέρει πρωτίστως τήν ἀρνησὴ της στοὺς κόλπους τῆς σημερινῆς κοινωνίας καί συνεχῶς πληθύνονται τά ἀπονευ-

ρωμένα μέλη της μέ την μηδενιστική αδιαφορία και γενικότερα τόν ψυχικό εύνουχισμό. Κι εδώ τό σώμα καθίσταται κάτι τό ξένο. "Ένα εϋτελές αντικείμενο κατάλληλο γιά κάθε άσχήμια και γιά κάθε συναλλαγή. "Ένα πεδίο άκαλίνωτων άντενεκλαστικών έλξεων και άπώσεων.

Ανήκει επομένως στους βασικούς σκοπούς της σημερινής σωματικής άγωγής ή επείγουσα μέριμνα γιά την αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος.

Τώρα πού τό σώμα κατόρθωσε νά βρεί τά δικαιώματά του, πρέπει νά βρεί κι ένα ρυθμό ζωής τόν όποίο νά του επιβάλλει ή ίδια ή συνείδηση της άξίας του και της όμορφιάς του, ό σεβασμός του ανθρώπου γιός τόν άνθρωπο και πρός τόν έαυτό του, ή ανάγκη της γνησιότητας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας πρέπει νά έμπεδωθεί ή συνείδηση, ότι τό σώμα είναι ένα ωραίο πλάσμα, μέ τή δική του αυτονομία μέ την περηφάνια του και την ποίησή του (5). Και πρέπει νά καταστεί κοινή συνείδηση ότι μόνο μέσα στους κανόνες της σωματικής υγείας, ή γενετήσιος ζωή καθίσταται αυτό τό όποίο πράγματι είναι. "Η πιό πηγαία δηλαδή μορφή άμοιβαίας προσφοράς μεταξύ δύο πλάσμάτων «Οι κανόνες της σωματικής υγείας δέν είναι άπλος τρόπος γιά νά έλέγχουμε τή φυσική τους ύπόσταση, αλλά τρόπος γιά ν' άποκτήσουμε τή δύναμη, την όρεξη και την πείρα της ζωής, τή γεμάτη χαρά, στην οργανική της όψη» (6).

Αυτή ή οργανική όψη της καθημερινής μας δίωσης πρέπει ν' άποτελέσει τόν ήθικό κανόνα πάνω στον όποίο θά μπορέσει νά στερεωθεί ή κοινωνική ζωή. "Η σύγχρονη ιστορία μέ την τεχνική της ανάπτυξη άνέτρεψε τά κριτήρια του καλού

και του κακού πού ήταν παραδεκτά μέχρι τώρα. Μόνο ή αναβίβαση σέ άξια πρωταρχική της προσωπικής μας γνησιότητας μπορεί πλέον να έδραιώσει τόν αυτοσεβασμό μας και νά δώσει νόημα και πίστη στή ζωή μας. Και την ήθική της γνησιότητας αυτής διά μέσου των μεθόδων μιās φωτισμένης σύγχρονης σωματικής και ψυχικής άγωγής θά μπορέσουμε νά την προαγάγουμε βασικώς και τελεσφόρως. Αλλά ό σύγχρονος άνθρωπος έχει καταστεί ξένος πρός τή μητέρα φύση, αυτόν τόν ναό όπου μυσταγωγείται καθημερινώς και συνεχώς τό άστειρευτο θαύμα της άμόλυντης και άκατάβλητης ουσίας ζωής. Ένας άκατάσχετος συγκεντρωτισμός γεμάτος από έξαλλη τύρβη και έκκωφαντικό συνωτισμό απέρρευσε από την τεχνική πρόοδο και των συγχρόνων μεγαλοπόλεων πού δημιουργήθηκαν από αυτήν. Όγκοι από σίδερο και από μπετόν καταθλιπτικοί και όμοιόμορφοι, ύψωσαν ένα τοίχος μεταξύ των ανθρώπων και της παρθενικής πάντοτε φύσεως.

Η γενίκευση των συγκοινωνιακών μέσων έξάλλου κατέλυσε και τίς αναγκαίες άλλοτε ευκαιρίες έπαφής μέ τή φύση και προεξέτεινε την καθιστική ζωή και μ' αυτό τόν τρόπο οι λειτουργικές άνάγκες του ανθρώπινου οργανισμού συνθλίφθηκαν και κόπηκε ό όμφάλιος λώρος της ζωής.

Ο κόσμος μας κινδυνεύει νά χάσει την ανθρώπινή του μορφή. Περιορίστηκε στην άξια της ύλης, θυσιάζοντας την ωραιότητα, τό μεγαλείο, τό μυστήριο, την ιλαρή φωταύγεια του θεού.

Από τό σημείο τουτο πηγάζει ή άπειλή και ό κίνδυνος της ρομποποίησης, της ίσοπεδωτικής τυποποίησης τόσο της έξωτερικής όσο και της έσωτερικής μορφής του ανθρώπου, ή έρμητική μόνωση μέσα

κανόνας του μέτρου, τά όποία διαμορφώνουν τήν αὐτοσύνειδη ἀτομικότητα.

Μέ τή γυμναστική του σώματος καλλιεργείται πρωτίστως ἡ σεμνή ρώμη ἡ όποία εἶναι γνώρισμα τῆς ἐσωτερικῆς κοσμιότητας καί τῆς ψυχικῆς αὐτάρκειας καί ἡ μετρημένη ἐλευθερία ἡ όποία ἀποτελεῖ γνώμονα τῆς ὀρθῆς κοινωνικῆς πράξεως. Καί τά δύο μαρτυροῦν τήν ὠριμότητα τῆς προσωπικότητας ὡς ὑψίστης ἐντάσεως τοῦ ἐμφυχου πληρώματος ἐνός τόπου.

Αὕτη δηλαδή τήν ὠριμότητα ἡ όποία συνιστᾷ τήν ὕστατη δικαίωση κάθε πολιτισμοῦ καί τήν όποία ἔχει καταλύσει ἐπικινδύνως ἡ ἀριστοκρατία καί ὁ δαιμονισμός τῆς τεχνικῆς παρακρούσεως σήμερα. Ἀπό αὐτό καί ἡ σύνθλιψη τῆς ἀνθρωπότητας καί ἡ γενική ἀνησυχία. Ἀπ' τήν προσωπικότητα χρειάζεται νά ὀρμηθεῖ ἡ ἐποχή μας νά μπορέσει νά ἀνασυνθέσει τά ἐξαρτώμενα στοιχεῖα τῆς ζωῆς.

Μέ τή γυμναστική του σώματος πρὸς ὀρισμένο αὐτόβουλο σκοπό ἀποκτοῦμε τό ὑψηλό ἦθος τῆς αὐτοπρόσωπης ἐργασίας. Ἀποκτοῦμε τήν ἀνιδιοτέλεια καί τή χαρά του προσωπικοῦ δημιουργικοῦ μόχθου. Τό ἦθος αὐτό σκιάστηκε τρομακτικῶς στήν ἐποχή μας — καί στή θέση του ἀναδύθηκαν πολύ βαριά νοσηρά συμπτώματα — ὁ αὐτοματισμός καί ἡ ἀνεγκέφαλη μηχανική κίνηση ἀπό τό ἓνα μέρος, ἀλλά καί ἡ γυμνή, ἡ ἐκφυλιστική ροπή πρὸς τόν εὐδαιμονισμό ἀπό τό ἄλλο. Στόν αὐτοματισμό καί τήν ἀψυχη αὐτή γεωμετρική κίνηση, ἡ όποία ἀποτελεῖ καί τό χαρακτηριστικό τῆς σύγχρονης ὁμαδικῆς ἀμορφίας τοῦ σωροῦ τῶν πολτοποιημένων συνειδησεων — τῆς μάζας δηλαδή τῶν ἀνθρώπων — συναντᾶται ἡ αὐξανόμενη ἀποξένωση τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου ἀπό τό σῶμα του. Διότι ἡ σω-

ματική φύση ἐδῶ καντατᾷ μηχανικό ἐξάρτημα καί τυφλό ὄργανο. Ἀντικείμενο γιά χρησιμοποίηση καί συναλλαγῇ. Μ' αὐτό τόν τρόπο διά μέσου τῆς σωματικῆς ἀγωγῆς θέτουμε σήμερα σέ κίνηση μιά δύναμη πρωταρχική τῆς ζωῆς ἡ όποία, ὅπως ἔχει λεχθεῖ, κινδυνεύει νά καταποντισθεῖ. Τό ἦθος δηλαδή τῆς αὐτοπρόσωπης ἐργασίας, ἡ όποία ἀπότηλεσε καί θ' ἀποτελεῖ πάντοτε τή λυδία λίθο τῆς αὐτοσύνειδης ὀντότητάς μας (4).

Ἀλλά περαιτέρω ἡ αὐξανόμενη ἀποξένωση τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου ἀπό τήν αὐτονομία καί ὑγιεινή του σώματος συναντιέται καί στόν ουρμό τῆς ἀποδέσμευσης τῆς γενετήσιας ὀρμῆς ἡ όποία κυριαρχεῖ στον καιρο μας *Libido*. Ἀλλοτε τό σῶμα ὡς τό ὑλικό καί χυδαῖο τμήμα τῆς ἀνθρώπινης ὀντότητας, ὡς κάτι τό μιανό καί τό κατώτερο ἔπρεπε ν' ἀγνοεῖται ἢ τουλάχιστον ν' ἀποκρύπτεται. Σήμερα ἀποδεσμεύθηκε ἀπό τοὺς ἐξωτερικούς φραγμούς καί τοὺς τυραννικούς καταναγκασμούς. Ἡ ἰδιαίτερη ζωὴ του ἀποκτῆσε τήν ἰσοτιμία μέ κάθε ἄλλη ἐκδήλωση τοῦ βίου.

Ἀλλά ἀπό τό κλίμα τοῦ τρόμου καί ἀπό τά δεσμά τοῦ ἐνστικτοῦ περιπέσαμε στήν ἐκλυση καί τήν αουδοσία τοῦ κυνισμοῦ.

Ἀπό τή μιά ἀνθυγιεινὴ ἀντίληψη περιπέσαμε στήν ἄλλη ἐξίσου ὀλέθρια. Ἡ γενετήσια ζωὴ σύμφωνα μ' αὕτη παίρνει τή μορφή μιᾶς μηχανικῆς καί ἀκρατῆς ἐνεργητικότητας μέ στόχους τόν θάνατο ἢ δονισμό, τόν ἀνούσιο κορεσμό, τόν χαυνωτικό κάματο καί μέ ἀποτέλεσμα τήν κενότητα καί τήν ψυχικὴ ἀθυμία. Εἶναι ἓνα ὀξύ πρόβλημα τοῦτο καί στήν ἐποχή μας. Ἐξαιτίας αὐτῶν μιά νεότης περιφέρει πρωτίστως τήν ἀρνησὴ τῆς στοὺς κόλπους τῆς σημερινῆς κοινωνίας καί συνεχῶς πληθύνονται τά ἀπονευ-

ρωμένα μέλη της μέ την μηδενιστική αδιαφορία και γενικότερα τόν ψυχικό εύνουχισμό. Κι εδώ τό σώμα καθίσταται κάτι τό ξένο. "Ένα εϋτελές αντικείμενο κατάλληλο γιά κάθε ασχήμια και γιά κάθε συναλλαγή. "Ένα πεδίο ακαλίνωτων αντενεκλαστικών έλξεων και απώσεων.

Ανήκει επομένως στους βασικούς σκοπούς της σημερινής σωματικής άγωγής ή επείγουσα μέριμνα γιά τήν αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος.

Τώρα πού τό σώμα κατόρθωσε νά βρεί τά δικαιώματά του, πρέπει νά βρεί κι ένα ρυθμό ζωής τόν όποίο νά του επιβάλλει ή ίδια ή συνείδηση της άξίας του και της όμορφιάς του, ό σεβασμός του ανθρώπου πρός τόν άνθρωπο και πρός τόν εαυτό του, ή ανάγκη της γνησιότητας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας πρέπει νά εμπεδωθεί ή συνείδηση, ότι τό σώμα είναι ένα ωραίο πλάσμα, μέ τή δική του αυτονομία μέ τήν περηφάνια του και τήν ποίησή του (5). Καί πρέπει νά καταστεί κοινή συνείδηση ότι μόνο μέσα στους κανόνες της σωματικής υγείας, ή γενετήσιος ζωή καθίσταται αυτό τό όποιο πράγματι είναι. "Η πιό πηγαία δηλαδή μορφή άμοιβαίας προσφοράς μεταξύ δύο πλάσμάτων «Οί κανόνες της σωματικής υγείας δέν είναι άπλος τρόπος γιά νά ελέγχουμε τή φυσική τους ύπόσταση, αλλά τρόπος γιά ν' αποκτήσουμε ιτή δύναμη, τήν όρεξη και τήν πείρα της ζωής, τή γεμάτη χαρά, στήν όργανική της όψη» (6).

Αυτή ή όργανική όψη της καθημερινής μας δίωσης πρέπει ν' αποτελέσει τόν ήθικό κανόνα πάνω στον όποιο θά μπορέσει νά στερεωθεί ή κοινωνική ζωή. "Η σύγχρονη ιστορία μέ τήν τεχνική της ανάπτυξη άνέτρεψε τά κριτήρια του καλού

και του κακού πού ήταν παραδεκτά μέχρι τώρα. Μόνο ή αναβίβαση σέ άξία πρωταρχική της προσωπικής μας γνησιότητας μπορεί πλέον νά έδραιώσει τόν αυτοσεβασμό μας και νά δώσει νόημα και πίστη στή ζωή μας. Καί τήν ήθική της γνησιότητας αυτής διά μέσου των μεθόδων μιάς φωτισμένης σύγχρονης σωματικής και ψυχικής άγωγής θά μπορέσουμε νά τήν προαγάγουμε βασικώς και τελεσφόρως. "Αλλά ό σύγχρονος άνθρωπος έχει καταστεί ξένος πρός τή μητέρα φύση, αυτόν τόν ναό όπου μυσταγωγείται καθημερινώς και συνεχώς τό άστειρευτο θαύμα της άμόλυντης και άκατάβλητης ούσίας ζωής. "Ένας άκατάσχετος συγκεντρωτισμός γεμάτος από έξαλλη τύρβη και έκκωφαντικό συνωπισμό απέρρευσε από τήν τεχνική πρόοδο και των συγκράνων μεγαλοπόλεων πού δημιουργήθηκαν από αυτήν. "Όγκοι από σίδερο και από μπετόν καταθλιπτικοί και όμοιόμορφοι, ύψωσαν ένα τοίχος μεταξύ των ανθρώπων και της παρθενικής πάντοτε φύσεως.

"Η γενίκευση των συγκοινωνιακών μέσων έξάλλου κατέλυσε και τις άναγκαίες άλλοτε εύκαιρίες έπαφής μέ τή φύση και προεξέτεινε τήν καθιστική ζωή και μ' αυτό τόν τρόπο οι λειτουργικές άνάγκες του ανθρώπινου όργανισμού συνθλίφθηκαν και κόπηκε ό όμφάλιος λώρος της ζωής.

"Ο κόσμος μας κινδυνεύει νά χάσει τήν ανθρώπινή του μορφή. Περιορίστηκε στήν άξία της ύλης, θυσιάζοντας τήν ωραιότητα, τό μεγαλείο, τό μυστήριο, τήν ιλαρή φωταύγεια του θεού.

"Από τό σημείο τουτο πηγάζει ή άπειλή και ό κίνδυνος της ρομποποίησης, της ίσοπεδωτικής τυποποίησης τόσο της έξωτερικής όσο και της έσωτερικής μορφής του ανθρώπου, ή έρμητική μόνωση μέσα

στό άκρωμο πλήθος, ή καταστροφή τής προσωπικής ζωής και ή ανάληψη ανταγωνιστική επικοινωνία προς τόν πλησίον. Ή αποξένωση κατ' επέκταση του σύγχρονου ανθρώπου από τόν έαυτό του και από τούς συνανθρώπους του.

Ή ζωή προσέλαβε μ' αυτό τόν τρόπο τόν χαρακτήρα έκτίσεως ποινης. Καί ανήκει στους βασικούς σκοπούς τής σύγχρονης άγωγής ν' αποκαταστήσει αυτή τή συγγενιά μας προς τή φύση που δολοφονήθηκε. Νά έρμηνεύσει τόν πραγματικό έρωτα προς τή φύση.

Ο έρωτας αυτός είναι ταυτόσημος προς τή λατρεία τής ζωής, αυτήν που άνύψωσε τό άτομο από άνδράποδο μιās ποιμνιοποιημένης ανθρωπότητας σέ αυτοδύναμο κέντρο ζωής.

Ή φυσιολατρεία ήταν πάντοτε συνυφασμένη μέ τήν παιδαγωγήση τής ψυχής. Σήμερα όμως αποτελεί θεμελιώδη αναγκαιότητα. Δέν είναι ρομαντική φυγή και πολυτέλεια. Είναι τό αποκλειστικό ιδανικό τό οποίο αντιμάχεται τήν άνεγκέφαλη φρίκη και τήν απελπισία, ή οποία αναδίδεται πάνω από τά σκυθρωπά και γκριζα τοπία του βασιλείου τής μηχανής.

Άλλά όταν μιλούμε γιά τή φύση έδω δέν έννοούμε αυτήν ως θέαμα ή διακόσμηση ή πρόχειρη ψυχαγωγία. Δέν τήν έννοούμε ως αντικείμενο γλυκερών ρεμβασμών, ως κέντρομα είδυλλιακής αισθηματολογίας ή οποία ίκανοποιείται μέ τούς δημοτικούς κήπους, τά κακτοειδή των σαλονιών, τούς δειλινούς άνέμους κάτω από τίς δενδροστοιχίες των πεζοδρομίων. Έννοούμε τή φύση Μητέρα και Τροφό στην οποία καταφεύγουμε γιά νά άντλήσουμε αδιάφθορες δυνάμεις και χυμούς ζωής. Τή φύση όμως τήν αισθάνεται ο άνθρωπος όταν μόνος του παραδίνεται ολοφύχως και εύλαβώς σ'

ένα νοσταλγικό γυρισμό στις βιολογικές και ψυχικές πηγές τής ύπάρξεώς του. Τή φύση ως αναντικατάστατη υποβάθρωση τής βιολογικής και ψυχικής όντότητάς μας.

Στήν καθολική συγγνώμη αυτής τοποθετείται ή σύμπτυξη των έσωτερικών δυνάμεων τής ψυχής από τίς αποστεωμένες αντικειμενικές μορφές που καταλήγουν στον άνελεύθερο δογματισμό και από τίς τυποποιημένες μηχανικές διώσεις που οδηγούν στην αισθητική, τήν διανοητική, τήν ήθική και σωματική παρακμή. Έκεί ή παιδικότητα τής ψυχής επανακτά τήν άγνότητά της, αυτή ή οποία διατηρεί άκμαίο τό πνεύμα.

Έκεί συντελείται ή λυτρωτική αποτοξίνωση τής υποστάσεώς μας και αποκαθίσταται ή μαγική και αναντικατάστατη συνεργασία μεταξύ του σώματος και τής ψυχής. Έκεί ή άρνητική διάθεση των νέων μεταβάλλεται σέ γόνιμη φιλοδοξία και ή άμφιβολία των ώριμων σέ πραγματοποιιά δεβαιότητα. Έκεί κρατώνεται και άνδρώνεται ή εύφυχία, ή οποία είναι συνώνυμη τής Έλευθερίας και αυτή συνώνυμη τής εύτυχίας. Έκεί ή αποκάλυψη τής αδιάφθορης και άδούλτης φύσεως του ανθρώπου ως βιολογικού και πνευματικού όντος. Γι' αυτό τό πράγμα και ο Μπαλζάκ προσφεύσεται είπε ότι ο μόνος έρωτας που δέν γνωρίζει τόν κόρο είναι ο έρωτας γιά τή φύση. Μέ τήν έννοια και τή μορφή αυτή ή φυσιολατρεία αποτελεί θεμελιώδη αναγκαιότητα τής σύγχρονης αντιφυσικής ζωής, ως κάτι δηλαδή τό ταυτόσημο μέ τό θρησκευτικό συναίσθημα, ως μιά μέθεξη μέ τό θείο Χάος όπως έλεγε ο Σαίερε "Όσο όλες οι δυνάμεις βρίσκονται σέ κατάσταση τάξεως. Έτσι αποβαίνει μιά επί μέρους όδός γιά τήν άνακίνηση και άξιοποίηση των άπαιτούμένων δυναμικών ήθικών ένερ-

γειν προς συντήρηση και προαγωγή της πολιτιστικής μας προόδου. Με αυτήν ολοκληρώνεται το έργο της σωματικής αγωγής.

Ο έκδρομισμός, ή όρειθασία, οι χιονοδρομίες, το λαϊκό πανηγύρι με τους χορούς του, ή κυνηγεσία, ή ιππασία, ή κωπηλασία, ή κολύμβηση, ή υπαίθρια σωματική εργασία συνιστούν και σήμερα τους ειδικούς τρόπους άσκησης και εκδηλώσεώς της.

Άλλα σήμερα οι τρόποι αυτοί συνιστούν ταυτοχρόνως και τρόπους καταπολεμήσεως και θεραπείας των εκτεταμένων καταστάσεων νοσηρότητας και μαλθακότητας, ήθικης νωρότητας, φυσικής άκνηρίας και σωματικής καταπτώσεως, τις οποίες δημιούργησε ή άθροια εισαγωγή των τεχνικών άνεσεων και ή έκνευριστική βίωση με συνθήκες υπέρμετρου έκμπατισμού, τρόπους αποκαταστάσεως δηλαδή της κλονισμένης φυσικής υγείας του σύγχρονου κόσμου και σέ τελευταία άνάλυση, αποκαταστάσεως της διασπασμένης ένότητας μεταξύ σώματος και ψυχής.

Σκοπός της σύγχρονης αγωγής και συνεπώς και της σωματικής αγωγής είναι ο συστηματικός έθιμός της νέας γενιάς γιά την ήθική της συγκρότηση και άρτίωση σύμφωνα με τά νέα δεδομένα της τεχνικής και οικονομικής εξέλιξης. Παιδαγωγικό ίδανικό στή σημερινή άστική κοινωνία τουλάχιστον, εξακολουθεί νά παραμένει ο εξέλιγμένος σόμανισμός (άνθρωπισμός). Η δημιουργία δηλαδή νέου τύπου ανθρώπου, ο οποίος συνδυάζει ή γενική άνθρωπιστική παιδεία και καλλιέργεια με την ειδική τεχνική μόρφωση.

Βασικό στοιχείο του άνθρωπισμού υπήρξε και θά είναι ο σεβασμός προς ή ζωή την ίδια και προς τόν τρόπο της ζωής των όμοίων μας.

Τό ίδανικό αυτό πρέπει νά υπηρεπθώι με τό δικό της τρόπο ή σύγχρονη αγωγή. Οι νέοι εισέρχονται στή ζωή έμφορούμενοι από τρεις λακτάρες κυρίως. Τή λακτάρα της αλήθειας, της τελειότητας και της δράσεως. Στο πρόσφατο παρελθόν αλλά και σήμερα τά ολοκληρωτικά καθεστώτα χρησιμοποίησαν ή σωματική αγωγή ψυχοδιαστρεπτικώς. Ίκανοποίησαν, μ' αυτή μόνο ή λακτάρα της δράσεως.

Άθλητισμός, έθελοντική εργασία, προστρατιωτική εκγύμναση χωρίς ταυτόχρονη και σύστοιχη καλλιέργεια της ήθικης τελειότητας. Έτσι βρήκε πρόσφορο έδαφος ο σφυρκοπικός δογματισμός των θεωριών του εγκλήματος.

Καλλιιεργήθηκε μονομερώς ή έξουσιαστική δούληση των νέων, ή τραχύτητα και ή θιαιότητα μόνον της ζωτικότητάς των που έκχειλίζει. Έτσι φτάσαμε με την μεγαλύτερη εδκόλια στό παγκόσμιο αίματοκύλισμα. Η πείρα αυτή μάς οδηγεί στό συμπέρασμα ότι ή άρχαία Σπάρτη δέν μάς παρέχει σήμερα τόν πιο κατάλληλο τρόπο σωματικής αγωγής. Τό πρότυπο αυτό ένυπάρχει στήν πολιτεία του Πλάτωνος.

Η σωματική αγωγή, δηλαδή κατά Πλάτωνα ή γυμναστική, πρέπει νά έναρμονίζεται προς την παράλληλη καλλιέργεια του νοϋ και της λογικής. Μ' αυτό τόν τρόπο αποδίδει μία βασική μορφή άρετοπλασίας. Παιδεύοντας σήμερα κατ' αυτόν τόν τρόπο τόν άνθρωπο και επανασυνδέοντάς τον με τόν όμφάλιο λώρο της φυσικής αναβαπτίσεώς του έχει νά έκτελέσει χορυφαίο έργο. Θά συμβάλλει καιρίως εις τό νά έπιστρέφει αυτός μέσα στίς μεταλλικές έκτάσεις του μαζικού και του άριστοκρατούμενου, του γενικού και του άφηρεμένου της σύγχρονης κοινωνίας, ως κυριαρχική έμφυση έννοια,

μέ τη θερμή παλλόμενη καρδιά, μέ την ειδική ποιότητα των αισθημάτων, μέ την προσωπική του ύψη και την προσωπική του ιστορία αποκαταστημένος στις θεμελιώδεις σχέσεις του πρός τη φύση, πρός τόν πλησίον του, πρός τόν έαυτόν του.

Νά επιστρέψει δυνατός, δημιουργικός, οικείος, άνθρωπος, αυτοδύναμος δηλαδή κέντρο ζωής. Κύριος της άρετής και της ευθύνης του αξιοποιημένος ανθρωπιστικώς και πνευματικώς μέ τό υπόβαθρο της απαιτούμενης νευρώδους ψυχικής υγείας, γιά νά μπορέσει νά ύψωθεί σέ κυρίαρχο ρυθμιστή της μεγαλει-

ώδους προοπτικής την οποία ανοίγει γιά την παγκόσμια ευημερία ή άτομική εποχή μας.

Η αξιολογία της σωματικής άγωγής στην ανθρωπολογική αυτή βάση βρίσκει αναμφισβητήτως σήμερα, όπως και κάθε άγωγή, τόν ανεκτόπιστο σκοπό της αλλά και την υπέρτατη δικαίωσή της.

Και από αυτήν αφορμώμενη θά συντελέσει σοβαρώς στό Ν' αποφευχθεί ή και ανασχεθεί ό νευρωτικός κυκλώνας της ειδωλολατρίας της τεχνικής και της ψυχικής εξουθενώσεως.

Δ. ΠΑΠΑΣ, 'Επιθεωρητής Α' Πιερίας

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. 'Αντρί ΜπέρΞαν. Οι δύο πηγές της ήθικης και της θρησκείας. Έλληνική μετάφραση Β.Ν. Τατάκη.
2. J.N. Θεοδωρακοπούλου. Παιδεία και έ-ξωσχολική άγωγή.
3. Rollo mag. Ψυχική υγεία στό σημερινό κόσμο. Περιοδικό Παιδεία και Ζωή. Τεύχος 26, σελ. 40.
4. Γ. Θεοτοκά. Προβλήματα του καιρού μας.
5. Ο. Παπακωνσταντίνου. Έναντίον του ρεύματος.
6. Antoine de saint exupery. Τι θά πούμε στους ανθρώπους. Περιοδικό Έκλογή. Τόμος Δ' τεύχος 9 σελ. 1061.

Ἡ διάσημη τυφλή καὶ κωφάλαλη

ΕΛΕΝ ΚΕΛΛΕΡ

(Ἡ προσωποποίηση τῆς αἰσιοδοξίας καὶ τῆς ὑπομονῆς)

Τοῦ κ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ Ε. ΖΗΣΗ
Διδασκάλου 10οῦ Δημ. Σχολ. Τρικάλων
Μέλους τοῦ Συνδέσμου Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν
Μέλους τῆς Ἑταιρ. Ἑλλήνων Δημοσιολόγων

«Οἱ πιὸ σημαντικές προσωπικότητες τοῦ 19οῦ αἰῶνα
ὑπῆρξαν ὁ Μέγας Ναπολέων καὶ ἡ Ἑλεν Κέλλερ».
ΜΑΡΚ ΤΟΥΑΙΝ

Με τὴ διπλὴ προσωνομία «προσωποποίηση τῆς αἰσιοδοξίας καὶ τῆς ὑπομονῆς» πέρασε στὴν ἀνθρώπινη ἱστορία τῆς δραστηριότητος καὶ τῆς προσφοράς ἡ διάσημη τυφλὴ καὶ κωφάλαλη Ἑλεν Κέλλερ Ἀμερικανίδα παιδαγωγὸς καὶ συγγραφέας. Ἄλλοι τῆς ἀπέδωσαν τὸ διπλὸ χαρακτηρισμό: «ἡ γυναίκα μετὰ τὴ μεγάλη θέληση καὶ τὴν ἀκατάβλητὴ ἐνεργητικότητα». Ἀπόλυτα ἀντικειμενικοὶ οἱ παραπάνω χαρακτηρισμοί· ὁ ἓνας συμπληρώνει τὸν ἄλλο. Γιὰ τοὺς κοινούς ἀνθρώπους ἡ Ἑλεν Κέλλερ ἀποτελεῖ τὸ μεγάλο θαῦμα. Ἐνα θαῦμα ἀνεπανάληπτο στὶς διαστάσεις πού ἐκδηλώθηκε σὴ μεγάλη αὐτὴ γυναίκα, πού πέρασε καὶ στὶς σελίδες τῆς Ψυχολογίας γιὰ νὰ ἀποτελέσει ἀντικείμενο ἔρευνας, πού φέρνει τὸ μήνυμα τῆς αἰσιοδοξίας σ' ὅσους ἔχουν χτυπηθεῖ ἀνεπανόρθωτα ἀπὸ τὸ σκληρὸ μαστίγιο τῆς μοίρας.

— Ἑλεν Κέλλερ: «Ἐνας κόσμος ὁλόκληρος!

— Ἑλεν Κέλλερ: μιά ἀποκάλυψη ἰκανοτήτων!

— Ἑλεν Κέλλερ: εὐλαβὴς ὑπόκλιση τοῦ ὑπογράφοντος στὴ μνήμη της!

Πολυσέλιδο τόμο συνθέτουν ἡ ζωὴ, ἡ προσπάθεια καὶ ἡ προσφορά τῆς Ἑλεν Κέλλερ. Ὁ χώρος τοῦ περιοδικοῦ μας, ὅμως, περιορισμένος γι' αὐτὸ τὸ θέμα θὰ εἶχε πολλὰ νὰ προσφέρει. Καὶ ἀκόμα περισσότερα μιά εἰδικὴ πραγματεία. Ἀς εἶναι ὅμως καὶ τοῦτο τὸ πόνημα σάν ἐναυσμα γιὰ πλαύτερη ἐρευνα κατὰ, ἴσως, προσφέρει.

Καὶ τώρα στὸ θέμα μας συνοπτικὸ:

✽

Στὰ 1880 στὴν Ἀλαμπάμα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ἔρχεται στὸν κόσμο μιά καινούργια ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ καὶ καταχωρεῖται στὰ Δημοτολόγια τῆς ἀρμόδιας ὑπηρεσίας μετὰ τὸ ὄνομα: Ἑλεν Κέλλερ. Στὰ 1968 ἐκλείνει τὸ βιβλίο τῆς ἐπίγειας ζωῆς καὶ ἔμπαινε στὸν κόσμο τῆς αἰωνιότητος σὲ ἡλικία 88 ἐτῶν. Κόρη ἀξιοματικοῦ ἡ Ἑλεν μετὰ μητέρα κατώτερης κοινωνικῆς τάξεως. Ἡ γέννησή της φέρνει τὸ μήνυμα τῆς χαρᾶς στοὺς γονεῖς της. Τοῦτο τὸ μήνυμα ὁ-

μως σθήνει σύντομα, ανεπίστρεπτα. Τό μήνυμα της χαράς αντικαθιστά, σέ λίγο ή σκληρή πραγματικότητα του πόνου, της άφόρητης δοκιμασίας, της σκληρής πίκρας. Τό ποτήρι της ζωής γεμίζει διαρκώς και τό πίνουν «μέχρι τρυγός» ο άτυχος πατέρας, ή δύστυχη μητέρα και ή θάναυσα χτυπημένη από τή μοίρα της μικρούλα "Ελεν, ή άργότερα διάσημη "Ελεν Κέλλερ.

Σέ ηλικία μόλις 19 μηνών ή "Ελεν μένει για πάντα τυφλή και κωφάλαλη ύστερα από προσβολή θαρυτάτης μορφής όστρακιάς. "Η μικρή "Ελεν από τήν ηλικία αυτή και για όλη της τή ζωή βρίσκεται στο άπέραντο σκοτάδι και στή φοβερή σιωπή. "Ο κόσμος μένει γι' αυτήν άγνωστος από τίς θύρες της όράσεως και της άκοής. "Η σφραγίδα της φριχτής διπλής άναπηρίας πέφτει θαριά και άνεξίτηλα επάνω της. «Τό σημαντικό είναι ότι χάνοντας τήν άκοή και τήν όραση δέν έχασε και τό νοϋ της» σημειώνει κάποια άρμόδια πηγή. "Ας πούμε έστω και συμβατικά, τό «εύτυχως».

"Η συμπαθεστάτη "Ελεν κλείνεται στον έαυτό της. Μπορεί όμως νά σκέφτεται, νά συγκρίνει, νά θυμάται, νά παραβάλλει, νά συνδέει, νά φαντάζεται και νά διαλογίζεται: — νά πλίσθάνεται.

Τή φουρτούνα της άνέλπιστης συμφοράς τιθασειύει ή πατρική φροντίδα. Στίς 3 Μαρτ. 1887 ή τυφλή και κωφάλαλη "Ελεν βρίσκεται στα έμπειρα χέρια της ειδικής δασκάλας τυφλών και κωφαλάλων "Αννυ Σάλλιθαν Μάκυ του Ιδρύματος Πέρκις της Βοστώνης, πού ήταν περίφημο για τήν πρωτοποριακή εργασία του Σάμαουελ Γκρίντλεϋ μέ τή Λώρα Μπρίτζμαν. Χαρακτηριστική σύμπτωση: Καί ή ίδια ή δασκάλα ήταν σχεδόν τυφλή. Σημαντική ή ήμερομηνία αυτή για τήν "Ελεν Κέλλερ. "Η "Ελεν Κέλλερ θά σημειώσει άργότερα σέ ηλικία είκοσι τριών έτών όταν θά γράψει τό πρώτο της βιβλίο: «"Η πιό σημαντική ήμέρα

πού θυμάμαι σ' όλη τήν ζωή μου, είναι ή μέρα, πού ήρθε ή δασκάλα μου "Αννυ Σάλλιθαν. Γεμίζω θαυμασμό όταν αναμετρών τίς αναρίθμητες διαφορές ανάμεσα στίς δύο ζωές, πού ή ζωή μου περιέχει "Ηταν 3 Μαρτίου 1887, τρείς μήνες πρίν κλείσω τά έφτά...».

"Από τήν ήμέρα αυτή ή σκοτεινή και σιωπηλή ζωή της "Ελεν Κέλλερ άρχισε νά διαφοροποιείται. Σιγά—σιγά έγινε ύποφερτή για νά γίνει άργότερα ποιητική. "Η άπελπισία ύποχωρεί και στή θέση της μπαίνει ή έλπίδα, πού μεγαλώνει και γίνεται αὐτοπεποίθηση, σιγουριά για τήν έπιτυχία στον άγώνα της ζωής. Μέ τό σύστημα Μπράιγ (σύστημα άναγνώσεως και γραφής των τυφλών) μαθαίνει άνάγνωση και γραφή και σιγά—σιγά στον ψυχικό της κόσμο παίρνει πρωτόθρονη θέση. ή αίσθηση της άφης, ή πισότερη απ' όλες τίς αίσθήσεις.

Μαθαίνει νά μιλάει φυσιολογικά, νά κεντάει, νά πλέκει, νά ράβει, νά κολυμπάει, νά κάνει ποδήλατο. Συνηθίζει νά γνωρίζει τούς ανθρώπους από τό σφίξιμο του χεριού της και τίς διαφορές συσπάσεις των μυών του.

Σέ κάθε θήμα της συναντάει τεράστιες δυσκολίες. Ποτέ όμως δέν άπελπίζεται. Θέλει νά νικήσει. Καί προχωρεί ανάμεσα από τίς δυσκολίες, γεμίζοντας τή αὐτοπεποίθηση μέ τή συμπαράσταση της καλής της δασκάλας, της "Αννυ Σάλλιθαν Μάκυ, στην οποία όφείλει κάθε της έπιτυχία.

"Υστερα από άλλεπάλληλες διαρκείς και επίμονες προσπάθειες ή "Ελεν Κέλλερ άνηφορίζει τό δύσκολο δρόμο της νίκης.

Στά 1904 τελειώνει μέ βαθμολογία άριστα τό κολλέγιο Ράντκφιλ. Σπουδάζει φιλολογία, φιλοσοφία, μαθηματικά. Μαθαίνει ξένες γλώσσες ("Αγγλικά, Γαλλικά, Γερμανικά). Διαθάζει "Ομηρο στα αρχαία έλληνικά και Κικέρωνα στα Λατινικά. Γίνεται διάσημη φοιτήτρια Πανεπιστημίου και σπουδά-

στρια Σχολών. Ταξιδεύει σέ πάρα πολλές χώρες. Κάνει περισπούδαστες διαλέξεις σέ κατάμεστες από πλήθη ανθρώπων αίθουσες. Γίνεται 'Επιθεωρήτρια τών 'Εκπαιδευτικών 'Ιδρυμάτων γιά τυφλούς καί κωφαλάλους. 'Αποκτᾷ μέ τή μελέτη τεραστία μόρφωση. Δοκιμάζει τή συγγραφική της ικανότητα καί σημειώνει καί στόν τομέα αυτό διαρκῶς ἐπιτυχίες. Καρπός τῆς συγγραφικῆς της ικανότητος εἶναι τὰ ἔργα: «'Η ἱστορία τῆς ζωῆς μου». «'Η ἀνοιχτή πόρτα». «'Η δασκάλα "Αννυ Σάλλιθαν», «'Ας πιστεύουμε», «Τό χρονικό τῆς "Ελεν Κέλλερ», «'Εμεῖς οἱ στερημένοι», «Στή μέση τοῦ ποταμοῦ», «'Η ὀρησκεία μου», «Τό κλειδί τῆς ζωῆς μου», «Μέσα ἀπ' τό σκοτάδι», «Τό τραγούδι τοῦ Τοίχου», «'Ο κοσμος ὅπου ζῶ». Τό ἔργο της «'Η ἱστορία τῆς ζωῆς μου» (1902) ἔγινε κινηματογραφική ταινία μέ τίτλο «'Απελευθέρωση» στό ὁποῖο πρωταγωνίστρια ἦταν ἡ ἴδια.

'Επί 50 χρόνια διακρίθηκε γιά πολυλαπλή ἀνθρωπιστική προσφορά, γιά τήν ὁποία ἐπάξια δέχτηκε τιμές καί βραβεῖα ἀπό κυβερνήσεις Ξένων Χωρῶν καί ἀπό τόν 'Οργανισμό τών 'Ηνωμένων 'Εθνῶν.

❖

Δικαιολογημένη, ἀσφαλῶς, θά κριθεῖ ἡ εὐλαβής υπόκλιση τοῦ ὑπογράφοντος στή μνήμη τῆς "Ελεν Κέλλερ. Θαρρῶ πῶς καί ἡ δικιά σας θέση ἐναντι τῆς μεγάλης αὐτῆς μορφῆς θά εἶναι παρόμοια. 'Ισως μάλιστα καί νά ὑπερκεράσει τόν ὑποφαινόμενο. 'Οπωσδήποτε ὅμως καί ὁ πιό ἀπαιτητικός θά ἀποκαλυφθεῖ μπροστά στό ὄνομα τῆς "Ελεν Κέλλερ, τῆς ὁποίας σύντομο πορτραῖτο ἐπιχείρησε νά ζωῇ ὁ πονηματογράφος σας.

ΧΡΥΣ. Ε. ΖΗΣΗΣ

Κωστής Παλαμᾶς

(Αὐτός π' ἀγάπησε, τό παιδί, πίστεψε στό σχολεῖο
καί σήκωσε ψηλά τό δάσκαλο)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ ΟΔΥΣ.
Δασκάλου Ἐνω Σουλίου — Ἀττικῆς

Πρὶν ἀπὸ τριάντα πέντε ἀκριβῶς χρόνια, στὶς 27 Φλεβάρη 1943 πέθανε ὁ πιό τρανός Ἕλληνας ποιητὴς τῆς ἐποχῆς μας, ὁ Κωστής Παλαμᾶς. Μέσα στὶς μαῦρες, θασάνισμένες ἐλληνικὲς ἡμέρες τῆς κατοχῆς, μέσα στό πένθος, στὸν τρόμο καὶ στὴν ἀγωνία γιὰ τὸ αἶψιο, οἱ ἔθιμα οὐκ ἀποκρίστηκαν ἀπὸ τὴν εἶδηση: «Πέθανε ὁ Παλαμᾶς!» Πρὸς στιγμὴ νόμισαν ὅτι ἔσθλησε καὶ ἡ ψυχὴ τῆς Ἑλλάδας, πού κανεὶς δὲν εἶχε παρουσιάσει τόσο συμβολικά, τόσο χαρακτηριστικά, τόσο ἐμπνευσμένα ὅσο ὁ μεσολογγίτης θάρσος.

Τρεῖς μέρες μετὰ τὸ θάνατο ὁ ἀκαδημαϊκὸς Σπύρος Μελάς ἔγραψε: Κατάλαβαν ὅλοι ὅσοι μποροῦσαν νὰ αἰσθανθοῦν μέσα των τὴν ἐλληνικὴ ψυχὴ πὼς ὁ Παλαμᾶς μένει καὶ θά μένει, ὀλοζώντανος, κοντά μας. Κι ὅταν ἐμεῖς, ἴσκιοι διαβατικοί, φευγαλέοι, θά σθῆσουμε, θά ζεῖ μέ τούς ἄλλους πού θάρχονται. Ὁ Παλαμᾶς θά ζεῖ ὅσο ὑπάρχουν στὴ γῆ μας ζωντανοὶ ἄνθρωποι· θ' ἀκούει πάντα νὰ τούς τραγουδεῖ στὰ «Μάτια τῆς ψυχῆς του»:

Ἐγάπα καὶ ξεφάντωνε
καὶ δούλεψε καὶ ζῆσε
καὶ προσηλώσου στὴ ζωὴ
σάν τό κισσό στό δέντρο

καὶ δέσου μέ τὴν γῆν αὐτὴ,
στρεῖδι στό θράχο ἐπάνω
καὶ μὴ σέ μέλη πού θά πᾶς
τά μάτια σου ὅταν κλείσης.

Ἔτσι ἡ ταφὴ τοῦ ποιητῆ πού ἔγινε τὴν τελευταία ἡμέρα τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1943 ἦταν μιὰ σεμνὴ ἀλλὰ καὶ μεγαλόστομη ἐκδήλωση τῆς τυφλῆς ἀφοσίωσης τῶν ἐλλήνων διανοουμένων στὰ αἰώνια ἐλληνικά ἰδεώδη καὶ τῆς ἀκατάλυτης πίστης τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ στὴν ἀθανασία καὶ στὴ μεγάλη ἀποστολὴ τῆς φυλῆς του. Καὶ γιὰ πολλὰς ἡμέρες ἔπειτα — στό θάσσανο τῆς πείνας καὶ μέσα στὴ φρίκη γιὰ τὰ ἐγκλήματα τῶν θαρβάρων ἐπιδρομέων — ἀντηχοῦσαν στ' αὐτιά τους καὶ φούσκωναν τὴν καρδιά τους ἡχοι ἀπὸ τὸν ἐπικήδειο παιάνα πού θροντολάλησε μπροστά στό νεκρὸ τοῦ Παλαμᾶ ὁ ποιητὴς Ἀγγελὸς Σικελιανός:

Ἦχηστε οἱ σάλπιγγες...
Καμπάνες θροντερές,
δονῆστε σύγκορμη τὴ χώρα,
πέρα ὡς πέρα...
Βογγῆστε, τύμπανα πολέμου...
Οἱ φοβερές
σημαῖες, ξεδιπλωθῆτε στὸν ἀέρα!
Σ' αὐτὸ τό φέρετρο ἀκουμπᾶ
ἡ Ἑλλάδα! ἕνας λαὸς
σηκώνοντας τὰ μάτια του τὴ θλέπει

κι' άκέραιος φλέγεται
ώς μέ τ' άδυτο ό Νάος,
κι' από ψηλά
νεφέλη δόξης τότε σκέπει.

Πόσο μεγάλος ποιητής είναι ό Κω-
στής Παλαμής δέν μπορεί νά πεί κα-
νείς. Οι γνώμες είναι διάφορες και τό
ζήτημα θ' άπασχολεί πάντα τούς δια-
νοούμενους Έλληνες και τούς λογοτέ-
χνες όλου τού κόσμου. Ό Παλαμής
δέν ήταν μόνο ποιητής. Έγραψε και
διηγήματα και θεατρικά έργα. Φιλο-
τέχνησε πολλές μεταφράσεις, οι κριτι-
κές δέ μελέτες του είναι πάμπολλες
και άπειρα τά δημοσιεύματά του, τό
λογιστεχνικά, ή τ' άφορώντα έθνικά,
φιλολογικά, κοινωνικά, γλωσσικά, ή
άλλα ζητήματα. Είναι πρότυπο τού
κατ' έξοχήν ποιητή πού έμπνέεται ά-
πό κάθε πνευματικό ή υλικό κομμάτι
της Πατρίδας του, ακόμα και από «τά
ταπεινά, τά σάπια και τούς άπορριμέ-
νους θώλους».

Ό Παλαμής ήταν Έλληνας και της
σημερινής και όλων τών εποχών.
Σ' όλη του τή ζωή και μέσα στό
πολυσύνθετο έργο του, έζησε μέ τή
διανόηση και τό αίσθημα και στην άρ-
χαία και στη θυζαντινή και στη με-
σαιωνική και στη νεώτερη επαναστατι-
κή και στη σύγχρονη Έλλάδα — και
στην είδωλολατρική και στη χριστια-
νική της περίοδο. Είναι ό ποιητής τού
παραλθόντος και τού παρόντος, μά και
τού μέλλοντος. Ακόμα και της καθολι-
κότητας τού ανθρώπου, και μπορεί νά
πει κανείς πώς ό «Δωδεκάλογος τού
Γύφτου», όσον άφορά τό συμβολισμό
και τήν προσπάθεια γιά διεύθυνση στό
νόημα της ζωής, μπορεί νά τοποθετη-
θει κοντά στον «Προμηθέα» τού Αίσχύ-
λου και στό «Φάουστ» τού Γκαίτε. Γι'
αυτό, όπως και ό ίδιος λέγει, τό ποι-
ημα αυτό κοίταξε εν' άλαφροδέση μα-
ζί έπικά, δραματικά και λυρικά,
παίρνοντας άπ' όλα τά στοιχεία τού
ποιητικού λόγου, κι από της ιστορίας
ά παραδομένα και από τού φιλοσόφου

τή σκέψη, κι από τή ζωή κι από τόνει-
ρο...».

Αλλά και πάνω στη σκηνή της δια-
μάχης γιά τό γλωσσικό ζήτημα στην
Έλλάδα, αυτός, μέ τήν αήγη του ποι-
ητή και μέ τό κύρος τού άρτιου έπι-
στημονικού του καταρτισμού, όδήγησε
στην πιό λογική, φυσική και ωραία λύ-
ση του. «Η δημοτική γλώσσα είναι ή
άρετή μου», έλεγε ό ίδιος. Κι' όταν
οι καθαρευουσιάνοι κάνανε διωγμούς
κατά τών δημοτικιστών, ό Παλαμής αν
και έμεινε μόνος και εγκαταλείφθηκε
άπ' όλους, ούδέποτε κατέθεσε τά όπλα
τού άγώνα και ούδέποτε υπέστειλε τή
σημαία τού δημοτικισμού. Δέ φοβήθηκε
ποτέ τό λέγει και ό ίδιος στην «Τρι-
λογία τού θυμού», στό παρακάτω ποι-
ημα, πού τό έγραψε, όταν πέρασε ή
φουρτούνα και δικιώθηκε στους ά-
γώνες του.

Μόνος. Μ' άρνήθηκαν οι σύντροφοι
κι' από τό πλάι μου γνωστικά τ' άδέρ-
φια τραθηχτήκαν.

Μ' έδειξε κάποιος: — Νάτος!... Κατα-
πάνω μου

γυναίκες, άντρες, γέροντες, παιδιά,
σκυλιά ριχτήκαν...»

Τό χέρι τ' άκριβό της όδηγήτρας μου
πού μέ κρατούσε, άνοίχτηκε πρός άλ-
λα χάδια. Μόνος.

Της πολιτείας ή πόρτα κλείστηκε
μέ διώξανε, έρμος θρέθηκα στά έρμα
μονοπάτια».

Ό Παλαμής ήταν και ό μεγάλος
φίλος τών παιδιών. Φλογερός του
πόθος ήταν νά ύψωθούν οι νέοι πό
ψηλά άπ' αυτόν και νά τραγουδήσουν
πολύ πιό υπέροχα τήν Έλλάδα μας.

Τήν αγάπη του γιά τά νιάτα τήν
έκδηλώνει μέ ποιήματα παραινετικά,
πως τό ποιήμα «οι πατέρες» Γράφει:

Παιδί, τό περιθόλι μου, πού θά κλη-
ρονομήσης,
ὅπως τό θρῆς κι' ὅπως τό δῆς νά μὴν
τό παραιτήσης.
Σκάψε το ἀκόμα πιό θαθειά καί φρά-
ξετο πιό στέρεα
καί πλούτισε τή χλώρη του καί πλά-
τηνε τή γῆ του,
κι' ἀκλάδευτο ὅπου μπλέκεται νά τό
θεργολογήσης,
καί νά τοῦ φέρνης τό νερό τό ἀγνό τῆς
θρυσομάνας,
κι' ἂν ἀγαπᾷς τ' ἀνθρωπινά κι' ὅσα
ἄρρωστα δέν εἶναι,
ρίξε ἀγιασμό καί ξόρκισε τά ξωτικά,
νά φύγουν,
καί τή ζωντάνια σπεῖρε του μ' ὅσα γε-
ρά, δροσάτα,
Γίνε ὀργοτόμος, φυτευτής, διαφαντευ-
τής.....

.....
.....

Καί τελειώνει:

Φτάνει μιά ιδέα νά στό πῆ, μιά ιδέα
νά στό προστάξη.
Κορώνει ιδέα, ιδέα σπαθί, πού θά εἶν'
ἀπάνου ἀπ' ὅλα.

Ὁ Παλαμᾶς πονεῖ ἀκόμα γιά τήν κα-
θυστέρηση στό πνεῦμα, στήν τέχνη τοῦ
ὠραίου, στήν προκοπή τῆς παιδείας.
Πιστεύει στήν ἀξία τῶν Σχολείων καί
τήν πίστη του αὐτή τήν κάνει ποίημα:

«Λιτά χτίσεται, ἀπλόχωρα, μεγάλα,
γερά, θεμελιωμένα ἀπό τῆς χώρας
ἀκάθαρτης πολύθοης, ἀρρωστιάρας
μακριά, μακριά τ' ἀνήλιαγα σοκάκια,
τά σχολειά χτίστε!...

.....
Κι' ὁ δάσκαλος ποιητής καί τά βιβλία
νά εἶναι σάν κρίνα.....
.....

Καί θαθιούς τράφους, γύρω γύρω
σκάφτε
καί πύργους πολεμόχαρους ὡψώστε
καί θαρδιατόρους θάλτε νά κρατᾶνε
μακριά — μακριά τόν ψεύτη καί τόν
πλάνο
τῆς Ρωμιοσύνης

Ἄλλα τό ἀποκορύφωμα τῆς πίστεως
του στή δύναμη τῆς παιδείας καί τῆς
ἀγωγῆς εἶναι ἡ ἀνύψωση πού κάνει
στό λειτουργό της.

Στό ποίημά του, «Στό δάσκαλο»,
γράφει:

«Σμίλεψε πάλι, δάσκαλε ψυχές
κι' ὅτι σ' ἀπόμεινε ἀκόμα στή ζωή σου
μὴ τ' ἀρνηθῆς, θυσίαστο, ὡς τή στερνή
πνοή σου.

Χτίσ' τό παλάτι, δάσκαλε σοφέ,
κι' ἂν λίγη δύναμη μέσ' τό κορμί σου
μένη,
μὴν κουρασθῆς, εἰν' ἡ ψυχὴ σου ἀτσα-
λωμένη.

Θέμελα θάλε τώρα πιό θαθειά,
ὁ πόλεμος νά μὴ μπορεῖ νά τά γκρε-
μίσῃ,
σκάψε θαθειά, τί κι' ἂν πολλοί σ' ἔχου-
νε λησμονήσει!
Θά θυμηθοῦνε κάποτε κι αὐτοί
τό χρέος, πού θαστᾷς σάν Ἀτλαντάς
στήν πλάτη.

Ὑπομονή, χτίζε, σοφέ, τῆς κοινωνίας τό
παλάτι!»

Ὁ Κωστής Παλαμᾶς, πού ἔζησε «ἀ-
σάλευτη ζωὴ» 84 χρόνων μόνο σ' ἐλ-
ληνικά μέρη, φώτισε γενεές ὀλόκληρες
ἐλλήνων καί ἀνοιξε νέους δρόμους
στήν ἐλληνικὴ λογοτεχνία καί σκέψη,
πού τοὺς ἀκολουθοῦν τώρα τόσοι καί
τόσοι καί θά τοὺς ἀκολουθήσουν στό
μέλλον ἴσως περισσότεροι.

Ἡ κοινωνική μέριμνα γιά τό καθυστερημένο παιδί

Κωνσταντίνου Δρέλλια

Διδασκάλου τοῦ Δ. Σχ. Πετροχωρίου Τριχίδος

Θά ἦταν μεγάλη παράλειψη γιά τή σημερινή κοινωνία, μέ τά ἐπιτεύγματά τοῦ τεχνικοῦ καί πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, ἐάν παραλείπονταν ἡ φροντίδα καί ἡ μέριμνα γιά τά άτομα ἐκεῖνα τά ὁποῖα ἡ φύση, ἡ ἡ τύχη τά ὁστέρησε νοητικά ἢ σωματικά.

Καί πολύ ὀρθά σήμερα τά καθυστερημένα άτομα, ἀνεξαρτήτως ἡλικίας, δέν ἐκλασθάνονται ὑπό τήν ἐννοίαν τῆς ἀποπομπῆς καί περιφρονήσεως, ἀλλά βοηθοῦνται, κοινωνικά, παιδαγωγικά καί ἐπαγγελματικά, ἀνάλογα μέ τήν περίπτωση καί τό βαθμό τῆς νοητικῆς καθυστέρησης, ἡ ἄλλης ὀργανικῆς πάθησης καί σωματικῆς θλάσης.

(Κ. Καλαντζή. Εἰδικοῦ Παιδαγωγοῦ. Ὁργάνωση εἰδικῶν σχολείων. Σελίς: 28-29).

Μιά Δημοκρατική ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος μᾶς λέει ὅτι ὅλα τά παιδιά πρέπει νά βοηθηθοῦν ἐξ ἴσου, εἴτε αὐτά εἶναι φυσιολογικά εἴτε Ἀποκλίνουν λόγῳ Νοητικῆς ἢ σωματικῆς ἀνωμαλίας. S. (Kir k Μετάφρ. Κ. Τσιμπούκη. Σελίς 3-4).

Ἐάν αὐτό γίνει μέ μιά δημιουργική σκοπιμότητα τά άτομα μέσω τῆς ἐκπαίδευσης θά μπορέσουν νά ἀναλάβουν τή σκυτάλη τῆς ζωῆς πού ὁ δρόμος τῆς δέν εἶναι καί τόσο εὐκολός ἀλλά ἀπαιτεῖ σύνεση, ὑπομονή, συνεργατικότητα, ἀνώτερο καί δημιουργικό πνεῦμα, καρτερία καί θάρρος.

Ἐάν αὐτό ἔχει σπουδαία ἐφαρμογή γιά τά κανονικά παιδιά, ἡ μέριμνα καί ἡ φροντίδα γιά τό καθυστερημένο γενικά παιδί πρέπει νά θρίσκεται στό

πρῶτο πλάνο, ἀπό τήν πλευρά τῆς πολιτείας, τῆς ἰδιωτικῆς μέριμνας καί τοῦ σχολείου. (Ι. Χασάπη. Σημειώσεις Ψυχopaθολογίας).

Ἡ γενική αὐτή φροντίδα θά συντελέσει τόσο, ὥστε στήν κοινωνία μας νά μήν ὑπάρχουν πλέον παρασιτικά άτομα καί ἐάν ὑπάρχουν νά εἶναι ἐλάχιστα. Ἐτσι ἡ πολιτεία δέν θά ἔχει προβλήματα οικονομικῆς καί ἐπαγγελματικῆς τακτοποιήσεως γιά τά καθυστερημένα ἴστωμα, ἀλλά θά μποροῦν καί αὐτά νά προσφέρουν οικονομικά καί ἐπαγγελματικά, ἀλλά καί τό σπουδαιότερο ὅτι, οἱ παραβάτες τοῦ νόμου θά μειωθοῦν κατά πολύ, δεῖγμα ἀνώτερου πολιτισμοῦ γιά μιά δημιουργική χώρα.

Στό σημείο αὐτό νομίζω ὅτι ἀξίζει νά περιγράψουμε καί σκιαγραφήσουμε μέ λίγα τό καθυστερημένο παιδί. Πράγματι τό καθυστερημένο παιδί λόγω τῆς χαμηλῆς νοημοσύνης του, μὴ ονεκτεῖ πνευματικά, δέν προσαρμόζεται εὐκολά καί δύσκολα ἐπαγγελματικά τακτοποιεῖται.

Ἡ χαμηλή αὐτή νόηση ἔχει ἀντίκτυπο γιά τήν ὅλη δομή τῆς προσωπικότητος τοῦ παιδιοῦ, διότι ὁ ψυχικός βίος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι καί δρᾶ ἐναιία, καί ἔτσι ἔχουμε καί τήν ἀνάλογη προσαρμογή γιά κάθε άτομο. Τό καθυστερημένο παιδί δέν μπορεῖ νά ἐξελιχτεῖ ὅπως τό κανονικό, ὅτε μέ τήν αὐτόματη ἀκόμη ἐπίδραση τοῦ περιβάλλοντος, ἐπειδή αὐτό δέν μπορεῖ νά παρατηρήσει σωστά, νά κινηθεῖ, νά μιμηθεῖ, νά χαρεῖ, νά λυπηθεῖ, νά ἐπι-

κοινωνήσει με τούς ' άλλους. παρ' όλο ότι μέσα του υπάρχουν όρμες για πολλές από τις παραπάνω δραστηριότητες.

Και έδω φθάνουμε τώρα στο σημείο για να ρωτήσουμε: Πώς θα βοηθήσουμε τό καθυστερημένο γενικά παιδί για μία όρθή ένταξη στην οικογένεια και στην κοινωνία;

Διότι ή όλη βοήθεια πρέπει να έχει σαν στόχο την κατά τό δυνατόν άνοδο και καλλιέργεια α) της αυτοεξυπηρέτησης, β) την κοινωνική προσαρμογή του και γ) την ανάλογη επαγγελματική του μόρφωση και οικονομική χρησιμοποίησή του. (S. Kirk 'Αποκλίνοντες παίδες. Μετάφρ. Κ. Τσιμπούκη. Σελίς 242).

Γιά την προστασία και την βοήθεια τοϋ νοητικά, ή σωματικά, ή γλωσσικά, ή αισθητηριακά και συναισθηματικά διαταραγμένου παιδιού, ιδρύθηκαν και λειτουργούν σε πολλές χώρες ανάλογα με τό βαθμό και τό είδος της διαταραχής μία ποικιλία από ιδρύματα και διάφοροι θεσμοί.

Αυτά μπορούμε να τά διακρίνομε ως έξης:

Α') Από την άποψη της πρόνοιας, της διάγνωσης και θεραπείας διακρίνομε:

1) 'Ιδρύματα Προστατευτικού τύπου (άσυλα) πού προσφέρουν προστασία, φροντίδα και Ιατρική περίθαλψη σε πολύ βαρείες περιπτώσεις.

2) 'Ιδρύματα 'Ιατροπαιδαγωγικά: Διαγνωστικού και Συμβουλευτικού τύπου. ήτοι Ιατροπαιδαγωγικοί σταθμοί με την μορφή της ψυχιατρικής έμάδας.

3) 'Ιδρύματα θεραπευτικού τύπου πού περιλαμβάνουν:

α) 'Ιδρύματα Ιατρικά ή κλινικά. β) 'Ιδρύματα θεραπευτικού και παιδαγωγικού τύπου, δηλαδή σχολεία κουφών, κωφάλαλων, ανάπηρων κλπ. και γ) 'Ιδρύματα βοηθητικά: έσωσχολικά, παρασχολικά και έξωσχολικά.

Β') Από την άποψη της παιδαγωγικής, σχολεία και ιδρύματα ειδικά

παιδαγωγικά, διά την εκπαίδευση τών νοητικώς καθυστερημένων παιδιών της κλίμακος τών εκπαιδευσίμων και τών άσκησίμων.

Τά ειδικά αυτά παιδαγωγικά ιδρύματα περιλαμβάνουν:

1) 'Ιδρύματα Προσχολικού Ειδικού τύπου. Είς αυτά διακρίνομε:

α) Τό Ειδικό Νηπιαγωγείο, δηλαδή καθαρά ειδικός παιδαγωγικός τύπος σχολείου. β) Τόν Ειδικό Νηπιακό Σταθμό, δηλαδή μικτός τύπος σχολείου με περισσότερο προστατευτικό χαρακτήρα για παιδιά εργαζομένων μητέρων. (Κ. Καλαντζή. Ειδικού Παιδαγωγού. 'Οργάνωση Ειδικών σχολείων. Σελίς 29-37).

2) 'Ιδρύματα ολοκληρωμένου Ειδικού σχολικού τύπου:

α) Ειδικό σχολείο για άσκησιμα παιδιά, β) ειδικό σχολείο για εκπαιδύσιμα παιδιά.

3) Άλλες ειδικές παιδαγωγικές μορφές έλάσσονος ειδικού σχολικού τύπου, ήτοι:

α) Ειδικές παράλληλες τάξεις και β) Παραρτήματα ή 'Εξωτερικά 'Ιατρεία.

4) Ειδικά 'Ιδρύματα 'Επαγγελματικής 'Εκπαίδευσως: ήτοι

α) Ομάδες προεπαγγελματικής εκπαίδευσως ή πρόσθετες πολυτεχνικές τάξεις, μέσα σε ειδικά σχολεία, ή τμήματα εργασιοθεραπείας σε ιδρύματα πού λειτουργούν και ειδικά σχολεία. β) Προστατευτικό εργαστήριο προσητημένο στο ειδικό σχολείο τών άσκησίμων παιδιών. γ) Ειδικές τάξεις ή ομάδες σε κατώτερες επαγγελματικές σχολές ή σε σχολές επαγγελματικής μαθητείας. δ) Ειδικό 'Εργαστήριο επαγγελματικής μαθητείας. (Κ. Καλαντζή. Δ. Φ. 'Οργάνωση Ειδ. Σχολείων. Σελίς 39).

Στην απλή αυτή εργασία μας δέν θά αναλύσομε τά ιδρύματα στα όποια παρέχεται καθαρά μόνο ειδική παιδαγωγική εκπαίδευση, αλλά με λίγα

θά αναφερθούμε στην δλη κοινωνική μέριμνα για τό καθυστερημένο παιδί, έκ μέρους τής πολιτείας καί τής ιδιωτικής πρωτοβουλίας από τήν πλευρά τής πρόνοιας, τής διάγνωσης, τής θεραπείας καί τής επαγγελματικής έντάξεως τών πνευματικώς καθυστερημένων παιδιών.

Επειδή όπως αναφέραμε παραπάνω ή δλη βοήθεια για τό ειδικό παιδί συγκεντρώνεται στους στόχους: α) Δυνατότης ελάχιστης εκπαίδευσης στά σχολικά μαθήματα. β) Δυνατότης αὐτοεξυπηρέτησης. γ) Κοινωνικής προσαρμογής καί δ) Ελάχιστης επαγγελματικής κατάρτισης ελεύθερης ή προστατευομένης, πιστεύω ότι έκ μέρους τοῦ κράτους θά πρέπει κατ' ἀρχήν νά υπάρξει συντονισμένη ἐνέργεια καί προσπάθεια μεταξύ τών Ὑπουργείων: Ἐθνικῆς Παιδείας, Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν, Ἐργασίας καί Δικαιοσύνης. Ἡ δημιουργία ἐιδικῆς ομάδας μέ ἀντιπροσώπους τῶν παραπάνω Ὑπουργείων θά συντελέσει πολύ για τήν παροχή πραγματικῆς κοινωνικῆς μέριμνας για τά μειονεκτοῦντα πνευματικά ἄτομα. (S. Kirk μετάφρ. Κ. Τσιμπούκη. Σελίς 241-242).

Πῶς λοιπόν μπορεῖ νά βοηθηθεῖ κοινωνικά τό καθυστερημένο παιδί ἀπό τήν πλευρά τής πρόληψης, τής πρόνοιας, τής διάγνωσης καί τής κατά τό δυνατό θεραπείας του;

1) Προληπτικά Ἰδρύματα:

α) Δημιουργία σέ δλη τή χώρα συμβουλευτικῶν σταθμῶν.

Στούς σταθμούς αὐτούς θά προσέρχονται οἱ μέλλουσες μητέρες καί ἐκεῖ ὁ ἱατρός, ή μαία, ή κοινωνική λειτουργός καί ή νοσοκόμα θά δίδουν ὁδηγίες καί πληροφορίες σχετικές μέ τήν διαίτα τῆς ἐγκύου, τήν πρόληψη ἀσθενειῶν τοῦ ἐμβρύου καί γενικά πληροφορίες μέ σκοπό τήν πρόληψη τῆς νοσητικῆς καθυστέρησης πρὶν ἀπό τόν τοκετό.

β) Βρεφικοί Σταθμοί συμβουλευτικού καί θεραπευτικοῦ τύπου. Στούς

σταθμούς αὐτούς θά παρακολουθοῦν τά βρέφη ἐιδικοί παιδίατροι καί κοινωνικοί λειτουργοί, θά καθοδηγοῦν τίς μητέρες στήν ἀνατροφή τοῦ βρέφους καί στήν πρόληψη διαφόρων ψυχιατρικῶν ἀσθενειῶν.

2) Εἰδικός Νηπιακός Σταθμός.

Ἐδῶ μπορεῖ νά ἱδρυθεῖ:

α) Νηπιακός σταθμός μέ πρωτοβουλία τῆς κοινότητος.

β) Εἰδικός Νηπιακός σταθμός μέ τήν φροντίδα τοῦ Ὑπουργείου Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν καί

γ) Νηπιακός Σταθμός μέ πρωτοβουλία τῶν διαφόρων ἐργοστασίων καί τῇ μερίμνῃ τῶν βιομηχανῶν.

Ὁ Νηπιακός σταθμός ὁ ὁποῖος θά πλαισιώνεται ἀπό τήν ἐιδικήν νηπιαγωγόν, τήν νοσοκόμα καί τήν κοινωνική λειτουργό θά προστατεύσει καί θά βοηθήσει τά νήπια ἐκεῖνα τά ὁποῖα οἱ μητέρες ἐργάζονται στήν γεωργία ή στή βιομηχανία καί παράλληλα ὁ σταθμός αὐτός θά μπορέσει νά διακρίνει ἂν ὑπάρχει πράγματι νοσητική καθυστέρηση καί θά δείξει ἀκόμα τί βοήθεια θά προσφέρομε στό παιδί.

3) Ἰδρύματα Προστατευτικοῦ τύπου.

Τά ἱδρύματα αὐτά εἶναι τά λεγόμενα διαφορετικά ἄστυα, καί μπορεῖ νά λειτουργοῦν μέ ἰδιωτική πρωτοβουλία ή μέ τήν φροντίδα τοῦ Ὑπουργείου Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν ή καί μικτά. Σέ αὐτά προσφέρεται βοήθεια, προστασία, φροντίδα καί ἱατρική περίθαλψη σέ πολύ θαρεῖες περιπτώσεις νοσητικῆς καθυστέρησης.

4) Ἰδρύματα Θεραπευτικοῦ — Παιδαγωγικοῦ τύπου.

Τά ἱδρύματα αὐτά ἀπό τήν ἀποψη τοῦ εἶδους τῆς διαταραχῆς τά διακρίνουμε: α) σέ σχολεῖα κουφῶν, βαρύνων, τυφλῶν, σωματικά ἀναπήρων, γλωσσικά διαταραγμένων καί γενικά δυσπροσαρμόστων παιδιῶν κλπ. Ἀνάλογα μέ τήν ἡλικία τά παραπάνω ἱδρύματα μπορεῖ νά περιθάλπουν παιδιά προσχολικά, σχολικά καί μετα-

σχολικά. Ἡ παρεχόμενη βοήθεια στά ιδρύματα αὐτά ἀποδίδει ἐάν ὑπάρχει συντονισμένη ἐνέργεια τῆς παρεχομένης βοήθειας ἐκπαιδευτικῆς, θεραπευτικῆς καί ἐπαγγελματικῆς κατάρτισης. Ἐδῶ ἡ συνεργασία τῶν Ὑπουργείων: Ἐθνικῆς Παιδείας καί Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν ἔχει νά ἐπιτελέσει πολλά γιά τήν βοήθεια τῶν παιδιῶν αὐτῶν. β) Βοηθητικά ἐσωσχολικά ἱδρύματα. γ) Παρασχολικά καί δ) Ἐξωσχολικά ἱδρύματα.

Ἡ βοήθεια αὕτη μπορεῖ νά γίνει σέ οἰκοτροφεία, σέ ἐπιδοτούμενες θετές οἰκογένειες, σέ λέσχες ἀκόμη καί σέ κατασκηνώσεις εἰδικοῦ τύπου. Ἡ λειτουργία τῶν ἱδρυμάτων αὐτῶν ἔγκειται στό προσωπικό τό ὁποῖον πρέπει νά εἶναι εἰδικευμένο καί νά ἀποτελεῖται ἀπό τόν εἰδικό παιδαγωγό, τήν κοινωνική λειτουργό, τόν ἱατρό, τό γυμναστή καί τό ἀνάλογο βοηθητικό προσωπικό.

5) Ἰδρύματα Ἱατροπαιδαγωγικά, διαγνωστικοῦ καί συμβουλευτικοῦ τύπου. Τά ἱδρύματα αὐτά μπορεῖ νά ὀνομασθοῦν: α) διαγνωστικοί καί συμβουλευτικοί σταθμοί καί β) ἱδρύματα εἰδικῆς ψυχιατρικῆς ὁμάδας. Ἐάν ὅλα τά παραπάνω ἱδρύματα πού χονδρικά ἀναφέραμε εἶναι σπουδαίας σημασίας γιά τήν βοήθεια τοῦ καθυστερημένου παιδιοῦ ἀπό κοινωνικῆς πλευρᾶς, ὁ ἱατροπαιδαγωγικός αὐτός σταθμός ἀποτελεῖ τήν ἀσφαλιστική δικλῆδα γιά τήν προστασία, τή διάγνωση καί τήν ἔνταξη τοῦ καθυστερημένου παιδιοῦ στά διάφορα ἱδρύματα.

Τήν ψυχιατρική αὕτη ὁμάδα τήν ἀποτελεῖ: Ὁ ἱατρός, ὁ ψυχολόγος, ἡ κοινωνική λειτουργός καί ὁ εἰδικός παιδαγωγός. Τέτοιες ὁμάδες ἐάν ἱδρυθοῦν στίς περισσότερες πόλεις τῆς πατρίδος μας πολύ θά βοηθήσουν γιά τήν ἀνακάλυψη καί τήν ἔνταξη τῶν καθυστερημένων παιδιῶν στά διάφορα ἱδρύματα. (Ψυχοπαθολογία Ι. Χασάπη, Σελίς 54-55).

Ἐκεῖνο τό ὁποῖο ἔχει σημασία εἶναι

νά πεισθοῦν οἱ γονεῖς, ὥστε νά ὀδηγοῦν τά παιδιά τους γιά ἐξέταση στή διαγνωστική αὕτη ὁμάδα, γιατί ἔτσι θά βοηθήσουμε κοινωνικά, παιδευτικά καί ἐπαγγελματικά τό καθυστερημένο παιδί.

6) Παραρτήματα ἢ ἐξωτερικά ἱατρεῖα σέ παιδοψυχιατρικές ἢ παιδιατρικές κλινικές. Στά ἱατροπαιδαγωγικά αὐτά κέντρα μπορεῖ νά προσφερθεῖ βοήθεια ἐκ μέρους τοῦ παιδοψυχιάτρου καί τοῦ εἰδικοῦ παιδαγωγοῦ, σέ ὁμάδα καθυστερημένων παιδιῶν ἢ καί ἀτομικά.

7) Εἰδικά Ἰδρύματα ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσεως. Ἡ σημασία τῶν ἱδρυμάτων αὐτῶν εἶναι μεγάλη διότι τό καθυστερημένο παιδί ἐκπαιδευόμενο καί ἐπαγγελματικά θά ἐνταχθεῖ κοινωνικά στό περιβάλλον τῆς περιοχῆς του καί θά ἀποβεῖ χρήσιμο οἰκονομικά καί γιά τόν ἑαυτό του καί γιά τήν οἰκογένειά του.

Ἡ εἰδική αὕτη ἐπαγγελματική ἐκπαίδευση μπορεῖ νά ὁργανωθεῖ:

α) Μέσα σέ εἰδικά σχολεῖα προεγγγελματικῆς ἐκπαίδευσης ἢ σέ τμήματα ἐργασιοθεραπείας. β) Μέσα σέ προστατευτικό ἐργαστήριο σέ ἱδρυμα ἀσκησίμων καθυστερημένων παιδιῶν. γ) Σέ ἐργαστήριο ἐπαγγελματικῆς μαθητείας. Στό ἱδρυμα αὐτό γίνονται δεκτοί μαθητές ἀπόφοιτοι εἰδικῶν σχολείων τῆς μορφῆς τῶν ἐκπαιδευσίμων παιδιῶν. (Κ. Καλαντζή, Ὁργάνωση εἰδικῶν σχολείων. Σελ. 44 καί 47).

Ἡ κοινωνική μέριμνα στήν προκειμένη περίπτωση συνεπάγεται στό ὅτι θά πρέπει τό Ὑπουργεῖο Ἐργασίας μέ συνεργασία τῶν Ὑπουργείων: Ἐθνικῆς Παιδείας καί Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν νά κάνει νομοθέτημα μέ τό ὁποῖο νά προστατεύονται ἐπαγγελματικά οἱ ἀπόφοιτοι τῶν ἱδρυμάτων αὐτῶν καί νά προσλαμβάνονται εὐκολά στίς διάφορες ἐργασίες καί βιομηχανίες. Ἀκόμα μπορεῖ νά προστατέψει τά προϊόντα κατασκευῆς τῶν ἔργων τῶν παιδιῶν

Παιδαγωγικές κατευθύνσεις 20ου αιώνα

«Ο πραγματισμός και τό Παιδαγωγικό του σύστημα»

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Κ. ΚΟΣΤΟΥΛΑ

Διδ)λου Προτύπου Δημ. Σχολ. Παιδ. 'Ακαδημίας Αθηνών

ΜΕΡΟΣ Α'

1. Ο σκοπός και τά σπουδαιότερα μέσα 'Αγωγής.

Γενικός σκοπός τής αγωγής είναι ή σύμμετρη εξέλιξη όλων τών όψεων τής προσωπικότητας του παιδιού, έτσι ώστε ν' αποκτήσει αυτοεπίγνωση του αληθοϋς του προσορισμού και όλα τά έφόδια, γιά νά ζήρει ως δν αυτοτελής και ανεξάρτητος, αλλά και αρμονικά μέ τούς άλλους ανθρώπους.

Γιά τήν επιτυχία αυτού του σκοπού ή αγωγή έχει ποικίλα μέσα, τά όποια όφειλει νά γνωρίζει και νά χρησιμοποιεί ο Διδάσκαλος. 'Από τά σπουδαιότερα μέσα είναι: 'Η Μάθηση, ή απόκτηση πείρας, ή Διδασκαλία και ο Λόγος του Διδασκάλου.

Μάθηση είναι ή πείρα πού αποκτά ο μαθητής κατά τή διδασκαλία τών διαφόρων μαθημάτων, αλλά και εκείνη πού αποκτά πέραν από τή διδασκαλία.

'Η Διδασκαλία περιορίζεται στην πείρα πού πρέπει νά διδασχθεί τό παιδί μέσα στην τάξη.

Τό τί διδάσκεται και πρό πάντων τό πως διδάσκεται, έχει κεφαλαιώδη σημασία.

Ο Λόγος του Διδασκάλου έχει πολύ μεγάλη σημασία. 'Ασκει τεράστια επίδραση στό μαθητή, όταν παρακινεί, συμβουλεύει και υποδεικνύει τά παιδαγωγικά στοιχεία τών διδασκομένων μαθημάτων.

'Η Μάθηση, ή Διδασκαλία και ο Λόγος του Διδασκάλου, γιά νά έχουν άριστα αποτελέσματα, πρέπει νά είναι

αυτών και νά τά διαθέτουν στην αγορά και τό εμπόριο.

Βλέπομε λοιπόν ότι γιά τό καθύστερημένο παιδί δέν θά πούμε ότι προσφέρουμε βοήθεια όταν σκεφθούμε μόνο τήν παιδευτική πλευρά, αλλά ή προσπάθειά μας θά είναι δημιουργική αν κατορθώσουμε νά συνδυάσουμε πρόληψη, διάγνωση, πρόνοια, φροντίδα και ειδική αγωγή αλλά και επαγγελματική κατάρτιση. Τότε πρέπει νά υπολογίζουμε ότι πράγματι μπορεί νά προσφέρουμε κοινωνική πρόνοια και βοήθεια στό νοητικά καθυστερημένο παιδί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Κ. Κаланτζή Δ.Φ. Ειδικού Παιδαγωγού «Διδακτική τών Ειδικών Σχολείων» (Σελ. 28, 29, 37, 59, 81).
2. S. Kirk Μετάφρ. Κ. Τσιμπούκη. Ψυχολόγου - Παιδ)γού. «'Η εκπαίδευσις τών 'Αποκλινόντων παιδιών» (Σελ. 3-4, 38-42, 241-242, 274-276).
3. Ι. Χαράπη, Παιδοψυχιάτρου. Σημειώσεις Ψυχοπαθολογίας από τίς παραδόσεις εις Μ.Δ.Δ. 'Εκπαιδύσεως.
4. Σημειώσεις από τας παραδόσεις κατά τήν Μετεκπαίδευσιν εις Μ.Δ.Δ. 'Εκπαιδύσεως εις θέματα Ειδικής 'Αγωγής. 'Ακαδ. έτους 1974-75.

σύμφωνα με τις σύγχρονες παιδαγωγικές, ψυχολογικές και κοινωνικές κατευθύνσεις.

Μιά από τις κυριότερες παιδαγωγικές κατευθύνσεις του 20ου αιώνα είναι ο Πραγματισμός και το Παιδαγωγικό του Σύστημα.

2. Η έννοια του Πραγματισμού

Ο Πραγματισμός Realism είναι ένα φιλοσόφημα, μία φιλοσοφική κατεύθυνση, κατά την οποία αληθινό είναι εκείνο που είναι πρακτικά χρήσιμο στη ζωή του ανθρώπου.

Ο επιστημονικός Πραγματισμός αναγνωρίζει την αλήθεια ενός νόμου ή μιας θεωρίας μόνο, αν τη δοκιμάσει στην πράξη. Αντιθέτως ο ηθικός και θρησκευτικός Πραγματισμός θεωρεί ως αληθινή μία μεταφυσική θεωρία ή ένα θρησκευτικό δόγμα, όταν είναι ηθικώς ευεργετικά και σύμφωνα με τις απαιτήσεις της ηθικής συνειδήσεως.

Ο οπαδός του Πραγματισμού λέγεται Πραγματιστής.

Πραγματιστής είναι εκείνος που ενδιαφέρεται μόνο για τις αντικειμενικές απόψεις και αδιαφορεί για τις θεωρίες ή τις συναισθηματικές απόψεις.

Ο Πραγματισμός απέρρευσε, αφ' ενός μέρους από τις εξελίξεις στις φυσικές επιστήμες, και μάλιστα από το δόγμα της εξέλιξης, όπως διατυπώθηκε αυτό από πολλούς και ιδιαίτερα από τον Κάρολο Λαρθίνω αφ' ετέρου δέ από την "υποσύνθεση" του Αμερικανικού λαού, που ανέλαβε, φεύγοντας για διάφορους λόγους, από την Εύρωπη να εξερευνήσει την άγρια φύση μέσα στην οποία θρέθηκε.

Η προσπάθεια αυτή του Αμερικανικού λαού απέφερε θαυμάσια αποτελέσματα, και μέσα σ' ελάχιστους αιώνες η φύση εξημερώθηκε και έγινε εκμετάλλευση των πόρων της χώρας.

Ένας δημιουργικός λαός, όπως εί-

ναι ο Έλληνικός Λαός, πρέπει να διακρίνεται για την ανάπτυξη, την ανίληψη πρωτοβουλιών, την επινοητικότητα και την επιχειρηματικότητα. Πρέπει να προσπαθεί ν' αντιμετωπίσει τα προβλήματα του παρόντος και του μέλλοντος, κάνοντας προβλέψεις για το τί θα συμβεί στο έγγυς ή το άπωτερο μέλλον.

Πρέπει να έχει μεγάλη συνείδηση της επερχόμενης μεταβολής. Αποδεικνύεται περιτρώως αληθές το «Τά πάντα ρεῖ καὶ οὐδὲν μένει» του Ἡρακλείτου.

Μαζί με τις μεταβολές που λαμβάνουν χώρα μεταβαλλόμεστε διαρκώς και εμείς οι άνθρωποι, γιατί, εφ' όσον ο άνθρωπος αποκτά νέα πείρα, θεωρητικά τουλάχιστον, μεταβάλλεται. Η γνώση είναι μία δύναμη που μεταβάλλει τη συμπεριφορά ή τις σκέψεις ή τις σχέσεις ή τα διαφέροντα του ανθρώπου.

Ο Πραγματισμός προέκυψε από τη φυσιοκρατία, δηλ. από τα φυσιοκρατικά και εμπειριοκρατικά διδάγματα: εξερεύνηση της φύσεως, επαφή με τα πράγματα για τη γνώση, γνώση των επιστημών και κυρίως των φυσικών, ενημέρωση του παιδιού στα πορίσματα των θετικών επιστημών, γιατί έτσι παρασκευάζεται πληρέστερα για τη ζωή που σήμερα έπηρεάζεται πολύ από τις θετικές επιστήμες.

Με τον Πραγματισμό συνδέονται πολλά ονόματα από τα οποία τρία είναι τα σπουδαιότερα του Charles P., του Janes και του J. Dewey.

3. Τα βασικά γνωρίσματα του Πραγματισμού

α) Ο Πραγματισμός εξεπήγαγε από τη φυσιοκρατία, κατά την οποία, δι, υπάρχει, υπάρχει μέσα στο φυσικό Σύμπαν και όλα δα ού-πάρχουν μέσα στο φυσικό Σύμπαν, χωρίς να εξαιρεθεί και ο άνθρωπος,

διέπονται από αρχές ή νόμους, πού λέγονται **μηχανικοί νόμοι**.

Συνεπώς πέραν από τή φύση δέν υπάρχει τίποτε. 'Αντιθέτως ή 'Ιδεαλιστική φιλοσοφία δέχεται, ότι πέραν από τή φύση υπάρχει μιá δημιουργός δύναμη πού διέπει καί κυβερνά τό Σύμπαν. Τό φυσικό Σύμπαν είναι έκφραση τής Βουλήςαως τοῦ 'Υπερτάτου 'Εγώ, πού ἐδημιούργησε τόν κόσμο, ὁ ὁποῖος εἶναι **ἐκφραση τής Διανοίας καί τής Βουλήςαως τοῦ 'Απολύτου 'Εγώ**.

Ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἀπό **Σώμα** πού διέπεται ἀπό τούς φυσικούς νόμους, ἀλλά καί ἀπό **ψυχή** πού κατὰγεται ἀπό τό 'Υπέρτατο 'Ον.

Ὁ ὕλικός κόσμος ἔχει πνευματικότητα, ἐφ' ὅσον εἶναι δημιούργημα τοῦ 'Απολύτου 'Εγώ, τής 'Υπερφυσικῆς Προσωπικότητας.

Κατά τό ἐκπαιδευτικό πρόβλημα τοῦ 'Ιδεαλισμοῦ ὁ ἄνθρωπος πρέπει νά ὀδηγεῖται ὥστε νά ἐξελίσσει τήν προσωπικότητά του, νά λαμβάνει ἐπίγνωση τοῦ ἀληθοῦς προρισμοῦ τοῦ, σάν ὃν πού περικλείει τά στοιχεία τής Θείας Προσωπικότητας.

Σκοπός τής ἀγωγῆς εἶναι ἡ ἐνάπτυξη τής Διανοίας καί ἡ Ἠθική τελειοποίηση.

Ἡ Φυσιοκρατία δέν δέχεται αὐτές τίς ἀντιλήψεις. "Ὅ,τι ὑπάρχει εἶναι μέσα στό φυσικό Σύμπαν. Πέραν ἀπ' αὐτό δέν ὑπάρχει τίποτε.

β) Ὁ ἄνθρωπος ἔχει **ἐνσώμα**, **ἐνα ὀργανισμό**, ὁ ὁποῖος γεννιέται, ἀναπτύσσεται καί καταστρέφεται. Μετά θάνατο ἐπιστρέφει ἐκεῖ, ἀπ' ὅπου ξεκίνησε.

Κατά τόν 'Ιδεαλισμό τό σῶμα διαλύεται, ἡ ψυχή ὅμως ἐπιστρέφει στό Θεῖο, ἀπό τό ὁποῖο προέρχεται.

Θεμελιωτές τοῦ 'Ιδεαλισμοῦ θεωροῦνται οἱ ἀρχαῖοι "Ελληνες φιλόσοφοι Πυθαγόρας, Παρμενίδης καί κοτ'

ἐξοχήν ὁ Πλάτωνας.

γ) Ἡ **φυσιοκρατία** δέχεται τόν **ἄνθρωπο** σάν **ἐνσώμα**, ἐκεῖνα δέ πού λέγει ἡ Παλαιά ψυχολογία, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει **Νοῦν**, ὅπως τόν φαντάστηκαν οἱ 'Ιδεαλιστές, δέν ἀνταποκρίνονται στά **πράγματα**. Αὐτός ὁ **Νοῦς** δέν ὑπάρχει παρά μόνο στή φαντασία αὐτῶν τῶν φιλοσόφων.

'Υπάρχει **θέβαια** **Νοῦς** πού προέκυψε ἀπό τήν ἐξέλιξη. Δέν ὀπῆρχε, ἀλλ' ἀνέκυψε σιγά-σιγά σάν ὀργανική δύναμη πού εἶναι ἐγκατεστημένη στό κεντρικό νευρικό σύστημα, πού εἶναι ἡ ἕδρα τῶν πνευματικῶν ἐνεργειῶν καθώς καί τῶν ἐξωτερικῶν ἐκδηλώσεων δηλ. τής διαγωγῆς ἢ τής συμπεριφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου.

'Από τή φυσιοκρατία λοιπόν ἐξεπήγαγε ὁ Πραγματισμός ὡς φιλοσοφικό καί παιδαγωγικό σύστημα, τοῦ ὁποῖου ἡ διαμόρφωση ὀφείλεται ὑπὸν J. Dewey πού δίδαξε στό Πανεπιστήμιο Κολούμπια τῆς Ν. 'Υόρκης.

δ) Κατά τόν **Πραγματισμό**, **πραγματικότητα** εἶναι ἡ ἐμπειρία τοῦ ἀνθρώπου, κάθε τί δέ πέραν ἀπό αὐτή δέν ἔχει διαφέρον γιά τόν Πραγματισμό.

'Αληθῆς πραγματικότητα εἶναι μόνο ἡ ἐμπειρία τοῦ ἀνθρώπου.

Κατά τήν Πραγματοκρατία ἡ **Ρεαλισμό** ὁ ἐξωτερικός κόσμος ὑπάρχει ἀνεξάρτητα ἀπό τή συνείδηση καί ὅπως τόν ἀντιλαμβανόμαστε μέ τίς αἰσθήσεις καί τά ὀργανά τους.

"Εχομε δύο εἶδη: τήν 'Ιδεαλιστική Πραγματοκρατία καί τήν 'Υλιστική Πραγματοκρατία.

Ἡ 'Ιδεαλιστική πραγματοκρατία τοῦ Πλάτωνα θεωρεῖ, ὅτι οἱ **ιδέες** τοῦ πνεύματος ἔχουν πραγματικότητα ἀνεξάρτητη ἀπό μᾶς, ἀν καί διαφορετική ἀπό τήν πραγματικότητα τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων.

Ἡ 'Υλιστική Πραγματοκρατία εἶναι ἡ φιλοσοφική δικαίωση τῆς ἀπλοϊκῆς

πραγματοκρατίας. Οι ιδέες μας γνωρίζουν τό πραγματικό, αυτό καθ' έαυτό, γιατί είναι ή αντίανάκλαση του πραγματικού κόσμου.

Ο Ρεαλισμός λοιπόν έδίδαξε, ότι πραγματικότητα είναι ό έξωτερικός κόσμος, όπως τόν αντιλαμβάνεται ό άνθρωπος.

Ο Πραγματισμός αναγνωρίζει την πραγματικότητα του έξωτερικού κόσμου, όπως τή διατύπωσε ό Ρεαλισμός.

ε) Τό Σύμπαν είναι άσυμπλήρωτο δηλ. μεταβάλλεται, πράγμα πού σημαίνει, ότι ό Πραγματισμός δέχεται τό δόγμα της εξέλιξεως. Όλα τά όντα, τά πράγματα και ό άνθρωπος πού αποτελούν τό Σύμπαν μεταβάλλονται.

στ) Ο άνθρωπος είναι ένα άπό τά σώματα πού συνιστούν τό Σύμπαν, και σαν τέτοιος υπόκειται στην επίδραση των φυσικών ή μηχανικών νόμων. Καί στον άνθρωπο δρουν οι ίδιες δυνάμεις πού διέπουν και τά άλλα όντα.

Ο άνθρωπος τείνει νά έναρμονήσει τόν έαυτό του προς τούς όρους πού υπάρχουν έξω, δηλ. τείνει νά προσαρτεϊ.

Η προσαρμοστικότητα είναι δύναμη πού ρυθμίζει τή συμπεριφορά του ανθρώπου και των άλλων έμβίων όντων.

Προσαρμογή είναι ή έναρμόνιση των όντων προς τούς έκτός αυτών όρους. Μέ τήν προσαρμογή τό όν εξασφαλίζει τήν άτομική του ύπαρξη. "Αν δέν προσαρμοστεί, χάνει τήν ύπαρξη του. (Δεινόσαυρος). Αυτά ύπεστήριξε ό Κάρολος Δαρβίνος.

Στήν τάση προς προσαρμογή ό άνθρωπος παρουσιάζει και έκλεκτικότητα, επιλέγει δηλ. μεταξύ των έρεθισμάτων, τά όποια προσβάλλουν τά αισθητήριά του όργανα πού υπάρχουν σ' όλη τήν επιφάνεια του σώματος.

ζ) Ο Νους δέν είναι άκίττό όπερθεατικό. Παράγεται άπό τήν επίδραση έξωτερικών

όρων. Οι πραγματιστές δέχτηκαν τήν επίδραση των έμπειριοκρατικών.

Δέν υπάρχουν έμφυτες έννοιες, δέν υπάρχει καθόλου Νοός. Αυτός θ' αναφανεί άπό τήν επίδραση των στοιχείων του έξωτερικού κόσμου. Κατά συνέπεια και ή συνείδηση έμφανίζεται άπό τή γέννηση.

Συμπερασματικά τίποτε δέν υπάρχει άποστεριόγίδια έμφανίζονται άριόγί.

η) Η άλήθεια δέν είναι στατική, είναι δυναμική και άναμένει άποκάλυψη. Μεταβάλλεται άμέσως, όταν ό άνθρωπος έπινοήσει νέες μεθόδους και νέους τρόπους σκέψεως και έρευνας. Η άλήθεια κατά δεδομένο χρόνο είναι άλήθεια. Μετά άπό κάποιο χρόνο μεταβάλλεται. Δέν υπάρχει προκαθορισμένη άλήθεια. Δημιουργείται άπό τόν άνθρωπο, όσες φορές αυτός πλουτίζεται άπό νέα πείρα.

Ο άνθρωπος κινείται άπό τήν επίδραση έξωτερικών παραγόντων, αλλά κυρίως άπό τήν επίδραση έσωτερικών άναγκών ή παρωθήσεων.

Οι έσωτερικές άνάγκες άνάγονται σέ 4 είδη: Άνάγκη κοινωνική, άνάγκη τής Έρευνας ή τής Έρευνητικότητας, άνάγκη Δημιουργίας και άνάγκη τής Καλλιτεχνικής και Δημιουργικής Έκφράσεως.

θ) Ο Πραγματισμός επιδιώκει τήν άτομική και κοινωνική άνάπτυξη του ανθρώπου.

Η διαγωγή, ή συμπεριφορά του ανθρώπου είναι σκόπιμη (Δίδαγμα του Πραγματισμού). Αυτή είναι και ή διαφορά μεταξύ του ανθρώπου και του ζώου. Ο άνθρωπος έχει συνείδηση του σκοπού προς τόν όποιο όδηγείται, ενώ τό ζώο δέν έχει.

Ο άνθρωπος είναι κοινωνικό όν και ή πείρα του είναι προπαντός κοινωνικής φύσεως. Για όλα υπάρχει κοινωνική συμβολική πείρα πού εκφράζεται μέ σύμβολα.

Η πείρα του ζώου είναι μόνο φυσι-

κού τύπου και η εκμάθηση λόγων από τὰ ζῶα δὲν εἶναι δυνατόν νά χαρακτηριθεῖ ὡς ἀπόκτηση συμβολικῆς πείρας, γιατί δὲν χαρακτηρίζεται ἀπὸ κατανόηση.

ΜΕΡΟΣ Β'

ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΙΣΜΟΥ

Τὰ διδάγματα τοῦ Πραγματισμοῦ ἀξιολόγησε περισσότερο ὁ J. Dewey. Ξεκίνησε ἀπὸ τὸ Σικάγο καί γι' αὐτὸ ἡ ἀγωγή αὐτῆς τῆς κατευθύνσεως ὀνομάσθηκε Προοδευτικὴ Ἀγωγή.

Ὄνομάσθηκε ἀκόμη καὶ Πειραματοκρατία. Ὁ ὅρος σημαίνει τὴν κατεύθυνση πού ἐκθειάζει τὸ πείραμα ὡς μέθοδο ἔρευνας, ὅχι μόνο στὶς φυσικὲς ἐπιστῆμες, ἀλλὰ καὶ στὶς ψυχολογικὲς καὶ κοινωνικὲς καὶ κατὰ συνέπεια καὶ στὴν Ἀγωγή σάν Κοινωνικὴ Ἐπιστῆμη. Ὁ J. Dewey ἐξεθείασε τὸ πείραμα, ἂν καὶ ὁ ἴδιος δὲν τὸ χρησιμοποίησε ποτέ. Ἦταν θεωρητικὸς τῆς ἀγωγῆς, φιλόσοφος, καὶ ἔκαμε ἀφόρμηση ἀπὸ τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν ἄλλων ἐπιστημόνων.

α) Κέντρο τῆς Προοδευτικῆς Ἀγωγῆς εἶναι τὰ διαφέροντα τοῦ παιδιοῦ.

Τὴ σημασία τοῦ διαφέροντος ἐτόνισαν πρό τῶν Πραγματιστῶν ὁ Ρουσό, ὁ Ἔρθαρτος κ.ά., ἀλλὰ περισσότερο ἀπ' ὅλους ἐτόνισαν τὴ σημασία του οἱ πραγματιστές.

β) Τὰ μαθήματα πρέπει νὰ εἶναι σύμφωνα πρὸς φύση καὶ τὰ διαφέροντα τοῦ παιδιοῦ.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἔχει ψεχθεῖ ὁ Πραγματισμός, γιατί δὲν εἶναι δυνατόν ὅλα τὰ μαθήματα ν' ἀπορρέουν ἀπὸ τὸ διαφέρον τοῦ μαθητῆ. Ὑπάρχουν μαθήματα πού πρέπει νὰ διδασχθοῦν, γιατί ὑπάρχει σκοπιμότητα, καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν ἐγείρουν τὸ διαφέρον.

γ) Ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἀ-

τομικότητας ἐπιτυγχάνεται μὲ αὐτενεργό δράση καὶ προσπάθεια τοῦ μαθητῆ, γιατί ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση τοῦ παιδιοῦ, ὅπως δέχνηι ἡ συμπεριφορὰ κατὰ τὴ σχολικὴ ἡλικία πού μαθαίνει αὐτενεργῶς.

δ) Τρόπος μαθήσεως πρέπει νὰ εἶναι ὁ τρόπος λύσεως προβλήματος γιατί ἡ προσαρμογὴ εἶναι μιὰ διαρκὴς λύση προβλημάτων πού ἀποφέρει πείρα, προσαρμογὴ, ἀποκατάσταση τῆς συναισθηματικῆς ισορροπίας.

ε) Ἡ γνώση πού προέρταται ἀπὸ τὴν ἐμπειρία εἶναι ἡ πραγματικὴ. Συνεπῶς τὸ παιδί πρέπει νὰ μάθει μὲ ἐπαφή μὲ τὰ πράγματα καὶ ὅχι μὲ τὴν ἀνάγνωση βιβλίων καὶ ἀπόψεων τῶν αὐθεντιῶν τοῦ πνεύματος, γιατί ἡ πείρα αὐτῶν εἶναι δυνατόν νὰ μὴν εἶναι πλέον ἀκριβής.

Ἡ θέση αὐτὴ τοῦ πραγματισμοῦ εἶναι μιὰ ἀκρότητα. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παραβλεφθεῖ ἡ πείρα τοῦ παρελθόντος καὶ μάλιστα ἐκείνη τῶν μεγάλων αὐθεντιῶν.

στ) Ἡ παιδαγωγικὴ τῶν πραγματιστῶν εἶναι Ἀτομικὴ καὶ Κοινωνικὴ.

Οἱ Πραγματιστές ἀναγνωρίζουν τὴ σημασία τῆς Κοινωνίας καὶ ἡ ἀγωγή τους ἀποβλέπει πολὺ στὴν ἐξέλιξη τῆς κοινωνικότητος χάριν τοῦ κοινωνικοῦ συμφέροντος.

Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ οἰκαιοποιεῖται τίς ἀρχές πού ἐπικρατοῦν στὴν κοινωνία καὶ νὰ συμμορφώνεται μὲ αὐτές.

ζ) Τὸ παιδί πρέπει νὰ αὐτενεργεῖ, γιατί μὲ τὴν αὐτενεργὴ μάθηση ὁ νοῦς τοῦ παιδιοῦ κινεῖται ἐλεύθερα χωρὶς καταναγκασμό.

Ἡ αὐτενέργεια φέρει γνήσια γνώση καὶ ἀνάπτυξη τῆς σκέψεως.

Γνώση και σκέψη συνδυάζονται σε παραγωγή έργων.

Κατά την παλιά αντίληψη, γνώση και σκέψη είναι στοιχεία αντιμαχόμενα. Στόν Πραγματισμό συμβιβάζονται. 'Η γνώση είναι χρήσιμη στη ζωή.

Αυτό έρχεται σε αντίθεση με την αρχαία άποψη: 'Η γνώση για τη γνώση και όχι για τη χρησιμότητα. 'Υπέρ της γνώσεως τάχτηκαν πρώτοι οι Σοφιστές και ο 'Ισοκράτης. Αύτοι δέν τίστευαν στη γνώση για τη γνώση, αλλά στα έπακολουθήματα της γνώσεως. Μερικοί από τούς Πραγματιστές διδάσκουν ότι είναι διάδοχοι τών Σοφιστών.

'Ο J. Deweg ασχολήθηκε με την πορεία της σκέψεως του ανθρώπου.

'Η ανθρώπινη σκέψη διέρχεται τά παρακάτω στάδια:

1) 'Επαφή του έρευνητού με τά πράγματα με δική του αύτενεργό δράση.

2) 'Ανάκυψη άμφιβολίας και διατύπωση κάποιου προβλήματος πού αναφέρεται στην προσπάθεια άρσεως της άμφιβολίας και συνέχεια στην απόκτηση έμπειρίας.

3) Συλλογή δεδομένων σχετικών με τό πρόβλημα.

4) Διατύπωση υποθέσεων, μιάς ή περισσότερων, περί της πιθανής λύσεως του προβλήματος.

5) 'Εξέταση υποθέσεων με παρατήρηση, με άναφορά στα πράγματα ή με πειραματισμό.

6) Συστηματοποίηση τών αποτελεσμάτων πού προκύπτουν από την παραπάνω έρευνα.

Κατά την πορεία αυτή της σκέψεως γίνεται χρήση και της 'Επαγωγής και της Παραγωγής.

'Η παραπάνω πορεία ακολουθείται κυρίως από τούς φυσικούς έπιστήμονες στίς έρευνές τους πρός ανακάλυψη νέων άληθειών, αλλά και στο Σχολείο, άν άφεθει έλευθερία στους μαθητές ή έν συνθηθούν κατάλληλα, αποδίδει θαυμάσια αποτελέσματα στη διδασκαλία πολλών μαθημάτων.

'Ο J. Deweg δέχτηκε ότι ή σκέψη είναι μία ικανότητα του νευρικού συστήματος, του έγκεφάλου πού έχει σημασία για τη ζωή και πρέπει νά καλλιεργείται.

'Η καλλιέργεια έπιτυγχάνεται με τη γνώση περισσότερο με τό πώς αποκτιέται ή γνώση, παρά με τό τί μαθαίνεται.

ΜΕΡΟΣ Γ'

Ο ΠΡΑΓΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

Τό παιδαγωγικό σύστημα του Πραγματισμού προσφέρει πολλά και ιδιαίτερα σήμερα πού ο άνθρωπος ζεί στην έποχή του 'Υλισμού και του Τεχνολογικού πολιτισμού.

Δύναται νά προσφέρει πολλά και στο 'Εκπαιδευτικό Σύστημα της 'Ελλάδος και νά οδηγήσει την Πατρίδα μας στην ανάπτυξή της και την ένταξή της στον Οικονομικό και Τεχνολογικό χώρο της Εύρώπης. Δέν πρέπει όμως τά διδάγματα του Πραγματισμού νά τοποθετούνται υπεράνω όλων.

'Η 'Ελληνική Πολιτεία και οι 'Ελληνες 'Εκπαιδευτικοί πρέπει νά γνωρίζουν και νά νιώθουν βαθιά, ότι οι 'Ελληνες από καταβολής κόσμου αγωνίζονται για 'Ιδέες, 'Ιδανικά του 'Ανθρώπου άνώτερης αξίας. Πολλοί παράγοντες επέδρασαν και ισχυσαν, αλλά χωρίς εξαίρεση επεκράτησε ή ΙΔΕΑ από τούς αρχαιότατους χρόνους.

Οι 'Ελληνες αγωνίσθηκαν για την ιδέα της ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ κατά τών Περωών, για την ΠΙΣΤΗ στη ναυμαχία της Σαλαμίνας «'Ιτε παίδες 'Ελλήνων...», για την ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ και την ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ κατά τών Τούρκων τό 1821 και τών 'Ιταλών και Γερμανών τό 1940.

Δέν έχουν δίκαιο οι Μαρξιστές πού

Πολιτιστικές εκδηλώσεις στο Δημοτικό Σχολείο

ΠΑΥΛΟΥ Κ. ΤΣΑΜΗ, Δασκάλου
Μετεκπαιδευόμενου στο Μ.Δ.Δ.Ε.

Ο θεσμός των πολιτιστικών και αθλητικών εκδηλώσεων, που καθιερώθηκε με τη νέα σχολική χρονιά στο Δημοτικό Σχολείο, είναι τό θέμα εισήγησής μου στο μάθημα των Παιδαγωγικών κατά τό τρέχον έτος στο Μαράσλειο Διδασκαλείο.

Ένα μέρος από την εισήγηση αυτή και συγκεκριμένα αυτό που αφορά στο περιεχόμενο των εκδηλώσεων αυτών αποτελεί στόχο του παρόντος άρθρου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ

Αν λάβουμε υπόψη μας, ότι ο θεσμός των πολιτιστικών και αθλητικών εκδηλώσεων εφαρμόζεται στο Δημοτικό Σχολείο για πρώτη φορά θα αντίλη-

φθούμε ότι είναι φυσικό να συναντήσουμε στο δρόμο μας μεγάλα και απρόβλεπτα εμπόδια, που είναι δυνατό να ξεπεραστούν τελικά, με την θέληση που διακρίνει τό δάσκαλο.

Βασικά οι επιδιώξεις μας πρέπει στην αρχή να είναι λιγότερο φιλόδοξες και να ανταποκρίνονται στις δυνατότητες που παρέχει τό Σχολείο μας. Ας μή ξεχνάμε πώς ο νέος θεσμός πρέπει να θεωρηθεί ως προέκταση και επιστέγασμα της όλης αγωγής των μαθητών και να λειτουργήσει, ως παράγοντας για τη δημιουργία γνησιότερης και παιδαγωγικά γονιμότερης σχολικής ζωής.

Οι εκδηλώσεις που αναφέρονται στη συνέχεια έχουν αποκλειστικά και μόνο ένδεικτικό χαρακτήρα. Αναφέρονται όχι για να αποτελέσουν κανόνα αλλά για να χαράξουν πλαίσια, να

λέγουν, ότι ο άνθρωπος αγωνίζεται μόνο για οικονομικούς λόγους, ίσως αυτοί απλώς να επηρεάζουν.

Οι Έλληνες, που βρίσκονται μόνοι στον κόσμο χωρίς άλλους συγγενείς λαούς και αγωνίζονται για την ύπαρξη, τη δικαίωση των αγώνων του Έλλητισμού, την πρόοδο και την ευμερία τους, υπέρνω όλων τοποθετούν την ιδέα της ΠΑΤΡΙΔΟΣ, της ΠΙΣΤΕΩΣ της ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ και της ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ.

Είναι ανάγκη Έθνική τό Έλληνόπουλο να γνωρίσει την ιδέα, να κατανοήσει αυτή και να προσαρμόσει τη συμπεριφορά του. Δέν αρκεί μόνο γνώση, αλλά απαιτείται μόρφωση με

τά Ύψηλά Ίδανικά της Έλληνικής Φυλής, για να δημιουργηθεί μιά ΕΛΛΑΔΑ που να ακτινοβολεί ανά τον κόσμο και να διδάσκει στους λαούς της γης, ότι στην Ελλάδα γεννήθηκε ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ της ανθρωπότητας, καλλιεργήθηκε ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ, και ότι από την ΕΛΛΑΔΑ πρέπει όλοι οι λαοί της γης να άντλούν τις αιώνιες αξίες της πολιτισμένης ζωής. Έμεις οι Διδάσκαλοι δημιουργούμε με την όρθή και Έλληνοχριστιανική αγωγή των παιδιών μας την Ελλάδα του ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ, την Ελλάδα του ΧΡΙΣΤΟΥ.

ΒΑΣ. Κ. ΚΩΣΤΟΥΛΑΣ

τά τις παραμονές τῶν Χριστουγέννων, τοῦ Πάσχα καί ἄλλων σπουδαίων γιορτῶν εἶναι δυνατό νά ἀκούνε μουσική θρησκευτικοῦ περιεχομένου, κάλαντα ἀπό διάφορες περιοχές τῆς Ἑλλάδας ἢ νά ἀπολαμβάνουν θεσπέσιους ἐκκλησιαστικούς ὕμνους. Ἐδῶ θά ἐνταχθεῖ καί ἡ δημιουργία παιδικῆς χορωδίας. Ἡ μικρή αὐτή χορωδία θά γεμίζει τίς γιορτές μας καί θά τις ἐμφανίζει ἄρτιες. Ἡ ἴδια χορωδία μπορεῖ νά ψάλλει στήν Ἐκκλησία, κατά τή διάρκεια τῆς θείας λειτουργίας ὁρισμένα τροπάρια καί τήν Μ. Παρασκευή νά ἀποδώσει τόν Ἐπιτάφιο Θρῆνο.

Ἡ κατάρτιση διαφόρων συλλογῶν, θά βοηθήσει νά λυθεῖ καί τό ζήτημα τῆς συλλογῆς λαογραφικοῦ ὕλικου. Θά συγκεντρωθοῦν ἦθη καί ἔθιμα, παραδόσεις, θρύλοι, ἀνέκδοτα, τραγούδια, μοιρολόγια, παροιμίες, παιγνίδια, αἰνίγματα, προλήψεις, τοπωνύμια. Ἀκόμη μπορούμε νά κάνουμε συλλογές ἀπό τή χλωρίδα καί τήν πανίδα, τόν ὀρυκτό πλοῦτο, συλλογή κάρτ-ποστάλ καί φωτογραφιῶν. Ἰδιαίτερη σημασία δίνεται στή συλλογή γραμματοσήμων, ἡ ὁποία παρουσιάζει μεγάλη μορφωτική καί ψυχαγωγική ἀξία. Στό τέλος τῆς χρονιάς μπορεῖ νά γίνῃ ἐκθεση καί νά θραυτευθοῦν οἱ πιά καλές συλλογές.

Γιά τήν μύηση τῶν μαθητῶν στή ζωγραφική καί τήν ἐνθάρρυνση τῶν ζωγραφικῶν ταλέντων, πού εἶναι δυνατόν νά ὑπάρχουν, μπορούμε νά παρουσιάσουμε στό παιδιά ἀπό διαφάνειες ἔργα σπουδαίων Ἑλλήνων καί ξένων ζωγράφων καί νά τά προτρέπουμε νά ζωγραφίζουν κι αὐτά. Τέτοια ἔργα μποροῦν νά στέλνονται σέ διάφορες πανελλήνιες ἢ παγκόσμιες ἐκθέσεις παιδικῆς ζωγραφικῆς.

Ἡ διαπραγμάτευση ἑνός ὁποιοῦδήποτε θέματος ἀπό τόν κύκλο τῶν διαφερόντων τῶν παιδιῶν μπορεῖ νά γίνῃ μέ συζήτηση «τρογγυλῆς τραπέζης». Τό θέμα θά δίνεται πρὶν ἀπό ὁρισμένο χρόνο· τά παιδιά θά τρέχουν σέ

σχετικές πηγές καί θά ἐπακολουθεῖ συζήτηση. Τά θέματα μποροῦν νά εἶναι σχετικά μέ τήν ποίηση, τή λογοτεχνία, μέ εὐεργέτες τῆς ἀνθρωπότητας, μέ προβλήματα τῆς Κοινότητος, μέ τήν ἐκμετάλλευση τοῦ γεωργικοῦ, δικαιοῦ ἢ ὀρυκτοῦ πλοῦτου καί τέλος μέ θέματα ἐπίκαιρα. Τά παιδιά ἔτσι θά μάθουν νά συζητοῦν ἐλεύθερα, καλλιεργώντας τό διάλογο, νά σέβονται τή γνώμη τοῦ ἄλλου καί κάθε σωστό νά τό κάνουν κτῆμα τους. Ἐδῶ θά ἐνταχθοῦν ἀφηγήσεις πάσης φύσεως, ἀπαγγελίες ποιημάτων μέ ἐπακόλουθο τή συζήτηση.

Ὁ κινηματογράφος ἐπαινέθηκε καί κατηγορήθηκε πολύ. Ἐμεῖς δέν συμφωνοῦμε μέ τοὺς κατηγοροῦς. Ὑπάρχουν ἐπιβλαβή κινηματογραφικά ἔργα, ὅχι ὅμως ἐπιβλαβής κινηματογράφος, πού εἶναι μία σπουδαία κατάκτηση, ἡ ὁποία δυστυχῶς μένει ἀνεκμετάλλευτη στήν παιδεία μας. Ἐπισημαίνουμε πῶς στό πλαίσια τῶν δραστηριοτήτων μέσα στήν τάξη πρέπει νά ἀξιοποιηθοῦν οἱ κινηματογραφικές μηχανές ὅπως καί ὅλα τά ἄλλα ἐποπτικά μέσα, ὅπου ὑπάρχουν. Καί ὅπου δέν ὑπάρχουν νά καταβληθεῖ προσπάθεια νά ὑπάρξουν, γιατί σήμερα στό Ὑπουργεῖο Παιδείας καί στό Ἐθνικό Ἰνστιτούτο ὑπάρχει ἕνα πλῆθος ταινιῶν μορφωτικοῦ καί ψυχαγωγικοῦ περιεχομένου, οἱ ὁποῖες ὑπάρχουν, ὅχι νά παραμένουν στίς ταινοθήκες, ἀλλά γιά νά προσφέρουν στό παιδί γνώση καί ψυχαγωγία.

Τέλος τό ἔντυπο (ἐφημερίδα ἢ περιοδικό), ὅπου κυκλοφορεῖ μπορεῖ νά στεγάσει τό ποίημα, τό διήγημα, τήν περιγραφή, τό αἰνίγμα, τήν παροιμία, τό γρίφο, καί τόσα ἄλλα δημιουργώντας ἔτσι θαυμάσια πνευματική καί καλλιτεχνική κίνηση.

Β. ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ, ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗ ΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΓ- ΧΡΟΝΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Με τό σύνθημα «μόνο» ἡ ζωὴ διδάσκει τὴ ζωή», θά γίνει παρατήρηση τοῦ ἀνθρώπινου κόσμου, μέ ἐπισκέψεις σέ ἀρχαιολογικούς χώρους καί ἱστορικά μνημεῖα ἀρχαίας ἢ Βυζαντινῆς ἐποχῆς, σέ μουσεῖα, σέ ἱδρύματα, σέ σπουδαία ἐργοστάσια καί ἐγκαταστάσεις, ἐργαστήρια, ἀεροδρόμια, λιμάνια, ὄρυχεῖα, ἱαματικές πηγές, νοσοκομεῖα, δημόσιες ὑπηρεσίες, δημόσια ἔργα, κέντρα βιοτεχνίας, σπουδαία φυτώρια, πειραματικούς ἀγρούς, ζωοκομικές ἐπιχειρήσεις, τσίρκα, ζωολογικούς κήπους, ἐκθέσεις, μορφωτικό ταξίδι μέχρι τὴν πρωτεύουσα τοῦ κράτους.

Αὐτά εἶναι εἶναι τό μεγάλο θιθλίό τοῦ παιδιοῦ, ἀπό τό ὁποῖο θά ἀντλήσουμε πλούσιο ὕλικό. Αὐτά θά ἐμπέδωσουν καί θά ζωντανέψουν ὀριστικά τίς γνώσεις, πού διδάχτηκαν ὀλόκληρη τὴ χρονιά οἱ μαθητές, ἐνῶ ταυτόχρονα θά γνωρίσουν τὴν πρακτική πλευρὰ τῆς ζωῆς καί θά βοηθηθοῦν στόν ἐπαγγελματικό τους προσανατολισμό.

Ἀπαραίτητα σέ κάθε ἐπίσκεψη θά προηγεῖται προγραμματισμός καί προετοιμασία, ὥστε νά ἀξιοποιεῖται κατὰ τόν καλύτερο τρόπο ἡ χρονική διάρκεια τῶν ἐξορμήσεων καί οἱ μαθητές νά ἐπωφελοῦνται ὅσο τό δυνατό περισσότερο ἀπό αὐτές.

Ἄλλες δραστηριότητες ἔξω ἀπό τὴν τάξη εἶναι οἱ ἐπισκέψεις σέ εὐαγὴ ἱδρύματα, γηροκομεῖα, πτωχοκομεῖα, ὀρφανοτροφεία, οἰκοτροφεία, ὅπου μποροῦν οἱ μαθητές νά δείξουν τὰ αἰσθήματα τῆς ἀγάπης, τῆς ἀλληλοβοήθειας καί τῆς φιλανθρωπίας προσφέροντας γλυκίσματα ἢ ἄλλα δῶρα καί ψυχαγωγώντας τοὺς γέροντες καί τὰ ὀρφανά.

Στίς πολιτιστικές δραστηριότητες τέλος ἐντάσσεται καί κάθε προσπά-

θεια, πού ἀποβλέπει στήν Κοινωνική ἀνάπτυξη, ὅπως ἐξορμήσεις γιά καθαριότητα κοινοχρήστων χώρων, γιά περιποιήσεις δενδρυλλίων, δενδροφυτεύσεις ὁδῶν, πλατειῶν καί λόφων.

Ὅλα ὅσα ἀναφέραμε παραπάνω χρειάζονται καί οικονομικές δυνατότητες. Ἐνα μέρος αὐτῶν μποροῦμε νά τίς καλύψουμε μέ χρήματα τοῦ μαθητικού Συνεταιρισμοῦ.

Γ'. ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ

Ἡ πολιτεία εἶχε τὴν θαυμάσια ἐμπνευση στίς πολιτιστικές ἐκδηλώσεις νά ἐντάξει καί τόν Ἀθλητισμό, ἀφοῦ κι αὐτός θεώρεῖται μέσο Ἀγωγῆς.

Δυστυχῶς στά σχολεῖα μας ὁ ἀθλητισμός, ἀν καί εἶναι τό σύμβολο, πού ἐνώνει καί ἀδελφώνει τοὺς ἀνθρώπους καί πάνω στόν ὁποῖο οἰκοδομεῖται ὁ πολιτισμός εἶναι παραμελημένος ἀν ὅχι ἀνύπαρκτος. Στὴν Πατρίδα μας, ἡ ὁποία γαλουχήθηκε, δοξάστηκε καί ἐπιβλήθηκε μέ τόν ἀθλητισμό, δυστυχῶς αὐτός δέν καλλιεργεῖται στό φυτώριό του, πού εἶναι μόνο τό Δημοτικό Σχολεῖο.

Ἡ Γυμναστική μόνη τῆς δέν πετυχαίνει πλήρως τοὺς παιδευτικούς της σκοπούς, γιατί ἡ ἀποκλειστική χρήση τῆς (μέ γενικές ἀσκήσεις) ἀποτελεῖ ἀσυγχώρητο σφάλμα καθότι καλλιεργεῖ στοὺς μικροὺς μαθητές τὴν κατὰθλιψη καί ἀκόμη τὴν ἀντιπάθεια. Ἐπιβάλλεται λοιπόν ἡ χρήση τῶν ἀθλοποιδιῶν, τῶν ψυχαγωγικῶν καί ἀγωνιστικῶν παιδιῶν ἀκόμη ἡ ἐκμάθησις ἐθνικῶν χορῶν, γιατί τότε μόνον θά δημιουργήσουμε στά παιδιά γυμναστική συνείδηση, θά τὰ κόνουμε νά τὴν ἀγαπήσουν καί θά παίρνουν μέρος στίς ἀθλητικές ἐκδηλώσεις ὀλόψυχα.

Εἶναι καιρός πλέον νά δημιουργηθεῖ εἰς τὰ Δημοτικά Σχολεῖα τό φυτώριον τοῦ Κλασσικοῦ Ἀθλητισμοῦ, τό ὁποῖον νά τροφοδοτήσωμεν μέ τὴν Ἑλληνικὴν παράδοσιν, ὥστε ἀργότερα νά ἀπολαύσωμεν τὰ ἀγαθὰ του, ἅτινα

διά την Ελλάδα αποτελούν εθνικόν κεφάλαιον».

Βέβαια οι δυσχέρειες πού προκύπτουν από την έλλειψη των κατάλληλων χώρων είναι μεγάλες και δημιουργούν προβλήματα στα σχολεία. Όμως το μεγαλύτερο μέρος αυτών των δυσχερειών, μπορεί να υπερνικηθεί από τον ένθουσιασμό του δασκάλου και τη θέλησή του.

Βασικό ρόλο στην έπιτυχία των εκδηλώσεων αυτών θα παίξει ή απόκτηση από τά παιδιά της απαραίτητης και κατάλληλης αθλητικής στολής. Πρέπει να πειστούν τά παιδιά πώς χωρίς αυτή είναι αδύνατο ακόμη και τό μάθημα της Γυμναστικής να γίνει.

Στόν αθλητισμό, από τά ομαδικά παιχνίδια μπορούν να καλλιεργηθούν τό ποδόσφαιρο, ή πετοσφαίρηση, ή χειροσφαίρηση. Στίς ομάδες θα μετέχουν όλοι οι μαθητές και στην αντιπροσωπευτική του Σχολείου οι καλύτεροι.

Από τά άτομικά μπορούν να καλλιεργηθούν ο άγώνας δρόμου 50 μέτρων, τό άλμα σέ μήκος, τό άλμα σέ ύψος, ή σφαιροβολία, ο δρόμος σέ ανώμαλο έδαφος και τέλος ή κολύμβηση. Απαραίτητα έδω έντάσσονται και οι Έθνικοί χοροί από διάφορα μέρη του Έλλαδικού χώρου.

Οι αθλητικές εκδηλώσεις μπορούν να περιλαμβάνουν:

1. Συναντήσεις στα άτομικά ή ομαδικά αγωνίσματα και παιχνίδια μεταξύ μαθητών της Ε' και ΣΤ' τάξεως του ίδιου σχολείου.

2. Συναντήσεις μεταξύ γειτονικών Σχολείων, ώστε να αναπτύσσεται ή ευγενής άμιλλα και να καλλιεργείται ή κοινωνικότητα.

3. Άγώνα ανώμαλου δρόμου μεταξύ των μαθητών μία φορά τό χρόνο μέ έπαθλα, για τους νικητές.

4. Συναντήσεις μέ αγωνίσματα κλασσικού άθλητισμού μεταξύ των καλλιτέρων μαθητών των Σχολείων και ακόμη μεταξύ αντιπροσωπευτικών ομάδων Περιφερειών, όπως γινόταν παλαιότερα μέ απόλυτη έπιτυχία. Καλό θα είναι ο θεσμός αυτός να επαναρχίσει στο χώρο της Δημοτικής Έκπαιδεύσεως.

5. Στη λήξη της σχολικής χρονιάς κάθε Σχολείο, όπως προβλέπεται άλλωστε από σχετική έγκύκλιο μετά την σωστή κατάργηση των γυμναστικών έπιδείξεων, μπορεί να κάνει μία αγωνιστική εκδήλωση, την όποία μπορούν να παρακολουθήσουν γονείς και κηδεμένες, μέ πλούσιο πρόγραμμα στο όποιο θα περιλαμβάνονται παιχνίδια, αγωνίσματα και έθνικοί χοροί.

6. Τέλος οι μαθητές μπορούν να παρακαλουθούν άγώνες κλασσικού άθλητισμού, ανωμάλου δρόμου, πετοσφαίρας, καλαθοσφαίρας, κολυμβήσεως, της άφης του Όλυμπιακού φωτός, ώστε να καλλιεργείται σ' αυτούς ή αθλητική ιδέα και ή ευγενής άμιλλα, ή όποία έκπορεύτηκε από την Πατρίδα μας.

Οι καθημερινοί δάσκαλοι είμαστε κάτοχοι των ψυχολογικών και παιδαγωγικών γνώσεων, ώστε να περιττεύει κάθε λόγος, για τους σκοπούς του άθλητισμού, ο όποιος είναι συντελεστής στην συνολική ανάπτυξη και τελειοποίηση του ατόμου, αφού έχει ως πρωταρχικό στοιχείο την κίνηση, τη χαρά, τη ζωή.

Οι πολιτιστικές εκδηλώσεις και ο άθλητισμός είναι μία κατάκτηση στο χώρο της Δημοτικής Παιδείας. Και όπως γινόταν πάντοτε στους στιβαρούς ώμους του δασκάλου πέφτει τό βάρος, για την αποτελεσματική εφαρμογή του θεσμού των πολιτιστικών εκδηλώσεων στο λαϊκό μας σχολείο. Μέ την πίστη ότι και τώρα θα προσφέρουμε μεγάλη ύπηρεσία στη νεότητα, τίς τύχες της όποιας κρατάμε στα χέρια μας, ως υλοποιήσουμε

NABARINO

Αντωνίου Καλύβα

Διδασκάλου

Όλη ή Ελλάδα, ειδικότερα ό Μωριάς, περισσότερο ή Μεσσηνία, αλλά ξεχωριστά ή Πυλία, σέ χαρές και πατηγύρια τραγουδούν τής τάβλας τό τραγούδι:

Φάτε και πιέτε, θρέ παιδιά,
χαρείτε νά χαρούμε,
τούτο τό χρόνο τόν καλό,
τόν άλλο ποιός τόν ξέρει.
Γιά ζούμε γιά πεθαίνουμε,
ή γιάλλο κόσμο πάμε,
πού πιάστηκεν ό πόλεμος
Μοθώνη και Κορώνη
και θούλιαξε τό Νιόκαστρο
και κάηκε ή άρμάδα.
Κλαίνε τ' άχούρια γι' άλογα....
(δημοτικό)

Ό Όκτώβρης μέσα στις σημαδιακές ήμερομηνίες του γιά τόν Έλληνισού, έχει και τήν επέτειο τής Ναυμαχίας του Ναβαρίνου.

Η γιορτή ή φετεινή, έχει τό προνόμιο νά είναι ή παραμονή τής 150/ετίας. Ένάμισος αιώνας μπήκε στή μέση. Ό χρόνος είναι καταλυτής. Πανδαμάτωρ είναι τό πατριαρχικό του θνο-

τό νέο θεσμό, μέ ένθουσιασμό και διάθεση, ώστε τά λόγια του ποιητή νά θρούν εφαρμογή:

«Ό ήλιος τής ζωής μιά φορά, λάμπει, στήν παιδική ήλικία; και φωτίζει και θερμαίνει όλη τή ζωή του ανθρώπου. Άλλοίμονο σέ 'κεϊνον, πού δέν χάρησε αυτή τή θερμη.

μα. Σό πέρασμά του λειαίνει τό έδαφος. Άκόμα κουβαλάει άρκετή σκόνη γιά νά σκεπάζει τά κενά, νά γεμίζει άκόμα και τάφρους. Τίς κορυφές όμως δέν μπορεί νά τίς πατήσει. Στέκονται άγέρωχες, άντέχουν.

Άπό τά χαμηλά μας λημέρια, καταδιωκόμενοι — όλοι μας άνεξαίρετως — μέρα — νύχτα από τό άγχος, τήν άγωνία τής ζωής, φορτωμένοι τόν καθημερινό μόχθο γιά τόν έπιούσιο, άξιζει τόν κόπο, πού και πού τέτοιες μέρες, νά ξεφορτωνόμαστε αυτά τά θάρη, νά αφήνουμε καταγής τό όποιο εργαλείο τής δουλειάς πού κρατάει ό καθένας μας, νά κάνουμε μιά μεταβολή, νά σηκώνουμε τό θλέμμα, νά κοιτάμε από πού έρχόμαστε, νά άγνατεύουμε πέρα στον όρίζοντα τίς μεγάλες ιστορικές κορυφές πού προβάλλουν άλλες κάτω, άλλες μέσα και άλλες πάνω από τά σύννεφα. Η μικρή και άπαραίτητη αυτή άνάπαυλα γιά τό κορμί, άνασασμός γιά τό πνευμόνι, κάνει καλό και στό μυαλό μας, στή σκέψη μας γενικώς και στήν κρίση μας. Οι έγκεφαλικές αυτές λειτουργίες ύποχρεώνονται έτσι νά έρθουν σέ έπαφή μέ τίς όξειες ιστορικές γωνίες και κεί — άγριες, κοφτερές και σκληρές όπως είναι — θέλουν δέ θέλουν τρουχιώνται όπως τά εργαλεία του μαραγκού μέ τό άκόνι. Τό πόσο σπουδαίο είναι νά έχει ό μάστορας τήν όρα τής δουλειάς του τρουχημένα τά εργαλεία του, δέν παίρνει κουθέντα.

Μήπως όμως δέν είναι έξ ίσου άναγκαίο γιά ένα λαό, όταν φτάνει ή ώρα νά διαθεϊ δύσκολα μονοπάτια, νά έχει

τό μυαλό του ξουράφι!

“Άλλοι λαοί δέν έχουν Ιστορικά άκόνια καί θολεύονται, κάνουν δουλειά τους μέ δανεικά. Έμεῖς, δόξα τῷ Θεῷ, έχουμε μπόλικά καί δέν μᾶς ἐπιτρέπεται νά μήν τά χρησιμοποιοῦμε. Τό ἐργαλεῖο μας αὐτό (τό μυαλό μας), «πρέπει νά κόβει μύγες στόν ἀέρα».

Σήμερα μάλιστα πού μᾶς περιζώνουν σύννεφα μαῦρα, ἄσπρα, κόκκινα, κίτρινα, παρδαλά, πρέπει σέ κλάσηα δευτεροῦ ἐπτοῦ νά σκίζει τά σύννεφα καί νά καμαρώνει — σάν ἀκτίνα λείζερ — τό ὅποιο θεριό μᾶς κρύβουν πίσω ἀπό τήν καμπούρα τους, νά τό ἀναγνωρίζει ἀμέσως, καί νά παίρνει τά ἀπαραίτητα μέτρα του πρὶν εἶναι ἀργά. Χρειάζεται Προσοχή! Προσοχή! Προσοχή! “Όλοι οἱ λαοί σήμερα Μικροί, Μεσαῖοι, Μεγάλοι παίζουν τό παιχνίδι τους. “Αν δέν παίξουμε καί μεῖς καλά τό δικό μας, πᾶμε χαμένοι. Πρέπει νά τά ᾿χουμε τετρακόσια.

Μιά τέτοια κορυφή ἀκόνι εἶναι καί τά περὶ τή Ναυμαχία τοῦ Ναθαρίνου γεγονότα. Τό νά ἐπιχειρήσει νά δουλέψει κανείς πάνω σέ ὕλικό τῆς σημασίας αὐτῆς, δέν εἶναι ἀστεῖο γιατί χρειάζεται διάνοιξη κατὰ θάθος. Τέτοια νυστέρια δέ μπορούμε νά ἰσχυριστοῦμε ὅτι τά ἔχουμε. Μόνο γρατσουινές μπορούμε νά ἐπιφέρουμε γιά νά ξεκολλήσουμε λίγη οὐσία γιά κάποια ὑποτυπώδη θιοψία στά φιλόξενα περιθώρια τοῦ περιοδικοῦ τό ὅποιο καί εὐχαριστοῦμε.

“Η γενιά τοῦ 21 μ’ ὅλη τή φτώχεια τήν πείνα, τή γύμνια, τήν ξυπολουσιά, πῆρε τή μεγάλη της Ἀπόφαση. Ἀγρόιμματοι καί ἀπαίδευτοι, ἀλλά τό καθῆκον τους στήν ὥρα του τό ἔπραξαν περίπου στό ἀκέραιο. Τά αἱμοσχαιρία τῆς προγονικῆς κληρονομιάς πού κυκλοφοροῦσαν στό αἷμα τους, θαυματουργήσαν.

Βλάστημοι καί θαυματολόγοι. Μπορεῖ τή μιά στιγμή νά θρίζανε ἀπανωτά τά

Θεῖα, τήν ἄλλη ὁμως στιγμή δίνανε τή ζωή τους «Γιά τοῦ Χριστοῦ τήν πίστη τήν Ἀγία»

Τή μιά μέρα ἐκωμένοι, ἀποφασιστικοί, ἀλύγιστοι προχωροῦσαν πρὸς τόν ὄρκο «Λευτεριά ἢ θάνατος» καί τήν ἄλλη θγάζανε τά μάτια τους μέ τά ἴδια τους τά χέρια. Τή μιά μέρα ἄγγελοι, τήν ἄλλη διάβολοι.

Μᾶς ἀρέσει, δέ μᾶς ἀρέσει, αὐτοῖ ἦταν! Ἐνα παλληκαρόπουλο ντρέγουμε καί ἀτίθασο, πού μᾶς θασανίζει μέν, ἀλλά ἔτσι τό ἀγαπᾶμε πιά πολύ. Τούς καμαρώνουμε!

“Ας γινόμαστε μεῖς μέρα μέ τήν μέρα καλύτεροί τους.

Τά γεγονότα τοῦ πολέμου θά τά παρακάμψουμε. Εἶναι γνωστά λίγο πολύ σ’ ὅλους μας. Θά ἐπιχειρήσουμε ἕνα πέρασμα μέσα ἀπό τίς σύραγγες τοῦ ὑπῆρχαν κάτω ἀπό τά περὶ τό Ναθαρίνο καί στίς ὁποῖες σύραγγες κυκλοφοροῦσε τότε — ὡς γίνεται πάντα, ἀλλά σήμερα γίνεται κάτω ἀπό τό κατακαυμένο Κυπριακό — τό διπλωματικό ἀλισθερίσι τῶν μεγάλων δυνάμεων.

Τά καλά χρόνια τῆς ἐπαναστάσεως εἶχαν διαθεῖ. Ὁ Μπραῖμης ἔφτασε ἀνενόχλητος καί ἄδειασε τ’ ἰσκήρια του στή Μοθώνη. Ἡ τοπική παράδοση μας ἀναφέρει ὅτι ἁμαθοὶ ὅπως ἦταν ἀπό θάλασσα οἱ ἀραπάδες, ξερνοβολουσαν ἀράδα, θγάλανε τ’ ἄντερά τους. Μιά βδομάδα ὁλόκληρη ἔμεναν ξαπλωμένοι στήν ἀμμουδιά κοψοκέφαλοι. Καί ὅσοι ἀποφασίζανε νά σηκωθοῦν, στρεκλάγανε σά μεθυσμένες κουρούνες, τρέμανε τά πόδια τους. Μιά σπάνια εὐκαιρία γιά ἀποτελεσματική δράση τῶν Ἑλλήνων πῆγε ὀχι μόνο χαμένη, ἀλλά καί στή συνέχεια πληρώθηκε πολύ ἀκριβά, σάν πιάσανε οἱ ἀραπάδες δουλειά στό ἔργο τῆς καταστροφῆς. Ἄλλη τοπική παράδοση λέει ὅτι ἀπό τή Μοθώνη μπορούσες νά φτάσεις ἀπό ἐλιά σ’ ἐλιά στήν Κυ-

ρώνη, χωρίς να πατήσεις χώμα (λάδι
θρέχει στην Κορώνη). Δεν έμεινε τίπο-
τα δρθιο. "Ολος ο Μωριάς, περισσό-
τερο όμως ή Μεσσηνία, έγινε κάψαλ.ο.

Ο μεγάλος ένθουσιασμός του λαού
είχε συντριβεί από τό θάρος των άτυ-
χιών. Ζητώντας τή λευτεριά τους οι
Έλληνες, άποδεκατίστηκαν. Θέριζε ή
άρρώστεια, θέριζε ή πείνα, θέριζε ο
Μπραΐμης.

Ο νόμος τής ζούγκλας είναι σκλη-
ρός, άδυσώπητος και άλλοίμονο σ' ό,τι
θρεθεί στά νύχια του δυνατού, (δρα
Άτίλκας I και II). Ο δυνατός όσο κι
άν είναι άνήθικος και θάναυσος, θά έ-
πιπλεύσει. Η δικαιοσύνη ή ή καταδίκη
του θά έξαρτηθεί από τό άπόθεμα άν-
τοχής πού έχει μέσα του. Ο άδύνατος
ας είναι και έκλεκτός θά καταποντι-
οτεί.

Βέβαια κάποτε θά έρθει ή δικαίω-
ση και του τελευταίου. Η δικαίωση
δμως αώτη συνοδεύεται από έρείπια,
αίματα, νεκρούς, δάκρυα και μοιρο-
λόγια. Και ή τέτοια δικαίωση είναι
πάντα δυστυχής, ποτέ εύτυχής. Ο δυ-
νατός θά πέσει θέθαια κάποτε, αλλά
άφου πρώτα θά ρίξει πολλούς.

Ο δυνατός τώρα είναι ο Μπραΐμης.
Τό Μεσολόγγι έπεσε. Τό σκλαβωμένο
γυναικόπαιδα οδηγούνται στά λιμά-
νια Πύλου — Μοθώνης — Κορώνης.
Τά καράβια άραγμένα και έτοιμα
στούς μήλους. Μέ δάκρυα και μοιρο-
λόγια 5 χιλιάδες ψυχές μέ θρισιές και
σπρωξιές των άραπάδων, στοιβάζον-
ται στ' άμπάρια για νά πάρουν τόν
άγύριστο δρόμο πρós τά σκλαβοπά-
ζαφα τής Άλεξάνδρειας και τής Μ.
Άνατολής.

Τά Ταμεία του Κράτους άδειανά....
Τελειώνουμε γιατί αυτά δεν έχουν τε-
λειωμό. Ο σοφός και έπιγραμματοικός
Γεροκολσκοτρώνης έώρκιζε τήν Κυ-
θέρνηση: «Δέν μπορώ νά τρέφω τούς
στρατιώτες μου μέ άέρα, νά κάμω τό
χώμα μπαρούτι και τίς πέτρες ψωμί».

Ο Κόδρικτων σ' ένα του γράμμα
λέει: «Η κατάσταση μου φαίνεται ή

ίδια μέ τό χρόνο εισβολής του Ξέρ-
ξη».

Λίγο νωρίτερα και δειλά — δειλά
είχαν άρχισει οι μεγάλες δυνάμεις νά
παίρνουν στροφή στό πλάι τής Έλ-
λάδος. Γενικότερο ρεύμα συμπόθειας
δημιουργήθηκε στην Εύρώπη.

Η Εύρωπαϊκή διπλωματία μάταια
προσπαθούσε νά λογικέψει τό Διόάνι.

— Η επανάσταση των ραγιαδων ά-
ποτελεί έσωτερική μας ύπόθεση, άπον-
τούσε στά διαθήματά τους. Τόν κρα-
τούσαν άκόμα ψηλά τόν άμανέ.

Οι μεγάλες δυνάμεις έκτός από
τούς μαζικούς τους λογαριασμούς,
κάθε μία έκανε και τό χωριστό δικό
της λογαριασμό. Έπρεπε νά συμβι-
θάσουν τίς ζηλοτυπίες τους και νά
συνταιριάσουν τά συμφέροντά τους —
αυτά τά αιώνια συμφέροντα — και αυ-
τό δεν ήταν εύκολη δουλειά. "Ολα δ-
μως αυτά τά ιταραθέρια έπαιρνε εί-
δηση ή άνατολίτικη ποιηριά — ύπηρ-
χαν και τότε οι διάφοροι Έντζεβίτ —
και άνάμεσα από αυτές τίς χαραμά-
δες των δυνάμεων, έχωνε τήν ούρά της.
Διέθετε άλλωστε και τή μεγάλη «κοι-
τάλα» τόν Μέτερνιχ (νά έπαιζε άρα-
γε κανείς τώρα τά τελευταία χρόνια
αυτόν τόν ρόλο;) και έτσι ο καιρός
περνούσε.

Τό πρώτο έπίσημο έγγραφο ήταν τό
μυστικό Πρωτόκολλο τής Πετρούπολης.
Η πράξη αυτή τής Άγγλίας και Ρωσ-
σίας ήταν ή πρώτη διεθνής άναγνώρι-
ση τής Ελλάδος και περιείχε δύο δη-
λώσεις: Μία πρós τήν Τουρκία νά
θρεθεί τρόπος νά σταματήσει ο πόλε-
μος και μία πρós τίς άλλες δυνάμεις
(Γαλλία κλπ.) νά βοηθήσουν και ένω-
θοϋν στή δήλωση.

Η Τουρκία τήν έποχή εκείνη ήταν
«ο μεγάλος άσθενής» τής Εύρώπης.
Αυτό ήταν κοινό μυστικό. "Ομως
Τουρκία και Ρωσία θρίσκονταν —
και θρίσκονται — δίπλα δίπλα, πλάτη
μέ πλάτη και ή Ελλάδα μιά πηδηξιά
πιό κάτω.

Μέ αυτά τά δεδομένα, ή Άγγλία

κυριαρχήθηκε από ένα μεγάλο φόβο, τρεμούλα. Ἀγωνιούσε μήπως ἡ Ρωσσία — ὡς ἔλεγε ὁ Κάνιγγ — «καταπιεῖ μέ μιὰ μπουκιά τήν Τουρκία καί μέ μιὰ ἄλλη μπουκιά τήν Ἑλλάδα».

Κάτω ἀπό ὅλα αὐτά τά πολυγωνικά πρίσματα πού ἡ κάθε δύναμη ἐβλεπε τό ἑλληνικό πρόβλημα, ἡ Ἀγγλία παρουσίασε ἐπίσημη Νότα πρὸς τήν Πύλη, ἀπαριθμοῦσε τά πλεονεκτήματα τῆς Εἰρήνης καί πρόσφερε μεσολάβηση. (Εἰρηνική παρέμβαση θά λέγαμε σήμερα). Τό ἴδιο ἔκαμε καί ἡ Ρωσία. Ἔτσι ἔγινε ἡ ἐπίσημη παρέμβαση Ἀγγλίας — Ρωσσίας γιά τήν ὥρα.

Οἱ ἄλλες δυνάμεις Γαλλία, Αὐστρία, Πρωσία, κλπ. εἶχαν ἡ κάθε μιὰ τό δικό της τό θιολί.

Ἡ Γαλλία ὅμως θρυσκόταν πῶς κοντά στό πνεῦμα τῶν δύο (Ἀγγλίας — Ρωσσίας).

Ἀλλά ἡ ἀρρυθμία καί ραθυμία στίς κινήσεις τους, δέν ἦταν δυνατόν νά λύσουν τήν ἀντίδραση τῆς Πύλης.

Θά προτιμήσετε τούς «ρέμπελους»;» πρόκειται γιά δικούς μας ραγιαδες. Δικοί μας δέν εἶναι; δέν μᾶς ἀνήκουν; Αὐτά ἔλεγε ἡ Πύλη. Καί στό τέλος ρίξαν τό γάντι στόν ἀντιπρόσωπο τῆς Ἀγγλίας: «Ἡ ὑπόθεση τῆς Ἑλλάδος εἶναι οἰκογενειακή μας. Τό νά θέλει νά ἐπέμβει κανεῖς, εἶναι σά νά θίγει τό ἱερότερο πράγμα γιά τούς μουσουλμάνους. Νά θέλει νά μπεῖ στό χάρεμι».

Ἔτσι οἱ σύμμαχοι κοινοποίησαν στό Σουλτάνο τό μέχρι τότε μυστικό πρωτόκολλο τῆς Πετρούπολης, ὡς «ἐπίσημον διακοίνωσιν», ἀλλά οἱ Τοῦρκοι τό ἀπέρριψαν. Μεσολάβησε ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου (μπήκε στό χορό καί ἡ Γαλλία). Βλέπανε ὅμως ὅτι τό ξεροκέφαλο τοῦ Σουλτάνου δέν λιγάει.

Στά διαθήματα ἀπαντοῦσε στόν ἴδιο χαθά: «Ἡ ὑπόθεση εἶναι καθαρά ἐσωτερική (ἡ ἀρχή τῆς μὴ ἐπεμβάσεως στό ἐσωτερικά). Δέν μπορούμε νά καταλάβουμε μέ ποιό δικαίωμα καί

γιά ποιό λόγο ξένες δυνάμεις ἀνακατεῦνται στίς ὑποθέσεις μας».

Τώρα, γιά νά ποῦμε καί τοῦ φτωχοῦ τό δίκιο, πρέπει νά μολογήσουμε ὅτι ἡ Συνθήκη τοῦ Λονδίνου — πού ἔσωσε τήν Ἑλλάδα — κύριο στόχο εἶχε νά προστατέψει τό ἐμπόριο τῶν μεγάλων δυνάμεων ἀπό τή μιὰ μεριά (ἡ πειρατεία ἔκανε θραύση τήν ἐποχή ἐκείνη, τούς διέλυσε τίς ἐπικοινωνίες. Ἐμοιαζε λίγο πολύ μέ τήν προσπάθεια τῶν Παλαιστινίων πού γνωρίσαμε μέ ἀεροπειρατείες κλπ.) καί ἀπό τήν ἄλλη νά ἐξισορροπῇ τά συμφέροντά τους, τίς ἐπιδιώξεις τους στή Μ. Ἀνατολή. Γιά τήν Ἑλλάδα δέν ὑπῆρχε ἐνδιαφέρον. Δημιουργήθηκε ὅμως ἀπό τή μιὰ μεριά ἀπό τά ζωηρά κηρύγματα καί τήν πίεση τοῦ Φιλελληνισμοῦ τῶν χωρῶν τους καί ἀπό τήν ἑλλη τό ἑλληνικό ζήτημα θρέθηκε νά εἶναι μέ τά συμφέροντά τους, τό «συγγενές τους ἐξάρθρωμα». Τό ἑλληνικό πρόβλημα θρέθηκε «ὀξυγονοκολλημένο» μέ τά δικά τους θέματα καί ἔτσι ἡ τελευταία τους φροντίδα, στό Ναβαρίνο, θῆκε πρώτη, ἦρθε κεφαλή. (Καί σήμερα ἐάν τό Κυπριακό ἦταν ἐνωμένο μέ συμφέροντα τῶν Μεγάλων, θά σήκωναν τή χερούκλα τους καί θά ἀπλώναν τήν παλαμούρα καί θά κατέραγαν τόν Ἀττίλα, ἢ ἂν προλάβαν στήν ἀρχή, θά τόν ἐσπρωχναν μετὰ πρὸς τά ἔξω).

Γιά νά γίνει τό πανηγύρι τοῦ Ναβαρίνου βοηθήσανε καί μερικά ἄλλα πράγματα. Πρῶτα πρῶτα, ἔβαλε πλάτη ἡ Πύλη μέ «τό ἀνόητο πείσμα της». Ἐπειτα ἔβαλε χεράκι ἡ ἀσάφεια τῆς Συνθήκης ὡς πρὸς τό πῶς ἐπακριβῶς θά ἐνεργοῦσαν οἱ ναύαρχοι σέ περίπτωση ἀρνήσεως τοῦ ἐνός τῶν ἐμπολέμων νά συμμορφωθοῦν μέ αὐτή.

Ἀφῆνε, ἀλλά καί δέν ἀφῆνε στούς ναύάρχους καί ἐρμηνεύσουν τά κείμενα καί τίς ὁδηγίες ὅπως θέλουν αὐτοί.

Ἡ ἐμπειρὴ διπλωματία χρησιμοποιεῖ, κατὰ τό δυνατόν, διπλωματικό ὄργανο μέ ὅσο γίνεται περισσότερα

πλήκτρα. 'Αρχίζει δὲ νὰ παίζει τῇ μουσικῇ τῆς ἀπὸ τῇ μέσῃ τοῦ πιάνου ὥστε νὰ ἔχει περιθώρια μεγάλα καὶ πρὸς τῇ μιά μεριά καὶ πρὸς τὴν ἄλλη, νὰ ἀνεθοκατεβαίνει δηλαδὴ πολλές ὑχτάδες χωρὶς νὰ κινδυνεύει νὰ στριμωχτεῖ στὶς ἄκρες. (κρατᾷ πιονή).

Τὰ ἐκτελεστικά τῆς ὄργανα — καὶ ἐδῶ ἦταν οἱ ναύαρχοι — μπορούσαν νὰ μπλοκαριστοῦν (ὅπως καὶ μπλοκαρίστηκαν); ἡ Κυρία Διπλωματία ὅμως προσπαθεῖ, ὅσο γίνεται, νὰ μὴ θεωμεύεται, νὰ ξεγλιστράει. Οἱ ναύαρχοι δηλαδὴ γιὰ τὸ ἴδιο γεγονός μπορούσαν νὰ προσχθῶν, νὰ παρασημοφορηθῶν καὶ νὰ δοξαστοῦν, ἀλλὰ ἐάν ἡ ἀνάγκη τῆς Κυρίας Διπλωματίας τὸ ἀπαγορεύσει μπορούσε νὰ γίνῃ ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο, νὰ τιμωρηθῶν ὅπως καὶ πράγματι ἔγινε. (Ἀντὶ τοῦ μάνισ, ἡ χορῇ).

Ὁ Κόδριγκτον καὶ ὁ Δεριγνὺ ἔφτασαν πρῶτοι στὰ ἑλληνικὰ νερά, ἀλλὰ παλεύσανε ἀνάμεσα στὴν ἀβεβαιότητα καὶ τοὺς διοταγμούς, ὁ δὲ ρώσος Χέυδεν ταξίδεψε πρὸς τὴν Μεσόγειο καὶ τὸ Αἰγαῖο καὶ στ' αὐτιά του καμπανίζανε συνέχεια τὰ λόγια τ' ἀποχαριτωτῆρα τοῦ Τσάρου στοὺς ἀξιωματικούς καὶ τὰ πληρώματα:

— 'Ελπίζω ὅτι ἐπερίπτωση ἐπιχειρήσεων θὰ μεταχειριστεῖτε τὸν ἐχθρὸ ἀλά Ρούσα.

Οἱ ἐντολές εἶναι «ἡμιδιαταγές». Παντοῦ πλανᾶται τὸ «ἡξεις, ἀφήξεις». Μὲ ὅλα αὐτὰ εἶναι ἐκδηλον ὅτι ἀποστολὴ τῆς διπλωματίας τῶν τριῶν ἦταν ἡ ἐφαρμογὴ τῆς Συνθήκης «δι' εἰρηνικῶν μέσων καὶ τῇ ἐπιδείξει δυνάμεως».

Τὸ πρῶτο θῆμα ἦταν ἡ προσπάθεια νὰ οὐδετεροποιηθεῖ ἡ Αἴγυπτος (ὁ Μπραβίμης ὅπως εἶπομε ἀλώνιζε στὸ Μωριά) μὲ τὸ νὰ ἀποσύρει τίς δυνάμεις ἡ τουλάχιστον νὰ μὴ στείλει ὁ Μωχάμετ Ἄλυ τὸ στόλο πού μὲ τόσες θυσίες καὶ ζήλο προετοίμαζε.

Ὑπῆρχαν ὅμως καὶ ἄλλοι πού σιδαύλιζαν τὴ φωτιά πρὸς τὴν ἀντίθετη πλευρά. Ὁ πρόξενος τῆς Αὐστρίας στὴν Ἀλεξάνδρεια μὲ ὅλα τὰ μέσα προσπαθοῦσε νὰ πείσει τὸν Πασά νὰ διώξει τὸ στόλο τὸ δυνατόν ταχύτερα, νὰ οἰήσει τίς ἐπαναστατικές ἐστίες τῆς Ἑλλάδος μὲ ἓνα δυνατό χτύπημα. «Ἡ περίφημη τακτικὴ τῶν τετελεσμένων γεγονότων», ὅποτε ἀχρηστεύταν ἡ ἐπέμβαση τῶν τριῶν, θὰ ἦταν ἀνευ ἀντικειμένου.

Ἡ ὑποψία ὅμως μεταξύ τῶν τριῶν δυνάμεων ἐθασίλευε. Οἱ Ἀγγλοὶ μᾶλλον προεξοφλοῦσαν τὸν πόλεμο γιὰ νὰ καταλάβουν τὸ Μωριά καὶ τὰ νησιά. Οἱ Γάλλοι εἶχαν ἔρθει σὲ ρῆξη μὲ τὸ Ἀλγέρι, καὶ ἤθελαν τὴ Μπαρμπαραία καὶ τὴν Αἴγυπτο, μὲ τὴν τελευταία δὲ εἶχαν δεσμούς (στὰ μαυπηγεῖα τοὺς ὁ Μωχάμετ Ἄλυ καυπηγοῦσε πλοῖα, Γάλλοι ἀξιωματικοὶ ἀποτελοῦσαν τὴν ραχοκοκαλιά τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ).

Οἱ Ρῶσοι κατέθηκαν στὸ ἀρχιπέλαγος περισσότερο, ὄχι ἀπὸ συμπάθεια στοὺς Ἕλληνες, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τοὺς Ἀγγλοὺς νὰ πραγματοποιήσουν κατακτήσεις.

Ἐν πάσει περιπτώσει οἱ σύμμαχοι ἀνακοίνωσαν τὴ συνθήκη στοὺς Ἕλληνες καὶ ἔγινε δεχτή.

Ἡ Πύλη δὲ δέχεται συμβιβασμούς. Μὲ ἔγγραφο πρὸς τὸν Μπραβίμ, τὸ Διθάνι, τοῦ γνωστοποιεῖ ὅτι πρέπει νὰ ἀπαντήσει στὴ θία διὰ τῆς θίας.

Ἡ θέση τοῦ τελευταίου εἶναι δύσκολη. Ποντάρουν ὅμως καὶ στὸ ὅτι ἡ στάση τῶν τριῶν μπορεῖ νὰ εἶναι ἐμπλόφα. Ἀλλὰ καὶ ὁ Μπραβίμης καὶ ὁ πατέρας του θρῖσκονται σὲ τρομερὸ δίλημμα, τρέμουν! Ἄν καταστραφεῖ ὁ στόλος, τί θὰ γίνουν 30—40.000 στρατός; Στὴ θραδυνή τους προσευχὴ παρακαλοῦν τὸν Ἀλλάχ «εἰ δυνατό παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο». Σκοινοῦρες πολλές μπαζώσανε τὸ κεφάλι ὄλων.

Ἡ Πύλη ἀπέθλεπε καὶ εἶχε ἐλπίδες

οτίς αντιζηλίες τῶν δυνάμεων. Τό ρεφραίν ἦταν: «ἐκφοβισμός, μπλόφα».

Ὁ Μπραβίμης στή «μπλόφα» κάνει «ἀντιμπλόφα».

— «Νά μή μείνει οὔτε ζωντανό, οὔτε ψυχο δρθιο στή Μεσοσηνία».

Αὐτό συσπείρωσε τούς τρεῖς ναυάρχους καί συνέταξαν κοινή καί ἔντονη διακοίνωση. Ἀξίωσαν δέ κατηγορηματική ἀπάντηση.

Ἀλλά τό γράμμα μέ τή διακοίνωση γύρισε μέ τά ἴδια μοῦτρα. Δέ θρίσκειται ὁ Μπραβίμης στό Ναθαρίνο, τούς εἶπαν (εἶναι γεγονός ὅτι ἀπουσίαζε).

Οἱ ἀπεσταλμένοι ζήτησαν νά πᾶνε μέ ἄλογα πρὸς συνάντησή του. Αὐτό δέν ἔγινε. Ὑπῆρχε σκοπιμότητα; (ἀγνωστον). Ἡ συμπεριφορά αὐτή (ἠθελημένη ἢ ὄχι) — εὐλογία γιά τήν Ἑλλάδα — εἰσέταξε τό φυτίλι στό δυναμίτη.

Νά μή τά πολυλογοῦμε, μπήκανε οἱ στόλοι στό λιμάνι.

Τήν «ἀπρέπεια» τοῦ Πασᾶ, ἀνταπέδωσε ὁ Ἀρχιστόλαρχος μέ τό: «Δέν ἦρθα νά λάβω διαταγές, ἀλλά νά δώσω».

Εἶχε δημιουργηθεῖ ἕνας φανατισμός στά πληρώματα πού δέν ἦταν δυνατόν ἢ εὐκολο νά χαλιναγωγηθεῖ. Ἀκόμα καί ἕνα αἶσθημα τιμῆς.

Ὁ Φιλελληνισμός πού δούλευε ἀπό πολλά χρόνια τό δίκιο τοῦ ἀδύνατου καί ἀδικούμενου, ἡ κοινή γνώμη, ἡ Ἁγία Κοινή γνώμη πού (καί σήμερα γιά τό Κυπριακό) διαμορφώνει καί προβάλλει — ἀργά, ἀλλά σταθερά -- τό ἀγαθο διεθνές δίκαιο, ἔξω καί ἀντιθέτως ἀπό τούς ψυχρούς διπλωματικούς καί συμφερολογικούς διαιλόγους πού γίνονται «ἐκκλεισμένων τῶν θυρῶν», ἔσπρωξε τίς ἀπρόθυμες Αὐλές στό πρῶτο ἀπαλό θῆμα τήν εἰρηνική παρέμβαση καί σιγά-σιγά ἔφερε τό θέμα στήν ἄκρη, ὥστε νά ἐξωθήσει τούς ναυάρχους στήν αἵματηρή δράση τοῦ Ναθαρίνου.

Οἱ στόλαρχοι μπήκαν πρὸς στιγμήν στήν ὑπηρεσία τῆς Θείας Κοινῆς Γνώμης, γιά λίγο, πάρα πολύ λίγο, ἀλλά ἄρκετό ὥστε νά γίνει τό θαῦμα.

Οἱ ἐπίσημες Κυβερνήσεις ἀμέσως μετὰ τό ἀποτέλεσμα τῆς ναυμαχίας, κεραυνοβολημένες, ἀναυδες καί ἀλαλές δέν μπορούσαν νά καταπιοῦν τό σάλιο τους, ἀλλά οἱ λαοί τους ἐπέχαιραν, ξεχύθηκαν στούς δρόμους. Ἕνας βαθύς ἀναστεναγμός μιά ἀνακούφιση ἐγῆκε ἀπό τά στήθη τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης.

Τό Ἅγιο Φιλελληνικό πνεῦμα πού πλανιόταν στό Εὐρωπαϊκό στερέωμα, τό ἀνώνυμο, τό ἀνιδιοτελές «κοινὸν αἶσθημα», ὁ φύλαξ ἀγγελος καί προστατῆς τῶν, τοῦ κλώτσου καί τοῦ μπάτσου, ἀνυπεράσπιστων μικρῶν λαῶν, ἔγινε ὁ ἐπιθλητικός παράγοντας.

Ἡ ἐπέμβαση τῶν ἐνωμένων συμμαχικῶν δυνάμεων στό Ναθαρίνο, ἦταν μιά στιγμή «αἰχμῆ», στιγμή ἠθικός φορέας τῶν βλέψεων τῆς διπλωματίας τῶν δυνάμεων, ἀλλά καί τῶν πόθων τῆς κοινῆς τους γνώμης.

Ὅπως καί πῶς πάνω εἶπαμε, ἡ Συνθήκη τοῦ Λονδίνου ἐκίνησε ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τῶν ἐταίρων νά προστατεύσουν τά ἴδια συμφέροντα.

Ἀλλά πῶς ἦταν δυνατόν νά ἐμποδίσουν τὴ συνέχιση τοῦ πολέμου καί νά ἐπιβάλουν ἀνακωχή, χωρὶς νά φτάσουν σέ ἐχθροπραξίες; Αὐτό ἦταν τό ἐρώτημα καί ὁ πονοκέφαλος τῶν ναυάρχων, ἀλλά οἱ Κυβερνήσεις τους δέν ἀπάντησαν.

Στὴ συνθήκη λοιπὸν τοῦ Λονδίνου, στήν ἀοριστία τῆς καί στά κενά πού παρουσίαζε, καί τά ὁποῖα ἔπρεπε νά συμπληρώσουν οἱ ναυάρχοι — ποιοὶ ἄλλοι; στά χέρια τῶν ὁποίων ἄφηναν τὴν ἐφαρμογὴ τῆς, ὑπῆρχε τό πρῶτο σπέρμα τοῦ κακοῦ, καλοῦ γιά τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ ἄνθρωποι λοιπὸν αὐτοὶ ἔπρεπε νά ἐφαρμόσουν αὐτό πού εἶπε ἡ Συν-

θήκη, αλλά αυτό να το επιτύχουν μ' εκείνο που δεν έλεγε, γιατί ήταν παρπάνω από θέβαις ότι καμία Κυ. θέρηση δεν παίρνει και δεν πήρε την εύθυνη να διατρίξει δράση κατά του 'Οθωμανικού στόλου.

✱

Τό μπουμπουνιταριό των συμμαχικών πυροβόλων τ' άρπαξε από τό Ναβαρίνο ή θροσερή αύρα, τό σκόρπισε, τό άπλώσε, όπου 'Ελληνες στή γή.

Ο Γέρος του Μωριά στο άκουσμα πέταξε τό σκούφο του:

— Σήμερα άναστήθηκε ή 'Ελλάδα, είπε.

Πρέπει όχι μόνο να σημειώσουμε, αλλά και να τονίσουμε, ότι οι συνέπειες του Ναβαρίνου, ήταν όχι τόσο στρατιωτικές, αλλά περισσότερο διπλωματικές.

Οι κανονιοβολισμοί του Ναβαρίνου ξεπερνούσαν κατά πολύ τό θαληνεκές, τά όρια και τό νόημα που έχει μία τοπική σύγκρουση.

Στήν Εύρώπη, μέχρι εκείνη την ώρα υπήρχε ένα «εὐαγγέλιο πολιτικής», παραδεχτό και σεβαστό από τσανούς. Οι Κυβερνήσεις τους τό είχαν στο Προσκυνητάρι τους. 'Ήταν τό «εὐαγγέλιο» που είχε εκδόσει ή περίφημη διπλωματική Σχολή Μέττερνιχ μέ την επιγραφή «Status Quo» (δέν άποκλείεται να υπάρχει και σήμερα παρόμοιο προσκυνητάρι μέ τό εὐαγγέλιό του).

Οι «μεγάλοι» επειδή θέλανε να έχουν την ήσυχία τους, να μην ένοχλούνται από τούς «επιταρικούς» που συχνά τούς ζαλίζανε τό κεφάλι, και θέλανε να προλαβαίνουν τούς μπελάδες, συμφωνήσανε να μην εύνουουν τά επαναστατικά κινήματα.

Στούς «ιερούς κανόνες του εὐαγγελίου» αυτού, έσπασε τά μούτρα του ο 'Αλέξανδρος 'Υψηλάντης και διαγράφηκε από τά στελέχη του Ρωσικού στρατού, για την ίδια αττία τό επαναστατικόν κίνημα της 'Ελλάδος

στά πρώτα του θήματα εύρισκε κλειστές τις Αύλοπορτες των μεγάλων της Εύρώπης.

— Από αυτό τό «εὐαγγέλιο» άντέγραφε ή Τουρκία ρητά και περικοπές για να συντάσσει τις απαντήσεις στις διακινώσεις των τριών δυνάμεων:

— «Δέν μπορούμε να καταλάβουμε μέ ποιά δικαίωμα και για ποιά λόγο ξένες δυνάμεις άνακατεύονται στην ύπόθεσή μας».

Στό τέλος όμως οι τρεις δυνάμεις, πιεζόμενες από ίδια συμφέροντα άρχισαν δειλά, δειλά να παρακάμπτουν τό Status Quo

Τώρα λοιπόν μέ τά γεγονότα του Ναβαρίνου, τό μεγαλεπήβολο οικοδόμημα, σωριάστηκε σε έρείπια, και τό «εὐαγγέλιο» έγινε κουρελόχαρτο. Τις συνέπειες αυτές (που δέν τις περίμεναν) άντελήφθησαν άμέσως και οι Κυβερνήσεις των τριών ('Αγγλίας, κλπ.) και μαρμάρωσαν.

Τό Ναβαρίνο χαρακτηρίστηκε ως «άπροσδόκητον γεγονός», «άπρόσποτον συμβάν», «έκπληκτικόν γεγονός», γιατί εκεί που τά κουθέντιαζαν για μία ειρηνική και φιλική παρέμβαση, μέ ειρηνική επίδειξη δυνάμεως, ξαφνικά θρέθηκαν «μ π λ ε γ μ έ ν ο ι».

Και ο' αυτές τις περιπτώσεις πρέπει να θρεθεί τό «εξυλαστήριο θυμά». Ψάξανε από δω, ψάξανε από κεϊ, θρέθηκε.

'Ήταν ή «άπερισκεψία» του 'Αρχιναύαρχου. ('Εδω έχει εφαρμογή ή παροιμία: «θέλανε τό σνύλο χαρτάτο και την πίττα άκαίρια»). Και ως συνήθως πιάσανε τόν Κόδριγκτον από τό αὐτί και τόν καθίσανε στο σκαμνί.

'Η Αύστρία καταγγέλλει τή δράση «ως καταστροφή» και «ως πράξη πειρατείας και δολοφονίας». 'Η Πύλη (τά γεγονότα του Ναβαρίνου τά έμαθε από 10—12 περίπου ήμέρες) μέ άφρισμένο στόμα ζήτησε: α) άποζημίωση, β) άποχή από τά περί την 'Ελλάδα και γ) αίτηση συγγνώμης. Όλα άπερίφθησαν.

Ἀμέσως φάνηκε τὸ πρῶτο ρήγμα στοὺς συμμάχους. Ἡ Ρωσία πρότεινε νὰ γίνει τελεσίγραφο μὲ τοὺς ὅρους τῆς Συνθήκης τοῦ Λονδίνου. Ἡ Ἀγγλία δὲν ἤθελε νὰ ἐξωθήσῃ τὰ πράγματα μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ διατηρήσῃ φιλικές σχέσεις καὶ μὲ τὴν Τουρκία. Ἡ Γαλλία στάθηκε κοντὰ στὴν Ἀγγλία. Οἱ πρεσβευτές τῶν τριῶν ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὴν Πόλη.

Ἡ Τουρκία λύσσαξε, δάγκωσε σίδερα ἀπὸ τὸ κακὸ τῆς. Ἀπειλεῖ θεοὺς καὶ δαίμονες καταγγέλλει τὴ συνθήκη τοῦ Ἀκκερμαν. Ἡ Ρωσία τρίβει τὰ χέρια τῆς γιατί τῆς ἔδωσε τὴν ποθητὴ μεγάλη εὐκαιρία νὰ τῆς κηρύξῃ τὸν πόλεμο.

Γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἦταν ὁ δεύτερος ἀπὸ μηχανῆς θεός.

Οἱ ἐργάτες τῶν ἱστορικῶν ἔργων, σταματοῦν στὰ βασικά χαρακτηριστικά τῶν γεγονότων (δὲν μποροῦν νὰ κάμουν διαφορετικά) τὰ «ψιλὰ» τὰ ψαλίζουν. Ὁ κάθε ἱστορικός, νοιάζεται γιὰ τὴ συνολικὴ ἐπιφάνεια. Ἐτσι ἀναγκάζεται νὰ φωτογραφίσει τὸν ἱστορικό του χῶρο ἀπὸ μεγάλο ὕψος — ὅπως γίνεται μὲ τίς φωτογραφίες τῶν δορυφόρων — πού τὰ κενὰ δὲν φαίνονται στὴ φωτογραφία.

Καὶ ὅμως αὐτὰ «τὰ ψαλιδιαμένα ρεταλάκια» πού ἡ ἱστορία τὰ κουκουλώνει, εἶναι οἱ διαμαντόπετρες τῆς μὲ ἀνεκτίμητη ἀξία. Θὰ ἀναφέρουμε ἐλάχιστα «ψιλὰ» ἀπὸ τὰ πολλά πού ὑπάρχουν καὶ ζοῦν κάτω ἀπὸ ὅλες τίς δοξασμένες ἐπιφάνειες, σὰν τοῦ Ναβαρίνου, «ψιλὰ» δεμένα μὲ ἀνθρώπινους πόνους, θυσίες, ἥρωισμούς, στὰ ὁποῖα δὲν ὀφείλουμε λιγότερη εὐγνωμοσύνη, ἀπ' ὅτι στὰ πρῶτα, στὰ μεγάλα ὀνόματα.

α) Τὴν ἄλλη μέρα (21 8/θρίου) μὴ ἔχοντες ἄλλη διέξοδο τῆς παρακρούσεως; τῆς λύσεως τους, οἱ Τούρκοι, ἀντιτίναζαν στὸν κῆρα τὰ μισοκατεστραμένα πλοῖα τους, ἀλλὰ συγχρόνως ἀνατινάσσονταν καὶ οἱ δυστυχεῖς τραυματίες καὶ οἱ ἀλυσοδεμένοι σκλάβοι.

Ἑλληνες. Ἀπὸ τίς 4 ἢ 6 χιλιάδες ἀπώλεσθέντες Τουρκοαιγυπτίους πολλοὶ ἦσαν στρατολογημένοι ἢ σκλάβοι Ἑλληνες, αἰχμάλωτοι Σλαῦοι Μπαρμπάρτζοι καὶ ἄλλοι πού ἀνῆκαν σὲ ἄλλες ἐθνότητες. Τὸ κακὸ σταμάτησε μὲ παρέμβαση καὶ διαμαρτυρία τοῦ Κόδριγκτον.

β) Ἐνας Ἀγγλὸς ναύτης (ὁ Ντέσκω) ἔγραψε στοὺς γονεῖς του:

— Δὲν μπορῶ νὰ ξέρω ἂν λάθετε ποτέ ἄλλο γράμμα ἀπὸ μένα. Αὔριο μπαίνουμε στὸν ὄρμο τοῦ Ναβαρίνου καὶ θὰ χτυπήσουμε τοὺς Τούρκους. Δὲν μπορῶ νὰ πῶ ἂν θὰ συναντήσω τὸ χάρο ἢ ὄχι. Δὲν πρέπει νὰ πικραθεῖς ἀγαπητὴ μου Μητέρα. Ἡ προφητεία τοῦ θγῆκε ἀληθινή. Ἦταν τὸ τελευταῖο τοῦ γράμματος.

γ) Ὁ Ναύαρχος Δεριγνύ, ἔγραψε στὴν ἀδερφή του: "Ὅταν ἦρθε ἡ ὥρα τῆς νίκης μετὰ τὸν καπνὸ τῆς μάχης, τὰ μεσάνυχτα κατῶρθωσα νὰ κατέβω στὸ μεσοκατάστρωμα, εἶδα ἕναν ἀπὸ τοὺς γενηαίους μου ἀνδρες, τὸν πυροβολητὴ τοῦ πυροβόλου τῆς κομπίνας μου, μὲ τσακισμένο τὸ μηρὸ χωρὶς νὰ ἔχει ἐπιδεθεῖ. Τί νὰ πρωτοκάμει ὁ γιὰτρός. Καὶ τοῦ εἶπα:

— Ἀγαπητέ μου, Ντάνιελ, ἔκαμες καλὰ σήμερα τὴ δουλειά σου. Πονᾷς θέβαια, πολὺ. Θὰ σὲ ἐπιδέσουν γρήγορα.

— Ἐχουν ἄλλοι μεγαλύτερη ἀνάγκη, κ. Ναύαρχε, ἀπὸ μένα. Μόνο πῆς τε μου ὅτι ἐκασστε εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸν Ντάνιελ;

..

Μερικὲς παροιμίες τοῦ λαοῦ ἡμᾶς ἔχουν κάτι ἀποστάγματα σοφίας, ἡέκταρ πραγματικό. Λέει: «Ἀλλοῖμονο σὲ κεῖνον πού δὲν ἔχει δικά του νύχια νὰ ξυστεῖ».

Οἱ Ἑλληνες σὲ ἐκίνημά τους τὸ 1821 εἶχαν κάτι νυχόκια, ἀλλὰ σὲ δρόμο, γιὰ τὸν ἄλφα ἢ θῆτε. λόγο χάθηκαν.

Τό 1827 ή θέση τους ήταν άπελπιστική.

Νά ξεκινήσουμε μέ τήν υπόθεση: Ή επέμβαση τών δυνάμεων είχε μοναδικό (100%) σκοπό τό δικό τους συμφέρον. Όμως κανείς δέν μπορεί νά άμφισβητήσει ή νά άρνηθεΐ ότι ή υπόθεση τής Έλλάδος δέν είχε άλυσσοδεθεί, δέν είχε «συμφίσεις» μέ τό γενικότερο συμμαχικό πρόβλημα. Ήταν καί τά δύο έτσι συνταιριασμένα πού, καί νά ήθελαν, δέν μπορούσαν νά τά ξεχωρίσουν.

Έτσι λοιπόν τά έτακτοποίησαν άμφοτέρω.

Ή τακτοποίηση, δέν έγινε μέ τό άζημίωτον. Κατεβλήθησαν κεφάλαια όχι εύκαταφρόνητα. Τό μεγαλύτερο καί θαρύτερο κεφάλαιο, προήλθε από τή φορολογία του αίματος. Νεκροί 182, τραυματίες 509 (Άγγλοι: 80 νεκροί, 206 τραυματίες. Ρώσοι: 51 νεκροί, 159 τραυματίες. Γάλλοι: 43 νεκροί, 144 τραυματίες).

Υπάρχει λοιπόν μία βασική υποχρέωση τής πατρίδας πρós τήν συμμαχία καί παράλληλα «άνοιξε τό πράσινο φώς» νά έχει ή δεύτερη κάποια «γνώμη» στά έλληνικά πράγματα. Έάν ή Έλλάδα είχε τή δυνατότητα μέ δικές της δυνάμεις νά άποτινάξει τό ζυγό, «τά ποσά θά ήταν εύθέςως άνάλογα». Νά φέρουμε ένα παράδειγμα. Τή γειτόνισσα καί φίλη Γιουγκοσλαβία, στόν τελευταίο πόλεμο μέ τούς Γερμανούς. Είναι ή (μόνη ίσως) χώρα πού προτού μπουκάρουν «συμμαχικά» στρατεύματα είχε σημάνει τό παύσετε πυρ. Δέν υποχρεώθηκε. Είχε ξεκαθαρίσει μέ τούς Γερμανούς. Δέν συμβαίνει όμως τό ίδιο μέ τίς άνατολικά τής Γιουγκοσλαβίας χώρες; Υπάρχει «ό δεσμός αίματος».

Σήμερα ή Γιουγκοσλαβία ακολουθεί άνεξάρτητη καί άδέσμευτη πολιτι-

κή, μή συγκρινόμενη μέ τίς γειτόνισές της.

Τό θέμα όμως είναι άλλο. Αυτό «τό δικαίωμα γνώμης», είχε τό φυσιολογικό του άνάστημα, ή εξελίχθηκε σέ υπερτροφικό τέρας μέ δικαιώματα διαταγών ή άπαγορεύσεων; Τά ζήσαμε λίγο, πολύ στήν Τ.Υ. μέ τό έργο του Γ. Ρούσσου «Βασίλισσα Άμαλία». Άλλά καί πέρα από αυτό, δέν είναι δυνατόν νά άμφισβητηθεΐ ότι οι έν συνεχείς επέμβάσεις τών τριών, δέν έγινοντο διά μέσου «Έλληνικών χειρών καί Έλληνικών χειλέων». Ή εύθύνη λοιπόν μετατοπίζεται καί πάλι στήν πλάτη μας, γιά όσα κακά ξεσπάγανε στήν καμπούρα μας.

Καί σήμερα οι ξένοι ψάχνουν — καί καλά κάνουν, τή δουλειά τους κάνουν — νά θρούν κολλητσάκια νά κρεμάσουν τά σακκούλια τους. "Αν έμείς δέν τούς τά προσφέρουμε, πόσο θά τά κρατήσουν; θά κοφοχεριαστούν, θά σηκωθούν νά φύγουν. Όμως προσοχή! Μέ τό μαλακό. Δέν πρέπει νά κάνουμε κανένα μά κανένα έχθρό. Ό μεγάλος καλό δέν ικάνει εύκολα (όσο μεγαλώνει μία χώρα, τόσο μικραίνει ή ψυχή της είπε ο Λουντέμης), όταν όμως τόν καρφώσεις μέ τήν καρφίτσα, ή όταν ζητάει άφορμή καί από άπερισκεψία του τή δώσεις, τότε τό κακό τό σκαρώνει στό άμε σθήςε. Πρέπει τά μάτια μας νά πετάνε φωτιές, αλλά καί τό κλειδί του σπιτιού δεμένο στό ζουνάρι του νοικοκύρη.

Οι υποχρεώσεις όταν υπάρχουν πρέπει νά άναγνωρίζονται. Ή άχαριστία είναι κακό πράγμα. Όμως μία υποχρέωση, βπως κάποτε άρχίζει, έτσι καί κάποτε πρέπει νά τελειώνει. Κάποτε ξεχρεώνεται. Τό καλό όμως όπου κι όποτε γίνει, πρέπει νά λέγεται εις τόν αιώνα τόν άπαντα. Αυτό τό καλό ή πατρίδα μας, τό είπε, τό λέει καί θά τό λέει. Τό λέει μέ τή λακωνική, μέ τήν από δύο λέξεις φρασούλα

Τό βλέμμα του παιδιού

Μου συνέβει σήμερα στο πρώτο δι-
άλειμμα. Ένα παιδί, ολόξανθο άγγε-
λούδι, μαθήτρια της πρώτης έτρεχε
πίσω μου και μέ τό στερεότυπο «κύ-
ριε» άρπαξε την προσοχή μου. Μέ τό
δείκτη του δεξιού χεριού μου ζητούσε
τήν άδεια και μέ τό άριστερό χεράκι
μου 'δινε μερικές κομματιασμένες λι-
χουδιές, ένώ τά μάτια του, (τί μάτια
ήταν εκείνα), έδειχναν την Ικανοποίη-
σή του για την άποδοχή της δωρεάς.
Κι ένώ τό χέρι του άδειαζε στο δικό
μου τό δώρο, άγνή προσφορά, ό δεί-
κτης στέκονταν άλύγιστος, και τά μά-
τια γουρλωμένα σάν κάτι νά περίμε-
ναν από μένα για νά χαμηλώσουν στή
θέση τους. Κι αυτό τό κάτι ήταν πα-
νεύκολο για μένα και πολύτιμο για
τό παιδί. Ένα χάδι στο ξανθό κεφα-
λάκι κι ένα «εύχαριστώ Στέλλα» ήταν
ό θησαυρός πού κέρδισε ή παιδική
ψυχή και πού μ' αυτόν ξαναγύρισαν
όλα στή θέση τους και τό παιδί πίσω
στή συντροφιά του μέ χαρούμενα ξε-
φωνητά.

Άλλά τί παράξενο! Τό παιδάκι στέ-
κονταν άκόμη φανταστικά μπροστά
μου και ή ματιά του μ' άγκάλιαζε αι-
νιγματικά, ίκετευτικά, έρευνητικά, ά-
ποφασιστικά. Μέσα της έκρυβε μιά ό-
λόκληρη Ιστορία, ένα θαῦμα! Άμέσως
θυμήθηκα τό γλυκό Ναζωραίο νά ή-
λεκτρίζει μέ τή ματιά του τά παιδάκια
δίνοντάς τους την πρώτη θέση σέ γού-
τη και στήν πιό πέρα του τάφου ζωή
και τό θετεράνο της παιδείας Πεστα-
λότση πού μέ τά τρισθάθα της καρδι-

πού είναι γραμμένη επάνω στο ήρώ
τών Τριών Ναυάρχων (ας είναι πολ-
λοί οι αιώνας τους στή μνήμη του λαού
μας) στήν πλατεία του Ναβαρίνου,
στο άλλοτε Νιόκαστρο, τή σημερινή
Πύλο: «Η ΕΛΛΑΣ ΕΥΓΗΩΜΟΝΟΥ-
ΣΑ».

ας του άγάπησε τό παιδί και παραγ-
γέλνει δογματικά και παραδοσιακά σέ
μικρούς και σέ μεγάλους ν' απλώνουν
εύγενικά, είλικρινά και στοργικά τό
χέρι σέ κάθε θαλερή κι άγνή ψυχή πού
λέγεται παιδί. Τό λένε καθαρά μαζί
μ' εκείνους και ή σωρεία των λοιπών
παιδαγωγών αλλά πιό ίσια τό ίδιο τό
παιδί.

Έσείς πατέρα και μητέρα πού 'έ
Θεός σας χάρισε, εύλογημένη ώρα, ότι
πιό πολύτιμο ζητούσε ό δεσμός και ή
καρδιά σας τό παιδί, τό σπλάχνο, τή
μορφή σας, δώστε του αυτό πού του
χρωστάτε. Είναι γεμάτη ή κοινωνία
μέ άγκάθια, μέ παγίδες μέ παράστρα-
τα. Γίνετε του ό φύλακας άγγελος, ό
φίλος, ό συμπαραστάτης, ό τιμονιέρης.
Μήν ξεχνάτε πώς τό ωραίο ή όλέθριο
παράδειγμά σας γίνεται κτήμα του
και συνεχίζεται. Πνίξτε τίς άδυναμίες
σας, παραιmerίστε τά νεῦρα σας, σβύ-
στε τόν έγωισμό σας και δώστε σύμμε-
τρα την άγάπη στα παιδιά σας. Μεγα-
λώστε τά μέ τά νάματα του Έλληνο-
χριστιανικού πνεύματος και δώστε τα
άξια στο στίβο της ζωής.

Μήν άδιαφορήσετε ποτέ για τά σχο-
λικά τους νέα πού χαρούμενα τρέχουν
νά σας άναγγείλουν γυρίζοντας από
τό Σχολείο. Μιά τέτοια αντίδρασή σας
θά του γεννήσει προβλήματα και ίσως
τήν ιδέα πώς τό Σχολείο άνήκει σέ
δεύτερη μοίρα.

Κι άν σύ ό πατέρας είσαι κουρασμέ-
νος τό θράδυ από τή θαριά έργασία
σου καταλαβαίνω πολύ καλά την έπι-
θυμία σου νά θέλεις νά διαβάσεις την
έφημερίδα. Μήν ξεχνάς μόνο πώς τό
παιδί έχει κι αυτό διάθεση και άνάγκη
νά κινηθεί ύστερ' από την άκίνησία του
Σχολείου. Τό νά ξέρει κανείς νά παί-
ζει μαζί του είναι νά κατακτά την έμ-
πιστοσύνη του, πού θά έχει τόσο άνάγ-
κη στα 15 του χρόνια. Θά διαβάσεις

τήν ἐφημερίδα σου όταν θά κοιμηθεῖ
καί θά ναι γιά σένα μιά καλή αἰτία
αὐτή πού στείλεις στό κρεβάτι καί
γιά κείνο πού ἔχει τόν ἀνάλογο ὕπνο.

Ἐσύ δάσκαλε τῆς μικρῆς ἢ τῆς μεγάλης θαυμάσιας, ἀνοίξε διάπλατα τήν καρδιά σου καί δέξου τά ἄλλα σου παιδιά μέ τήν ἴδια ἢ καί καλύτερη στοργή ὅπως κι ἐκεῖνα πού γέννησες. Δώσε ἀξία καί ὀριμότητα στήν ἀγουρή ἀκόμη παιδική ψυχή. Κλείσε μέσα του τήν Ἑλλάδα κι ὁδήγησέ το μέ τό ἄστρο τῆς Βηθλεέμ. Πότισέ το μέ τά νάματα τῆς ἀγάπης, τῆς αξιοπρεπείας, τοῦ πολιτισμοῦ καί τῆς σημερινῆς μορφωτικῆς πραγματικότητος. Ὅπλίσσε το μέ τά θέλη καί ἐφόδια τῆς δημιουργίας. Σκέψου πώς εἶναι ὁ καθρέφτης στόν ὁποῖο θά φαίνεται ἡ δική σου ἢ μορφή.

Ἀπέναντί σου ἔχεις τόσοι καθρέφτες ὅσοι πρόσωπα εἶναι μέσα στήν τάξη. Ἄν εἶσαι γκρινιάρης θά δεχθεῖς τριάντα γκρινιές κι ἂν δέν ἀνακλᾷς πολλή ἀγάπη θά δεχθεῖς ἀδιαφορία. Ἄν φέρνεις τή χαρά στό πρόσωπό

σου θά δεῖς τριάντα χαμόγελα καί τό θάρρος πού ἀνάλαβες θά εἶναι γιά σένα καί τούς γονεῖς τοῦ παιδιοῦ πολύ πιό ἀνετό πιά ἐλαφρό. Ἐμπρός σπεῖρε τό χαμόγελό σου καί στή συγκομιδή θα- χεις στό ἕνα ἑκατό!

Τά βλέμματα καί τά χαμόγελα τῶν παιδιῶν θά σοῦ δείξουν ὅτι εἶσαι ἀξίος τῆς τιμῆς πού σοῦ κάνουν δίνοντάς σου τήν ἐμπιστοσύνη τους. Γιατί πράγματι εἶναι μιά μεγάλη τιμή!

Σμίλεψε δάσκαλε τίς παιδικές ψυχές πού ἔστειλε στό ἐργαστήριό σου ὁ Θεός, ἡ Πολιτεία καί ἡ οἰκογένεια. Διῶξε ὅσο σοῦ εἶναι δυνατό τίς θιοτικές φροντίδες, σήκωσε ἀλύγιστα τό θαρύ σταυρό τοῦ ὁραίου ἔργου σου καί χαμογέλασε γλυκά στόν ἀγγελικό παράδεισο πού θλέπεις. Ἡ ματιά τῶν ἐπιγείων ἀγγέλων ἄς ἀγκαλιόζει καί τή δική σου ἀγνότητα! Καλλιέργησε σωστά τό παιδικό περιθώρι καί μή φοβᾶσαι, τά κρίνα κι ἂν δέν τά μαζέψεις δικά σου εἶναι!

ΣΤΕΛΙΟΣ Γ. ΜΑΝΔΑΛΛΑΚΗΣ

Φυσική 'Αγωγή στό Δημοτικό Σχολείο

ΙΩΑΝΝΗ ΚΑΠΝΟΥΛΛΑ

Καθηγήτῃ Φυσικῆς 'Αγωγῆς
Παιδαγωγικῆς 'Ακαδημίας Ρόδου

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ὁ δάσκαλος ὀφείλει ἀπό τήν ἀρχή τοῦ σχολικοῦ ἔτους νά προσαρμόζει τήν παιδαγωγική του δράση κατά τέτοιο τρόπο, ὥστε νά ἔρχεται συμβοηθός στίς ἄλλες δραστηριότητες τῆς ὅλης σχολικῆς ἀγωγῆς — Θρησκευτικῆς, Ἠθικῆς, Πολιτικῆς — ἔτσι ὥστε ὅλες μαζί νά συμβάλουν στήν ὁλοκλήρωση τῆς προσωπικότητας τοῦ μαθητῆ.

Στό στάδιο αὐτό τῆς ἐξελιξέως θά προταχθεῖ ἡ ὅσο τό δυνατό ἐξασφάλιση αὐθόρμητης συμμετοχῆς στήν ἀτομική ἀναζήτηση καί ἀπόκτηση τῶν ἐμπειρικῶν γνώσεων καί δεξιοτήτων, πού στό σύνολό τους συμβάλλουν στή διαμόρφωση ὁλοκληρωμένης προσωπικότητας.

Καθημερινά πρέπει νά δίνεται ἰδιαίτερη προτίμηση σ' ἐκεῖνα τά παιγνίδια καί τίς ἀσκήσεις, πού, ἐνῶ καλλιεργοῦν τήν κοινωνικότητα σάν ἕνα σκόπο 'Αγωγῆς, συντελοῦν ἐπίσης στό νά ἐπιτρέπουν στό μαθητή νά ἐκφράζεται αὐθόρμητα μέ τραγούδια καί ρυθμούς — ἰδίως κατά τήν παιδική ἡλικία — πού συντελοῦν στήν ἀρμονική ἀνάπτυξη τῶν ἠθικῶν καί φυσικῶν ἐνεργειῶν. Τέτοιες ὑπαίθριες ἀσκήσεις εἶναι ἡ σύνταξη τῶν μαθητῶν σέ φάλαγγα καί σέ κύκλο καί ἄλλες τακτικές ἀσκήσεις, προσοχή, ἀνάπαυση κλπ. μετασχηματισμοί κατά δυάδες, ἐπανασύνταξη σέ φάλαγγα κατά μαθητή κλπ.

Ἄλλες τέτοιες δραστηριότητες εἶναι:

1. Σύνταξη τῶν μαθητῶν σέ κύκλο.
2. Ἀραίωση μέ ἔκταση τῶν χεριῶν, προσοχή, ἀνάπαυση, κλίσεις σέ στάση, κλίσεις σέ θάδισμα, μετασχηματισμοί

κατά δυάδες, ἐπανασύνταξη τῶν μαθητῶν σέ φάλαγγα κατά μαθητή μέ σκόπο νά τοὺς ὀδηγήσουμε ἔξω ἀπό τήν αἰθουσα διδασκαλίας ἢ κάπου ἄλλου, ἐλεύθερες παρατάξεις, ἐλεύθερο θάδισμα καί τροχόδην, περπάτημα στά ἑκτακτα τῶν ποδιῶν χωρίς παράγγελμα κλπ. Πρέπει νά καταβληθεῖ ἰδιαίτερη φροντίδα ἀπό τά παιδιὰ γιά τήν ἀκριβή ἐκτέλεση τῶν παραπάνω ἀσκήσεων, καθώς καί γιά τήν ἐκτέλεση τῶν ἀσκήσεων ἰσορροπίας. Γι' αὐτό πρέπει νά χαραχθοῦν γραμμές στό ἔδαφος καί νά θαδίζουν οἱ μαθητές πάνω σ' αὐτές.

3. Ἀλματάκια — ὁμαδικά καί ἐλεύθερα — καί παιγνίδια (πέταγμα τῆς μπάλας στόν τοῖχο, παιγνίδια μέ τραγούδια, μιμητικά κλπ.).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μέ τόν ὁρο Φυσική 'Αγωγή ἐννοοῦναι τό σύνολο τοῦ σκόπιμου καί μεθοδικοῦ ἔργου, στό ὁποῖο ὑποβάλλονται οἱ ἀσκούμενοι κατά τήν ὥρα τῆς Γυμναστικῆς. Τό σύνολο αὐτό ὀνομάζεται καί ἡμερήσια γύμναση.

Ἡ ἡμερήσια γύμναση περιλαμβάνει:

1. Τό εἰσαγωγικό μέρος μέ τίς προπαρασκευαστικές ἀσκήσεις, διάρκειας 5'—15' (θαδίσαις, θρόμους, παιγνίδια ἀσκήσεις προθερμάνσεως καί ἀλματάκια).

2. Τό κυρίως μέρος μέ τήν κυρίως γυμναστική, 15'—30' (ἀσκήσεις διάλειμματος, ὅχι ὁμως κοπιαστικές).

3. Τό τελικό μέρος μέ τήν ἀποθεραπεία, 5'—15' (ἀσκήσεις καταμεριστικές καί ἀποθεραπευτικές, ἀλλά σέ ἀρ-

γό ρυθμό). Η διάρκεια καθενός από τα μέση αυτά καθορίζεται ανάλογα με τις καιρικές και τις ψυχολογικές συνθήκες που επικρατούν την ώρα της ημερησίας γυμνάσεως.

Η συνολική διάρκεια της ημερησίας γυμνάσεως δεν πρέπει να ξεπερνά τα 45' της ώρας.

Η ημερήσια γύμναση πρέπει επίσης να περιλαμβάνει:

1. Ποικιλία Ασκήσεων, έτσι ώστε να προκαλεί ευχάριστα συναισθήματα στους ασκούμενους.

2. Ασκήσεις κατάλληλες για αγόρια και κορίτσια (ή εκλογή των ασκήσεων πρέπει να προσαρμόζεται στις ατομικές ανάγκες και προτιμήσεις των παιδιών).

3. Χρησιμοποίηση διαφόρων γυμναστικών μέσων και οργάνων (έφαλτηρια, στρώματα).

4. Το μέτωπο του τμήματος πρέπει να καθορίζεται από τις καιρικές συνθήκες (Μέτωπο ονομάζεται ή κατεύθυνση προς την οποία βλέπουν οι μαθητές. Πρέπει να έχουν καλή θέα, δηλαδή ευρύ πεδίο δράσεως, για να μην προκαλείται κατόρθωση. Επίσης ο αέρας να πνέει προς το στήθος τους και ο ήλιος να βρίσκεται στα νώτα τους).

Τακτικές ασκήσεις

1. Φάλαγγα ή ζυγός ονομάζεται ο σχηματισμός των μαθητών με τέτοιο τρόπο, ώστε ο ένας να βρίσκεται πίσω απ' τον άλλο. Αν τοποθετήσουμε δύο ζυγούς τον ένα δίπλα στον άλλο, τότε λέμε ότι έχουμε φάλαγγα κατά δυάδες. Αν τρεις, τότε έχουμε φάλαγγα κατά τριάδες.

2. Παράταξη λέγεται, όταν οι μαθητές στους ζυγούς τους βρίσκονται ο ένας δίπλα στον άλλο. Και στη φάλαγγα και στην παράταξη χρησιμοποιείται σαν κριτήριο ή μεγαλύτερη διαστάση του καταλαμβάνοντος χώρου.

3. Διάστημα λέγεται ή απόσταση ανάμεσα στους μαθητές, όταν ο ένας

βρίσκεται δίπλα στον άλλο στην παράταξη.

4. Στίχος (στοίχος) είναι το μικρότερο τμήμα των μαθητών στους σχηματισμούς της φάλαγγας ή της παρατάξεως.

5. Παράταξη καλείται ο σχηματισμός στον οποίο οι μαθητές ή μία ομάδα ή ένα τμήμα συντάσσονται δίπλα σε άλλο μαθητή ή μία άλλη ομάδα ή ένα τμήμα.

Νεώτερες αντιλήψεις για την ημερήσια γύμναση: (1)

Σύμφωνα με τις νεώτερες αντιλήψεις το κινητικό περιεχόμενο της ημερησίας γυμνάσεως κατανέμεται σε τέσσερις κύκλους, ανάλογα με την κατά φυσιολογικό τρόπο απόδοση του νευρομυϊκού έργου, δηλαδή:

1. Πρώτος κύκλος της προετοιμασίας.

2. Δεύτερος κύκλος της διαπλάσεως και διορθώσεως.

3. Τρίτος κύκλος της πρακτικής εφαρμογής και ψυχαγωγίας και

4. Τέταρτος κύκλος της αποθεραπείας.

1. Πρώτος κύκλος (προετοιμασίας)

Ο κύκλος αυτός περιλαμβάνει συντάξεις, ανασυντάξεις, πειθαρχημένες θαβίσεις, κλίσεις και μεταβολές σε στάση και κίνηση, παγνίδια με ελαστικές σφαίρες και γενικά κάθε ελεύθερη κινητική μορφή που εξασφαλίζει την πηγαία και αβρόμητη ψυχική συμμετοχή και αγαλλίαση.

Επίσης προασκήσεις, δηλαδή καθολικής μορφής και ήπιας έντασεως, ελεύθερες ενεργητικές ασκήσεις άνω και κάτω άκρων, κορμού και κεφαλής και τέλος ελεύθερες επί τόπου αναπηδήσεις.

1. Μεθοδικές οδηγίες του μαθήματος της Σωμ. Άγωνης. Π. ΦΑΣΣΑ, Γενικού Επιθ. Φυσικής Άγωνης. Αθήνα 1975, σελ. 4-10.

Ἡ διάρκεια τοῦ κύκλου αὐτοῦ εἶναι 5'—10'.

2. Δεύτερος κύκλος (διαπλάσεως καὶ διορθώσεως)

Ὁ κύκλος αὐτός περιλαμβάνει ὅλες τὶς ἐλεύθερες τεχνικὲς ἀσκήσεις τῶν ἄνω καὶ κάτω ἄκρων, κορμοῦ (αὐχένως, ὤμων, ράχεως) πλάγιων ἐπιφανειῶν τοῦ σώματος καὶ κοιλιακῶν, τὶς ἐξαρτήσεις, ὑπερεκτάσεις, καὶ τὶς ἰσορροπίες.

Ἰδιαίτερη ἐμφαση δίνεται στὸ κινητικό περιεχόμενο τοῦ κύκλου αὐτοῦ γιὰ τὸν διορθωτικό καὶ διαπλαστικό χαρακτήρα του. Ἀριστα ἀποτελέσματα δίνει ἡ ἀσκηση τῶν μαθητῶν σὲ γυμναστικά ὄργανα (πολύζυγα, δίζυγα, μονόζυγα) καθὼς καὶ ἡ ἀσκηση ἀνά ζεύγη, γιατί ἀπ' τὴ μιά ἐντοπίζεται ἡ πρὸς διόρθωση μοῖρα τῆς σπονδυλικῆς στήλης καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη δημιουργοῦνται πρόσθετα ἐνδιαφέροντα στοὺς μαθητές, ὅποτε καὶ ἐργάζονται ἀποδοτικότερα. Ὁ κύκλος τῆς διαπλάσεως καὶ διορθώσεως τοῦ σώματος ἔχει διάρκεια 10' περίπου καὶ κλείνει μὲ τὶς ἰσορροπίες.

3. Τρίτος κύκλος (Πρακτικῆς καὶ ἐφαρμογῆς καὶ ψυχαγωγίας)

Ὁ τρίτος κύκλος ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐλεύθερες ἢ ἐφαρμοσμένες φυσικὲς καὶ «κατ' ἐπινόησιν» ἀσκήσεις δυνάμεως, ἐδκινησίας, ἐπιδεξιότητος, ἰσορροπίας ταχύτητος καὶ ἀντοχῆς. Περιλαμβάνει ἐπίσης:

α) Ἀσκήσεις σὲ γυμναστικά ὄργανα, στρώματα, μονόζυγα, δίζυγα, πολύζυγα δοκοῦς κλπ.

β) Ἐφαρμοσμένα ἄλματα σὲ πλινθία καὶ ἐφαλτήρια.

γ) Ἀγωνιστικά καὶ ψυχαγωγικά παιγνίδια (καλαθοσφαίριση, πετοσφαίριση, ποδόσφαιρο, ψυχαγωγικά παιγνίδια).

δ) Ἀγωνίσματα δρόμων, ἁλμάτων καὶ ρίψεων.

ε) Ἐθνικοὺς χοροὺς (Καλαματια-

νός, Τσάμικος, Πεντοζάλης, κλπ.).

Ὁ κύκλος πρακτικῆς ἐφαρμογῆς καὶ ψυχαγωγίας καταλαμβάνει τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἡμερήσιας γυμνάσεως (περίπου 20'—25').

4. Τέταρτος κύκλος (Ἀποθεραπείας)

Ρυθμικὴ ἐκτέλεση τῶν ἀσκήσεων:

Ἡ ρυθμικὴ ἐκτέλεση τῶν ἀσκήσεων ἀποτελεῖ τὸν ἀποτελεσματικότερο τρόπο ἐκτέλεσης, γιατί:

α) Παρέχει στοὺς ἀσκούμενους πλούσια κίνηση στὴ μονάδα τοῦ χρόνου, ὅποτε οἱ μυϊκὲς συστολὲς εἶναι πολλές, σύντομες καὶ διαδοχικὲς:

β) Γίνεται οἰκονομία νευρομυϊκῆς ἐνέργειας, ἀφ' ἑνὸς μὲ τὴν χρησιμοποίηση τῶν αὐτόχθονων δυνάμεων τῆς βαρύτητος, τῆς ἀδράνειας καὶ τῆς ἐνεργητικότητος τῶν μυῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου μὲ τὸ φαινόμενο τῆς ὁδεύσεως, κατὰ τὸ ὁποῖο ὁ πρῶτος νευρικός ἐρεθισμός περνώντας ἀπ' τὴ σιχὴ του νευρική ὁδουση (πρῶτη μυϊκὴ — συστολή) ἀφήνει τὴν νευρική ὁδὸ ἀνοχτή γιὰ τὸ ἀνεμπόδιστο καὶ ἐντονότερο πέρασμα τῶν ἐπόμενων νευρικών ἐρεθισμάτων καὶ συνεπῶς τὴν εὐκολώτερη καὶ ἐντονώτερη διαδοχικὴ συστολή τῶν νευρούμενων μυϊκῶν ὁμοισμάτων (δεύτερη, τρίτη, τέταρτη κλπ. συστολή).

γ) Μὲ τὶς ρυθμικὲς ἀσκήσεις δίνεται στοὺς ἀσκούμενους ρυθμός καὶ στὴν ἡμερήσια γύμναση ψυχαγωγικός χαρακτήρας καὶ

δ) Γίνεται ἀποθεραπεία τῶν κινουμένων μυῶν καὶ τῶν ἄλλων ὁργάνων τοῦ σώματος, ἐνῶ παράλληλα μὲ τὴν πλούσια αἱμάτωση τῶν μυῶν ἀποφεύγεται αἰσθητὰ καὶ ὁ κόπματος.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΟΡΘΗΣ ΣΥΝΘΕΣΕΩΣ ΚΑΙ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Γιὰ τὴν ὅσο τὸ δυνατόν ἀριτιότερη, μεθοδικὴ καὶ ἀποτελεσματικὴ γύμνα-

ση τῶν μαθητῶν, πρέπει νά ἔχουμε ὑπόψη τίς παρακάτω παιδαγωγικές ἀρχές καί τεχνικούς κανόνες ὁρθῆς συνθέσεως καί διεξαγωγῆς τοῦ μαθήματος.

1. Στήν ἀρχή πρέπει νά θίνονται ἀσκήσεις πού διεγείρουν εὐχάριστα συναισθήματα στούς ἀσκούμενους καί ἀφυπνίζουν τίς σωματικές καί ψυχικές τους λειτουργίες, ὅπως παιγνιώδεις ἀσκήσεις, τακτικές καί ρυθμικές.

2. Ὁ ἐξοπλισμός τοῦ γυμναστηρίου σέ ὄργανα καί μέσα γυμναστικά πρέπει νά εἶναι ὅσο τό δυνατό πλήρης, ὥστε ἡ ἀσκηση τῶν μαθητῶν σ' αὐτά νά εἶναι σύγχρονη, πλούσια καί ἐναλλασσόμενη. Καλό εἶναι τά ὄργανα αὐτά νά ἐτοιμάζονται ἀπό πρὶν καί νά μπαίνουν πάλι στή θέση τους μετά τό τέλος τοῦ μαθήματος.

3. Ὁ χώρος τῶν ἀσκήσεων πρέπει νά δημιουργεῖ εὐχάριστες ἐντυπώσεις καί παραστάσεις στό παιδί, γιά νά συμβάλλει στήν χωρίς κόπο διεξαγωγή τοῦ ὅλου προγράμματος, γιατί τό ἀκάθαρτο καί θορυβώδες περιβάλλον, τό περιορισμένο καί ἀκαλαίσθητο ὀπτικό πεδίο προκαλοῦν ἀνία, κατόπληψη καί διάσπαση τῆς προσοχῆς.

4. Ὁ σχηματισμός τῆς ἀραιώσεως γιά τίς ἐλεύθερες ἀσκήσεις πρέπει νά γίνεται ὅσο τό δυνατό γρηγορότερα χωρίς νά κλονίζεται ἡ πειθαρχία καί ἡ τάξη. Κατά τήν ἀραίωση οἱ μαθητές δέν πρέπει νά ἔχουν τό μέτωπο πρὸς τόν ἥλιο, πολύ περισσότερο ὅμως δέν πρέπει νά ἔχουν τίς πλάτες γυρισμένες σέ δυνατό ἢ ψυχρό ἀνεμο, γιά εὐνόητους παιδαγωγικούς καί ὑγιεινούς λόγους.

5. Ἀναπόσπαστο μέρος τῆς ἡμερησίας γυμνάσεως πρέπει νά ἀποτελοῦν τά παιγνίδια, οἱ ἀγῶνες καί οἱ χοροί. Ἡ ποικιλία ὅμως τῶν εὐχάριστων αὐτῶν ἀπασχολήσεων ἀφήνεται στήν κρίση τοῦ γυμναστή, ὁ ὁποῖος λαμβάνοντας ὑπόψη τίς σωματικές ἀνάγκες καί τή δεξιότητα τῶν παιδιῶν, τό φύλο καί τήν ἡλικία, τά ἐσωτερικά ἐνδιαφέρον-

τά τους, τίς καιρικές συνθήκες καί τά μέσα πού ἔχουν στή διάθεσή τους δίνει ἀνάλογα κατάλληλα νευρομυκικά ἐρεθίσματα καί τήν ἀνάλογη γυμναστική μορφή.

6. Τό ὅλο πρόγραμμα τῆς ἡμερησίας γυμνάσεως πρέπει νά διεξάγεται ὁμαλά, μέ τάξη, πειθαρχία καί εὐκοσμία, χωρίς διακοπές ἢ χάσματα.

Σέ καμιά περίπτωση δέν ἐπιτρέπεται ἡ κατάπνιξη τῆς χαρᾶς καί ἡ δέσμευση τῆς ἐνεργητικότητος καί δραστηριότητος τῶν μαθητῶν γιά χάρη τῆς πειθαρχίας. Ἀνάμεσα στήν εὐκοσμία, τήν τάξη καί τήν ἐκδήλωση τῆς χαρᾶς πρέπει νά ὑπάρχει ἐκδηλη ἀρμονία καί σχέση ὁμαλῆ καί ἀβίαστη.

7. Ἡ διαδικασία πάνω στό γυμναστικά στρώματα καί ὄργανα γενικά πρέπει νά γίνεται μεθοδικά, δηλαδή ἀπό τίς ἀπλές ἀσκήσεις νά προχωροῦμε προοδευτικά στίς πιο δύσκολες. Ἐπίσης πρέπει νά παίρνουμε ὅλα τά μέτρα γιά τήν ἀσφαλὴ τους ἐκτέλεση, μέ τήν τοποθέτηση στρωμάτων, (ὀρίσμου βοηθοῦ κλπ.).

8. Κάθε νέα ἀσκηση ἀφοῦ ἀναλυθεῖ, νά ἐκτελεῖται πρῶτα ἀπό τόν διδάσκοντα καί μετά ἀπό τοὺς μαθητές. Γιά νά ἀποφύγουμε ὀρισμένα σφάλματα, ἀν αὐτά παρατηροῦνται στό σύνολο τῶν μαθητῶν, ἀναλύουμε λεπτομερικὰ καί ἀπ' τήν ἀρχή τήν ἀσκηση. Ἄν αὐτά εἶναι ἐλάχιστα, ξαναθυμίζουμε τίς τεχνικές ὁδηγίες στοὺς μαθητές κατά τήν ἐκτέλεση τῶν ἀσκήσεων.

Τέλος ποτέ δέν χρησιμοποιοῦμε τόν ἴδιο μαθητή γιά νά ὑποδείξουμε μιά νέα ἀσκηση. Ὁ μαθητής βέβαια δέν μπορεῖ νά ὁποκαταστήσει τόν δάσκαλο, μπορεῖ ὅμως νά ἀποτελέσει ἕνα μέσο διδασκαλίας τῆς ἀσκήσεως πού ἀναλύει ὁ δάσκαλος. Γιά νά ἀποφευχθοῦν παρεξηγήσεις πρέπει νά χρησιμοποιοῦνται ἐναλλακτικά μαθητές τάλαντοῦχοι γιά τήν ἐκτέλεση ὁποιασδήποτε ἀσκήσεως.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (1)

Ο σκοπός της φυσικής αγωγής στο Δημοτικό σχολείο είναι η καλλιέργεια και προαγωγή των σωματικών και ψυχικών λειτουργιών και ικανοτήτων των παιδιών με την παροχή άφθονης, ποικίλης και κατάλληλης κινήσεως. Είναι δηλαδή σκοπός ψυχαγωγικός και προαγωγικός.

Α'. Η επιβαλλόμενη προσαρμογή της διδασκαλίας με τη ψυχοφυσική ιδιοσυστασία των μικρών και την καλλιέργεια του απαραίτητου αθρομητισμού και αωτενέργειάς τους επιβάλλει την πρόταξη του ψυχαγωγικού στοιχείου για την ασφαλή επίτευξη του προαγωγικού σκοπού. Στη Φυσική Αγωγή και για την άφύπνιση και καλλιέργεια των ευχάριστων ψυχικών γεγονότων και καταστάσεων διαθέτουμε αποκλειστικά και μόνο, και πολύ δίκαια, όχι κωμικές ή σατιρικές έκδηλώσεις και ενέργειες, πού μειώνουν τη σοβαρότητα και τό κύρος αυτού πού διδάσκει, αλλά μόνο τις κινήσεις και τά γυμναστικά μέσα και όργανα γενικά και ιδιαίτερα την ψυχική κατάσταση και ευδιαθεσία του δασκάλου.

Γενικά οι κινήσεις κατά την παιδική ηλικία πρέπει να παραγγέλονται κατάλληλα και να εκτελούνται παρορμητικά και με την πιο παιγνιώδη, φυσική και ελεύθερη μορφή τους. Και έπειδή υπάρχουν πολλές ανατομικές και φυσιολογικές καταστάσεις και διαφορές κατά την παιδική ηλικία, οι διάφορες κινήσεις πρέπει να χαρακτηρίζονται από την ταχύτητα της μορφής και της εκτελέσεως, τη γοργότητα της διαδοχής και τις συνεχείς και μικρές διακοπές για την γρήγορη ανάληψή τους και εξ αίτίας των ψυχολο-

γικών καταστάσεων των παιδιών, τά χρησιμοποιούμενα παραγγέλματα από άποψη λεξιλογίου και τόνου φωνής, οι διάφορες «διαταγές» και γανιρότερα ή όλη στάση και συμπεριφορά του δασκάλου σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να έχουν κάτι τό θύαιο, τό σθαυρωτικό, τό παύολόγο και κραυγαλέο.

Αντίθετα πρέπει να χρησιμοποιείται απλό και κατανοητό λεξιλόγιο στά μικρά παιδιά και να δείχνουμε με τη στάση μας ότι είμαστε κοντά τους και τά νιώθουμε. Ακόμη ό τόνος της φωνής μας πρέπει πάντα να είναι προτρεπτικός και να άφύπνίζει και ποτέ καταθλιπτικός και θύαιος. Γενικό ή στάση και ή συμπεριφορά του δασκάλου στις κατώτερες κυρίως τάξεις των μικρών παιδιών, πρέπει να χαρακτηρίζεται από την ευχάριστη διάθεση και ποτέ από την άδικαιολόγητη αωστηρότητα την παγερότητα και την αποκρουστικότητα της άδιαφορίας. Ο τρόπος αυτός της στάσεως και της συμπεριφοράς του δασκάλου μαζί με τις γρήγορες παιγνιώδεις όρομικές άσκήσεις, πού προτάσσονται στο όλο μάθημα, έξασφαλίζουν την άφύπνιση των ευχάριστων ψυχικών καταστάσεων, την ευχάριστη έναρξη του μαθήματος της Σωματικής άγωγής και την ασφαλή δημιουργία και πρόταξη του ψυχαγωγικού στοιχείου της διδασκαλίας.

Β'. Ο προαγωγικός σκοπός της διδασκαλίας της Φυσικής Αγωγής, ό όποιος άποτελεί την ούσία και την κύρια επίδωξη του μαθήματος, έξαρτάται άπ' τό είδος των άσκήσεων, τον τρόπο εκτελέσεως τους, την σύνδεση των μερών και την πορεία διδασκαλίας. Για να καταλάβουμε ποιές άσκήσεις πρέπει να χρησιμοποιούμε και να παραγγέλλουμε κατάλληλα για έκτέλεση είναι άνάγκη να άσχοληθούμε με την άνάλυση ενός παράγοντα, όποιος συχνά λέγεται, συνήθως γράφεται σαν όρος και μερικές φορές χρη-

1. Η Διδασκαλία της Σωματικής Αγωγής στο Δημοτικό Σχολείο. Τριαντάφυλλου Γ. Καρατσάκη τ. Γενικού Έπιθ)τή Σωματικής Αγωγής.

σιμοποιείται με επιτυχία απ' τους ειδικούς. Δεν κατανοήθηκε όμως ο ρόλος αυτός αρκετά στην ευρύτατη έννοια και δεν λαμβάνεται σοβαρά υπόψη στη σύνθεση και διεξαγωγή της ημερησίας γυμνάσεως και γι' αυτό πολλές φορές έχουμε αποτυχία στις προσπάθειές μας και δεν φτάνουμε σε ικανοποιητικά αποτελέσματα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΚΑΙ ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ:

Ο άποφασιστικός αυτός παράγοντας είναι η «εκάστοτε παρούσα στιγμή» που εκφράζεται και χαρακτηρίζεται ή προσδιορίζεται γενικά από τις συνθήκες του περιβάλλοντος (καιρικές και γυμναστηριακές) και τις έσω-τερικές (σωματικές και ψυχικές των ασκούμενων ατόμων) καταστάσεις, που επικρατούν ή δημιουργούνται ή υπάρχουν και αλλάζουν στη διάρκεια της διεξαγωγής της ημερησίας γυμνάσεως. Η έκλογή, κατάταξη, σύνθεση και χρησιμοποίηση των διάφορων ασκήσεων γίνεται ανάλογα με την ηλικία, το φύλο, τη γυμναστική πρόοδο, τις καιρικές και γυμναστηριακές συνθήκες, τα μέσα και τις σωματικές και ψυχικές καταστάσεις, που εμφανίζονται ή επικρατούν στην ώρα της διδασκαλίας. Δυστυχώς συμβαίνει συχνά κατά τη σύνθεση ή τη διεξαγωγή των ημερησίων γυμνάσεων, αυτός ο κανόνας ή το διδακτικό αξίωμα να πασαμένει «κενός τύπος και γράμμα κενόν». Η παραγνώριση των συνθηκών και των καταστάσεων της «εκάστοτε παρούσης στιγμής» συνεπάγεται μια ολόκληρη σειρά από σφάλματα και δυσάρεστα αποτελέσματα. Δίνουμε το παράγγελμα για την εκτέλεση οποιασδήποτε άσκησης χωρίς να εξετάσουμε αν μπορεί και πρέπει ή δεν πρέπει να γίνει η εκτέλεσή της. Ξεκινάμε από το ότι, όπως δεν μπορούμε στον πνευματικό τομέα να προσφέρουμε τυχαία οποιοδήποτε γνώσεις, έτσι

και στον τομέα της Σωματικής 'Αγωγής δεν μας επιτρέπει να απαιτούμε την εκτέλεση ασκήσεων, που γιό να γίνουν και μάλιστα ακίνδυνα και με κάποιο όφελος προσπατείται ή υπάρχει όρισμένων πνευματικών, ψυχικών και σωματικών δυνάμεων και δεξιοτήτων, που ποτέ δεν τις συναντάμε στα στάδια της πρώτης και δεύτερης παιδικής ηλικίας. Η άπαιτηση π.χ. να εκτελέσουν οι μαθητές του Δημοτικού ασκήσεις έκβολών, προβολών, πρηνηδόν, έκταση του κορμού, της κατακόρυφης αναστροφής κλπ. είναι παράλογη και έξω απ' την πραγματικότητα («της παρούσης στιγμής»). Γιατί οι απαραίτητες σωματικές αρετές της μυϊκής αίσθησεως, της μυϊκής ρώμης, της συναρμοστικής ικανότητας, της σωματικής επικυριαρχίας και του ακριβούς ελέγχου των κινήσεων για την εκτέλεση των ασκήσεων αυτών, ποτέ δεν συναντώνται στα στάδια της πρώτης και δεύτερης παιδικής ηλικίας (1) (πρώτης και δεύτερης παιδικής ηλικίας). Χρειάζεται όρισμένο χρονικό διάστημα και κατάλληλη αγωγή για να υπάρχει η κατάλληλη σωματική ωρίμανση. Η άπαιτηση επίσης για την εκτέλεση τακτικών ασκήσεων και κυρίως πολύπλοκων από τα παιδιά του Δημοτικού Σχολείου, και ιδιαίτερα των τριών ή τεσσάρων κατώτερων τάξεων, δεν έχει καμιά θέση και δεν είναι δυνατή. Τα μικρά παιδιά, επειδή δεν έχουν ανεπτυγμένη την αίσθηση του χώρου, είναι αδύνατο να εκτελέσουν έλιγμούς τακτικών ασκήσεων και επειδή δεν έχουν επίσης μυϊκή δύναμη και σωματική επικυριαρχία και έχουν συνήθως κατά την ηλικία αυτή μικρότερα άκρα και το κέντρο βάρους ψηλότερα, κάνουν στοιχειώδη βόδιση

1. Η Γυμναστική κατά τις διάφορες ηλικίες. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΠΛΗΘΑΚΗ. Η Διδακτική της Φυσικής 'Αγωγής και 'Αθλητισμού. Τόμος πρώτος. 'Αθήνα 1977.

θεραπείας πρακτικῶν καὶ βιολογικῶν ἀναγκῶν καὶ ὄχι θάδιση αἰσθητικῆς μορφῆς, ὅπως πρέπει νὰ γίνεται ἡ γυμναστική θάδιση, πού προϋποθέτει ἀρκετὴ σωματικὴ ἐξάσκηση.

Στό σημεῖο αὐτό εἶναι ἀνάγκη νὰ τεθεῖ τὸ ἐρώτημα, ἀν πρέπει γὰ γίνε-ται στή Σωματικὴ Ἀγωγή τοῦ Δημο-τικοῦ Σχολείου ἐκτεταμένη χρῆση γυμναστικῶν ἀσκήσεων ἢ φυσικῶν μό-νο κινήσεων καὶ μέ ποιά μορφή καὶ σέ ποιά ἔκταση. Τό θέμα αὐτό ἀπό μεθο-δολογική καὶ διδακτική ἀποψη εἶναι πρωταρχικῆς σημασίας. Γιατί, ὅπως θά παρατηρήσουμε παρακάτω, εἶναι διαφορετικὴ ἡ ἔννοια, τό περιεχόμενο καὶ ἡ δύναμη τῆς ἀσκήσεως, ἀπ' τὴν ἔννοια, τό περιεχόμενο καὶ τὴ δύναμη τῆς κινήσεως καὶ ὅτι σέ διάφορες πε-ριπτώσεις καὶ διαφορετικὲς καταστά-σεις τίς χρησιμοποιοῦμε ἀνάλογα ἢ τίς συνδυάζουμε, ὅταν μᾶς τό ὑπαγορεύ-ουν σοβαρές ἀνάγκες γιὰ τὴ συνειδητὴ ἐπιδίωξη καὶ ἐπίτευξη σκοπῶν πού ἔ-χουν τεθεῖ ἀπ' τὴν ὑπάρχουσα πρα-γματικότητα καὶ ὄχι ἀπό ὑπολογισμό γιὰ ἐπίδειξη.

α) Ἡ κίνηση, πού περιλαμβάνει στήν ἔννοιά της κάθε μεταβολή τῆς σχέ-σης τῶν μελῶν τοῦ σώματος μεταξύ τους μέ ἀλλαγὴ ἢ καὶ χωρὶς ἀλλαγὴ τῆς θέσεως τοῦ σάν σύνολο μέσα στό χῶρο, ὑπαγορεύεται ἀπό τὴ φύση καὶ καθορίζεται αὐτόματα ἀπό τὴν τάση τοῦ κινούμενου ἀτόμου γιὰ θεραπεία εἴτε βιολογικῶν ἀπαιτήσεων εἴτε βιο-τικῶν τοῦ ἀναγκῶν.

Κατὰ τὴ Σωμ. Ἀγωγή ἡ Φυσικὴ κίνηση χρησιμοποιούμενη ἀπο-κλειστικά στίς εὐχάριστες ἐνασχολή-σεις τῶν κάθε εἴδους παιγνιδιῶν, τῶν ἀγωνισμάτων καὶ τῶν χορῶν, κατέχει ἰδιάζουσα καὶ προνομιοῦχο σημασία ἀπό ἀποψη θέσεως καὶ ἐκτάσεως στήν ἡμερήσια γύμναση καὶ περισσότερο ὅταν πρόκειται γιὰ Φυσ. Ἀγωγή τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. Γιατί ἡ βιολογι-κὴ ἢ ὑγιεινὴ καὶ ἡ ψυχαγωγικὴ της

σημασία καὶ δύναμη εἶναι τερόστια καὶ ἀναντικατάστατη.

β) Ἡ ἀσκήση εἶναι θέβαια μιὰ κίνη-ση, ἀλλὰ αὐτὴ καθορίζεται συνειδητὰ ἀπ' τὸν διδάσκοντα καὶ συνιστᾷ μιὰ ἀσυνήθιστη καὶ κατεχοχὴ συνειδητὴ ἐ-νέργεια ἢ πράξη τοῦ ἀτόμου ἀιαλ-λαγμένη ἀπό κάθε ὠφελιμιστικὴ - ὕ-λικὴ σκοπιμότητα. Ἀντίθετα πρὸς τὴν φυσικὴ κίνηση, ἡ τεχνητὴ καὶ σκόπιμη δομὴ, ἡ συνειδητὴ, ἀκριβοῦς καὶ τέλεια ἐκτέλεση τῆς ἀσκήσεως προαπαιτοῦν καὶ προϋποθέτουν τὴν πλήρη ψυχο-πνευματικὴ ἐγρήγορηση καὶ τὴν παρου-σία τοῦ σωματικοῦ καὶ βιολογικοῦ δυ-ναμικοῦ τοῦ ἀτόμου. Ἐνῶ ἡ κίνηση γί-νεται αὐτόματα, ἡ ἀσκήση γίνεται συ-νειδητὰ. Πρέπει νὰ ὑπάρχει συνδυα-σμός ἀσκήσεως καὶ κινήσεως ἰδιαίτερα στήν παιδικὴ ἡλικία καὶ συγκεκριμέ-να στή Φυσικὴ Ἀγωγή τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. Στίς τέσσερες ὁμως κατώ-τερες τάξεις τοῦ ὁ συνδυασμός αὐτός εἶναι προβληματικὸς ἢ ἀνέφικτος.

Ἡ ψυχοφυσικὴ κατάσταση τῶν μι-κρῶν παιδιῶν καὶ ἡ ἀμεση ἀνάγκη γιὰ ὑποβοήθηση τῆς καταστάσεως αὐτῆς γιὰ τὴν παραπέρα κατάλληλη ἀνάπτυ-ξη ἔχει ἀνάγκη κυρίως ἀπὸ πλούσια ποικίλη, εὐχάριστη καὶ ἀβίαστη κίνη-ση. Τὴν κίνηση τὴν βρίσκει τό ἀτομο-στό ἀμεσο φυσικὸ περιβάλλον τῆς φυ-σικῆς δράσεως, στήν ὁποία ἐ-πιδίδεται εὐχάριστα ἀ-πὸ μόνον τοῦ σταῖ παιγνιδία, τὰ ἀγωνίσματα, τὸν χορὸ. Τό νέο καὶ ἀδιάπλαστο ἀκόμα ἀτομο, ὅπως εἶναι τό παιδί τοῦ Δημοτ. Σχολείου, δέν παρουσιάζει τόσο νωρὶς σωματικὰ ἐ-λαττώματα, ὥστε γιὰ τὴ διόρθωση καὶ θεραπεία τοὺς νὰ ὑποβληθεῖ στήν ἐ-πίδραση τῆς διορθωτικῆς δυνάμεως τῆς ἀσκήσεως.

Πρὲπει νὰ τό ἀφήνοῦ-με ἐλεύθερο νὰ κινεῖ-ται καὶ νὰ δρᾷ σύμφωνα μέ τίς σοφότερες ὑπα-γορεύσεις τῆς «Μητέ-ρας Φύσης» ποῦ ποτέ

κ α ν έ ν α ς δέν μπόρεσε νά τήν αντικαταστήσει μέσα σ' αὐτήν τήν περιοχή, ἡ ὁποία δικαιοματικά τῆς ἀνήκει. Γι' αὐτό τό κινητικό ὄλικό τῆς Ἡμερησίας Γυμνάσεως γιά τίς τέσσερες κατώτερες τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου πρέπει, κατά τή γνώμη μας, νά περιλαμβάνει προοδευτικά ἀπό τίς κατώτερες πρὸς τίς ἀνώτερες τάξεις: 1) Παιγνιώδεις, ὑποτυπώδεις, ἀπλές καί ἀβίαστες προσπάθειες συντάξεων καί ἀσασυντάξεων συνοδευόμενες ἀπό δρομικές ἀσκήσεις. 2) Εἰσαγωγικές δρομικές καί ἀλματικές ἐνέργειες καί ἐκδηλώσεις μέ παιγνιώδη μορφή. 3) Λαϊκά τραγούδια, ἀπό ἐκεῖνα πού ἀπασχολοῦν μικρές ὁμάδες παιδιῶν καί συνοδεύονται πολλές φορές ἀπό τραγούδια καί λεκτικές ἀσκήσεις. (δέν περνᾷς κυρά Μαρία, Μελίσσα — Μελίσσα, Γύρω—γύρω ὅλοι). 4) Παιγνίδια ὁμαδικοῦ διαγνωστικοῦ χαρακτήρα, στά ὁποία κυριαρχεῖ προοδευτικά τό ἀτομικό συμφέρο στήν ἀρχή, τό ἀτομικό καί ὁμαδικό μαζί ἀργότερα, καί τέλος τό ὁμαδικό, γιά νά φτάσουμε προοδευτικά στήν ἀπόψη τῶν ἐγωϊστικῶν τάσεων καί τήν καλλιέργεια τοῦ κοινωνικοῦ συνασθήματος τῶν παιδιῶν. Σκυταλοδρομίες καί διάφορες παραλλαγές καί ποικιλίες τους ποδοσφαιρικές καί χειροσφαιρικές διαφόρων μορφῶν «κατάσκοποι» κλπ. μέ ἀπλούς κανονισμούς, περιορισμένα χρονικά ὅρια διεξαγωγῆς καί μικρές διαστάσεις γηπέδων. 5) Πράξεις ἢ κινήσεις τῆς πρακτικῆς ζωῆς καί γυμναστικές ἀκόμα ἀσκήσεις ἐκτελούμενες φυσικά καί ἀβίαστα μέ παιγνιώδη διάθεση καί μορφή χωρὶς νά ὑπάρχει ἀπαίτηση γιά τήρηση κανόνων ἐκτέλεσεως, δηλ. ἀφετηρίας, τροχιάς καί τελικῆς μορφῆς. Ὑπάρχει ἕνας μέγας ἀριθμός πράξεων τῆς πρακτικῆς ζωῆς, πού σπάνια ἢ καθόλου δέν ἐκτελοῦνται ἀπ' τό ἄτομο καί μάλιστα τῆς πολιτισμένης κοινωνικῆς ζωῆς, εἴτε γιατί δέν ὑπάρχουν εὐκαιρίες εἴτε γιατί δέν ὑποχρεώνονται τ' ἄτομα σ' αὐτό.

Ἔτσι ἔρχεται καιρὸς πού τά ἄτομα ἢ χάνουν τελείως τήν ἱκανότητα τῆς ἐκτέλεσης τῶν πράξεων αὐτῶν ἢ χάνουν χρησιμότητες καί πολύτιμες σωματικές δυνάμεις καί ἱκανότητες, ἀπὸ τήν ἑλλειψη τῶν ὁποίων μειονεκτοῦν σέ πολλές ἄλλες ἐνέργειες καί ἀπαιτήσεις τῆς πρακτικῆς ζωῆς. Τά μικρά παιδιά τῶν πόλεων καί μεγαλουπόλεων θαδίζοντας πάντοτε σέ ὁμαλή ἐπιφάνεια, σὸ σπῖτι, σὸ δρόμο σὸ σχολεῖο, καταλήγουν πολλές φορές στήν πλατυποδία(1) πού ἀποτελεῖ σοβαρότατη σωματική ἀτέλεια καί ποτέ δέν συναντιέται στά παῖδιά ἰσχυρῶν περιοχῶν. Ὅσοι πάσχουν ἀπ' αὐτή μειονεκτοῦν ὄχι μόνο στίς διάφορες μετακινήσεις τους μέ τή χρήση τῶν παιδιῶν, ἀλλά κι' σ' ἄλλες πρακτικές ἀσχολίες τῆς ζωῆς δυσκολεύονται. Προτρέποντας ὁμῶς κατά τή Γυμναστική τά μικρά παιδιά στήν ἐπανειλημμένη ἐκτέλεση δρομικῶν καί ἀλματικῶν πράξεων μέ τή μορφή παιγνιδῶν ἐνέργειων γυμνάζουμε τοὺς μῦς καί τοὺς συνδέσμους τοῦ «ἄκρου ποδός» καί καταπολεμοῦμε ἀποτελεσματικά τήν πλατυποδία. Ἀπ' αὐτές τίς αἰτίες τὰ ἄτομα τῶν πόλεων καί ἰδιαίτερα τά μικρά παιδιά, μέ τά ὁποία εἰδικά ἀσχολοῦμαστε ἐδῶ δέν μποροῦν νά πάρουν γρήγορα καί εὐκολα τήν θέση τῆς ἐδραίας θέσεως, τοῦ ὀκλαδόν, τῆς πρηνοῦς καί τῆς ὀπτίας κατακλίσεως καί νά ξανάρθουν μέ θεξιότητα καί ταχύτητα στήν ὀρθία θέση, καί ἔτσι παρουσιάζουν τελείως ἀνάσκητους τοὺς μῦς τῶν σκελῶν, τῆς λακάνης, καί ἰδιαίτερα τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων καί ἐμφανίζουν προδιάθεση γιά σοβαρές καί διάφορες ἐκτροπές ἀπὸ τήν ἐννοια τοῦ καλοῦ παραστήματος, πού πολλές φορές συνοδεύονται ἀπὸ τραύματα τῆς σωματικῆς καί τῆς ψυχικῆς τους ὑγείας.

Γιά νά γυμνάσουμε εἰ.

1. Ἐπανερθετικός χαρακτήρας τῆς Γυμναστικῆς. Τ. Καρατσάκη.

δικά το ὅς μὲς τῆς ράχης ἢ τῆς κοιλίας ἢ τοῦ αὐχένος, ὅταν μάλιστα διαθέτουμε γυμναστικά ὄργανα καὶ ἰδιαίτερα γυμναστικά στρώματα, μπορούμε νὰ «διατάξουμε» τοὺς μικροὺς μαθητὲς στὴν κατά παραγωγή (σὲ σειρά τὸν ἓνα μετὰ τὸν ἄλλο δηλαδή) ἐκτέλεση γυμναστικῶν ἀσκήσεων πᾶν ὡς αὐτά, πάντα ὅμως μὲ παιγνιώδη καὶ φυσικὸ τρόπο, μέχρι νὰ ἐπιτευχθεῖ μιὰ ὁποιαδήποτε κατορθωτὴ τελειοποίηση τῆς μορφῆς αὐτῶν τῶν ἀσκήσεων. Καὶ ἔρχεται πραγματικὰ καιρὸς πρὸς τὸ τέλος τῆς σχολικῆς χρονιάς καὶ μετὰ προηγούμενη τακτική, ἀθίσια καὶ ἐπιμελὴ ἐργασία, ὅποτε οἱ μικροὶ μαθητὲς κινεῖται πιά μὲ εὐχέρεια, βεβαιότητα καὶ σωματικὴ ἐπικυριαρχία καὶ ἀξιοσημειωτὴ ἀσφάλεια κατὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν κινήσεων ἢ πράξεων ἐκείνων, πού στὴν ἀρχὴ τῆς χρονιάς ἢ ἐκτέλεσὶ τους τοὺς προκαλοῦσε πολλὰς ἀμφιβολίας καὶ μεγάλο φόβο.

Ἐπίσης τὸ κινητικὸ ὄλικό τῆς ἡμερήσιας Γυμνάσεως τῆς Φυσικῆς Ἀγωγῆς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου συμπληρώνεται μὲ τὰ ἀγωνίσματα ἐκεῖνα πού ἡ ἐκτέλεσὶ τους ἀπὸ ἀποψη ἐντάσεως εἶναι ἐπιτρεπτὴ γιὰ τὴν παιδικὴ ἡλικία.

Οἱ δρόμοι ταχύτητας γιὰ μικρὰς ἀποστάσεις καὶ τὰ ἄλματα ἀποτελοῦν ἀριστες ἀγωνιστικὰς ἀσκήσεις, πού μπορούν νὰ ἐκτελοῦνται μὲ παιγνιώδη ἀρχικὰ μορφή καὶ μέσα σὲ παιδικὴ καὶ εὐχάριστη κοινωνία. Σὲ καμιά περίπτωση ὅμως δὲν πρέπει νὰ παραλείπονται οἱ θλητικὲς ἐνέργειες καὶ τὰ θλητικὰ παιγνίδια μὲ κατάλληλα ὄργανα, ὥστε προοδευτικὰ νὰ ἐπιδίδονται οἱ μαθητὲς τῶν ἀνωτέρων τάξεων καὶ στὰ ἀγωνίσματα τῶν ρίψεων μὲ τὴν χρῆση τῶν κατάλληλων ὀργάνων ἀπὸ ὁποῖα θάρους. Καὶ τὸ

ἀγώνισμα τῆς πάλης ἀκόμη μπορεῖ νὰ περιληφθεῖ στὸ κινησιολόγιο τῆς Φυσικῆς Ἀγωγῆς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, στίς ἀνώτερες τάξεις, μὲ παιγνιώδη μορφή καὶ σὲ κατάλληλο ἔδαφος (σκόμια ἢ στρώμα).

Οἱ ἐθνικοὶ μας χοροὶ ἀποτελοῦν ἀριστο κινητικὸ ὄλικό γιὰ τὴ φυσικὴ ἀγωγή τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου καὶ μάλιστα τῶν ἀνωτέρων τάξεων καὶ τῶν τμημάτων τῶν κοριτσιῶν.

Τὸ κινησιολόγιο τῆς Φυσικῆς Ἀγωγῆς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, πού ἀναφέρθηκε μέχρι τώρα σὲ γενικὰς γραμμὰς, μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ χρησιμοποιεῖται ἐπίσης προοδευτικὰ καὶ γιὰ τὸ μάθημα τῆς Φυσικῆς Ἀγωγῆς τῶν δύο ἀνωτέρων τάξεων. Ἐδῶ ὅμως καὶ ὅταν παρουσιάζεται ἡ ἐπιδιωκόμενη γυμναστικὴ πρόοδος, ἀλλὰ καὶ γιατί οἱ μαθητὲς τῶν τάξεων αὐτῶν ἀντιπροσωπεύουν τὸ Σχολεῖο σὲ Δημόσιες, Γυμναστικὰς, Ἀθλητικὰς καὶ Ἐθνικὰς γιορταστικὰς ἐκδηλώσεις ἀκόμη καὶ γιατί πρέπει νὰ παρουσιάζουν κάποια εἰδικώτερη γυμναστικὴ προετοιμασία κατὰ τὴν εἰσόδον τοὺς στὸ Γυμνάσιο ἐπιβάλλεται μιὰ περισσότερο ἐπιθεωρημένη γυμναστικὴ ἐργασία καὶ ἀπαίτηση ἀπὸ μέρους τοῦ Δασκάλου — Γυμναστή γιὰ τοὺς μαθητὲς τῶν δύο ἀνωτέρων τάξεων. Ἰδιαίτερα σὲ ὅτι ἀφορᾷ τίς τακτικὰς ἀσκήσεις γενικά, δηλ. συντάξεις κατὰ παραγωγή, κλίσεις καὶ μεταβολὰς σὲ στάση καὶ κίνηση, ἀλλαγὰς κατεύθυνσης, βαδίσεις καὶ ἀραιώσεις, πρέπει νὰ ἐπιδιώκεται καὶ νὰ γίνεται πολὺ ἱκανοποιητικὴ πρόοδος. Ἐπίσης πρέπει νὰ ἐπιδιώκεται ἀπὸ τὸ σχηματισμὸ ἀραιώσεως καὶ μὲ παραγγέλματα τοῦ δασκάλου, ἢ ἀκριθῆς, σύγχρονη καὶ ὁμοιόμορφη ἐκτέλεση τῶν ἀπλούστερων καὶ εὐκολότερων γυμναστικῶν ἀσκήσεων τῶν χειρῶν, τοῦ κεφαλιοῦ, τοῦ κορμιοῦ καὶ τῶν σκελῶν, μὲ τὴν προϋπόθεση ὅτι γιὰ τὸ μέρος αὐτὸ τοῦ μαθήματος ὁ χρόνος σὲ καμιά περίπτωση δὲν πρέπει νὰ ξεπερνᾷ τὸ δε-

κάλεπτο. Ἀλλά καί στήν Ἀγωνιστική καί στά παιγνίδια μπορούμε νά χωρήσουμε μέ συθετότερες μορφές μέ τήν οργάνωση ἀγώνων καί πρωταθλημάτων ἀπλής μορφῆς. Τέλος τά ὄργανα Κέντρου Παιδικῆς Χαρᾶς ἀποτελοῦν τό ἀριστο ὄλικό γιά τή φυσική Ἀγωγή τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

ΜΕΘΟΔΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Ἡ μέθοδος τῆς διδασκαλίας γενικά εἶναι στενά δεμένη καί ἐπηρεάζεται ἀμεσα ἀπό τό εἶδος τῆς διδασκίας ὅλης καί τό περιεχόμενο γενικά τοῦ μαθήματος. Ἡ μέθοδος διδασκαλίας τῆς Φυσικῆς Ἀγωγῆς πού ἀκολουθεῖται σήμερα στό Δημοτικό Σχολεῖο, ἔχει ἐπηρεαστεῖ ἀπό δύο συντελεστές: α) ἀπό τή στάση καί γενικότερα τή συμπεριφορά τοῦ Δασκάλου — Γυμναστή στή διάρκεια τοῦ μαθήματος καί β) ἀπό τό εἶδος τῶν ἀσκήσεων καί τόν τρόπο ἐκτέλεσέως τους. Ὅταν κανεῖς δεχτεῖ ὅτι ἡ συμμετοχή τῶν μικρῶν παιδιῶν στίς διάφορες ἀσκήσεις πρέπει νά εἶναι αὐθόρμητη, θεληματική, εὐχάριστη καί ἀθίσαστη, καί ὅταν σκεφτεῖ ὅτι οἱ, ὅπως εἶναι φυσικό, ἀνάσκητοι μικροί μαθητές χαρακτηρίζονται ὄχι μόνο ἀπ' τήν ἑλλειψη σωματικῶν ἱκανοτήτων ἀλλά καί ψυχικῶν πρόπαντός ἔξεων στό «εὐτάκτως γυμναζεσθαι», τότε θά παραδεχθεῖ, ὅτι ἡ ὅλη στάση τοῦ Δασκάλου — Γυμναστή πρέπει νά εἶναι γεμάτη ἐπιείκεια καί κατανόηση καί νά ἀποκλείει, στήν ἀρχή ἰδιαίτερα κάθε ἐκδήλωση στρατιωτικοῦ καί ἀκαμπτου ὄφους καί κάθε θιαιότητα. Ἡ ἡρεμία τῆς στάσεως καί τῆς κινήσεως τοῦ Γυμναστή — Δασκάλου, ὁ παρῶθητικός τόνος τῆς φωνῆς καί ἡ ἀπλότητα τοῦ λεκτικοῦ τῶν παραγγελμάτων πρέπει νά συνθέτουν τόν παρῶρητικό χαρακτήρα τῆς διδασκαλίας.

Οἱ ἀπό τήν ἀραίωση ἀσκήσεις περιλαμβάνουν:

Ἀπλές κινήσεις τῶν χειρῶν, τοῦ κεφαλιοῦ, τοῦ κορμοῦ καί τῶν σκελῶν, πού στήν ἀρχή γίνονται ἀργά καί διακεκομμένα, ἀργότερα σέ συνέχεια καί ρυθμικά. Ἡ χρησιμοποιούμενη μέθοδος ἐκτέλεσεως πρέπει νά εἶναι μέθοδος μέ μίμηση κατά τήν ὁποία οἱ ἀσκούμενοι μαθητές μιμοῦνται τόν δάσκαλο πού ἐκτελεῖ τίς ἀσκήσεις ὑποδειγματικά καί πού ποτέ δέν παύει νά ἐνθαρρύνει τά παιδιά καί νά ἐπαινέι κάθε τους προσπάθεια. Πολλές ἄλλες ἀσκήσεις γίνονται κατά παραγωγή, ὅπως εἶναι τά ἐφηρμοσμένα ἄλματα, οἱ ἀσκήσεις πάνω σέ στρώματα κλπ. Σέ πολλές ἀπ' αὐτές τίς ἀσκήσεις προτρέπουμε τά μικρά παιδιά νά ἐπιχειροῦν τήν ἐκτέλεση ἀσκήσεων μέ τρόπο ἀτομικῆς ἐκτέλεσεως. Πρόκειται γιά ἐκείνες τίς ἀσκήσεις πού ἀπό τό μηχανισμό τους παρουσιάζουν στοιχεῖα ἐντάσεως, δυσκολίας ἢ ἱσχυούς, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων πρέπει τά ἀσκούμενα παιδιά νά ἀφήνουν νά προσαρμόζονται, καί νά προσαρμόζονται ἀτομικά, καί «κατ' ἰδιαίτερο τρόπο τίς δυνάμεις τους, ὥστε ἀθίσαστα καί ἀκίνδυνα νά ἐπιχειρεῖ καί νά πετυχαίνει ὁ καθένας καλύτερα τήν ἐκτέλεση τῆς ἀσκήσεως.

Γιά νά δημιουργηθοῦν μάλιστα εὐνοϊκά ψυχολογικά κίνητρα παρῶνθουμε τά μικρά παιδιά χρησιμοποιώντας ἀντί γιά παραγγέλματα μιά καθιερωμένη παρακέλευση, πού περιέχει ἐρώτηση, ἀπορία, ἐντολή καί ἀφύπνιση τοῦ ἐνστικτοῦ τῆς φιλοτιμίας καί τῆς ἀμιλλας τῶν μικρῶν παιδιῶν. Ὅταν πρόκειται π.χ. γιά δίπλωση ἀπ' τήν ἐδραία θέση λέμε: «ποιός μπορεῖ νά φιλήσει τά τεντωμένα του γόνατα;» Γιά πρηνή κατάκλιση μέ σκοπό τήν ἀθίσαστη ἀσκηση τῶν ραχιαίων μυῶν λέμε: «ποιός μπορεῖ νά σηκώσει ψηλά τό κορμί του». Γιά νά ἀσκήσουμε ἀπό τήν ὕπτια κατάκλιση τοῦς κοιλιακοῦς μυς: «ποιός μπορεῖ πῶ γρήγορα νά θρεθεῖ στήν ἐδραία θέση;» «Ποιός μπορεῖ νά σηκωθεῖ πρῶτος ἀπ' τό ὁ-

κλαδόν χωρίς νά στηριχτεί;» «Ποιός μπορεί νά περάσει κάτω απ' τόν πήχυ του· «άλματος εις ύψος» χωρίς νά τόν άγγίξει;» «Ποιός μπορεί νά κάνει αὐτή τήν τούμπα στό στῶμα;» «Ποιός μπορεί νά περπατήσει πάνω στή δοκὸ ἢ στό ἀναποδογυρισμένο ἔδρανο μέ τὰ χέρια στό πλάγια;»

Μ' αὐτόν τόν θαυμάσιον ἀπό ψυχολογική, παιδαγωγική καί γυμναστική ἀποψη τρόπο διδασκαλίας ἀσχολοῦνται στή Γερμανία ἀπό μερικά χρόνια πρὶν, ἐνῶ ἡ κ. Liselot Diem ἔγραψε στό Ἀγγλικό τό 1958 ἓνα ἐξαιρετικό μικρό βιβλίον, στό ὅποιο ἔδωσε σάν τίτλον τήν μεταφορά καί ἀπόδοση στήν Ἀγγλική γλῶσσα τοῦ παραγγέλματος «ποιός μπορεί». Ἀπό τότε ἡ παρρηχητική μέθοδος διδασκαλίας τῆς Φυσικῆς Ἀγωγῆς στό δημοτικό σχολεῖο πῆρε τήν ἐπωνυμία μέθοδος τοῦ Hwo Can.

Ἡ διδασκαλία τῆς Φυσικῆς Ἀγωγῆς στό δημοτικό σχολεῖο ἔχει ἐξελιχθεῖ μεθοδολογικά. Σήμερα σχεδόν ὅλοι ἀναφέρουν τή μέθοδον τοῦ Hwo Can ὡς μέθοδον πραγματικά ἀριστη καί ἀψογή. Ἀλλά καί ἡ κ. Αἰκατερίνη Παυλίνη, κόρη τοῦ ἀείμνηστου, Εὐάγγελου Παυλίνου τ. Διευθυντῆ τῆς Ἑθνικῆς Ἀκαδημίας Σωματικῆς Ἀγωγῆς (Ε.Α.Σ.Α.), στό περίφημον βιβλίον της «Γυμναστική τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου» στή σελ. 8 ἀναφέρει ἀνάμεσα σ' ἑλλὰ τὰ ἑξῆς: Ἀλλά καί σ' ὅσα γυμνάσια συναντᾶται δυσκολία εἰς τὰς μικράς τάξεις, δυνάμεθα ὑπὸ τύπον παιδιᾶς νά ἐπιτυχάνωμεν, ἐκεῖνο, ποῦ θέλομεν π.χ. λέγομεν εἰς τοὺς μικροὺς: «Ποῖο παιδί μπορεί νά θγάλει περισσότερο τό στήθος του ἔξω;»

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

1. Τάκη Σακελλαρίου, Ἐπιθεωρητοῦ Σωματικῆς Ἀγωγῆς, ΠΑΙΓΝΙΔΙΑ — ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ — ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ, Ἀθήνα, Β' ἐκδόσις, 1956, σελ. 53—86
2. Χριστοφῶρου Τράυλου, Ἐπόπτον Φυσικῆς Ἀγωγῆς, Η ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ, Ἀθήνα 1965, σελ. 12—24.
3. Τριαντοφύλλου Γ. Καρατσόκη, Ἐπιτίμου Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Σωματικῆς Ἀγωγῆς, Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΕΙΣ ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ, Ὁμιλία πρὸς τοὺς Νομαρχιακοὺς Ἐπιθεωρητάς Σωματικῆς Ἀγωγῆς — Ν.Ε. Σ.Α. —, Ἀθήνα 1966, σελ. 8—22.
4. Σαράντου Παπαδόκου, Ἐπιθεωρητοῦ Σωματικῆς Ἀγωγῆς, Β' Περιφερείας Ἀττικῆς, Η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ, Ἀθήνα Δ' ἐκδόσις 1972, σελ. 41—106.
5. Giuseppe Gncaelmi Educacione bisia ad u. so degli istitnti e delle cuole Margistrali Marzso. 1970, σελ. 88—104.
6. Διονύση Α. Πληθόκη, Η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ, Τόμος Πρῶτος, Ἀθήνα 1977, σελ. 424—351.

ΧΡΕΟΣ ΙΕΡΟ

25η Μαρτίου!

Ἡ θύμησή μας κι ἐφέτο γυρνάει 157 χρόνια πίσω.

Προσκυνοῦμε κόκκαλα ἀγιασμένα, χόματα νοτισμένα ἀπὸ αἷμα.

Θαυμάζουμε τὴ θέληση Ἐκείνων καὶ τὴν ἀπόφαση τῆς καρδιάς τους ἐναντία στὴ Λογική. Ἀποροῦμε γιὰ τὴν ἀποκοτιά, περηφανευόμαστε γιὰ τὴν κληρονομιά, παίρνουμε θάρρος γιὰ τὰ μέλλοντα.

Ὅμως ἂν οἱ ἥρωες εἶναι ἀπειροὶ κι ἂν οἱ ἀντρεωμένοι δὲν ἔχουν μέτρημα, χρέος ἔχουμε νὰ μὴ λησμονᾶμε ὅτι μάννες τοὺς γέννησαν, γυναῖκες στάθηκαν στὸ πλυστό τους κι ὅτι ἡ μισὴ δόξα τοῦ 21, ἴσως κι ἡ περισσότερη σ' Αὐτές ἀνήκει.

Αὐτές τοὺς ἐθρεψαν μὲ σκλαβωμένο πικρόγαλα. Αὐτές τοὺς νανούρισαν μὲ παλαιϊκὲς θύμησης.

Τοὺς κράτησαν παραμιάσχαλα μὲ τ' ὄπλο ἀντάμα.

Τοὺς πότισαν μεράκι γιὰ τὴ λευτεριά, τοὺς τάισαν μπαρούτι καὶ καταφρόνηση γιὰ τὸ χάρο.

Αὐτές τίς γυναῖκες σήμερα ἄς συλλογιστοῦμε. Ὅχι μόνο τίς ἑσπεύστες, τίς νεράιδες τῶν θουνῶν καὶ τίς γοργόνες τῆς θάλασσας, πού τίς πρόλαβε ἡ Ἱστορία, μὰ ὅλες, γνωστὲς κι ἀγνωστες, πιότερο αὐτές, γιατί εἶναι οἱ περισσότερες. Αὐτές ἦταν πού ἐθρεψαν τὸ 1821, τὸ πότισαν μὲ τὸ δάκρυ τους, τὸ ζέσταναν μὲ τὸν καπνὸ τους στὰ σπλάχνα τους, πούταν γιομάτα ἥρωισμό καὶ τρυφεράδα, καρτερία καὶ μεγαλωσύνη, πίστη κι ἐλπίδα.

Χρέος ἔχουμε νὰ θυμηθοῦμε τὴ ζωὴ τους καὶ νὰ ζήσουμε τίς λαχτάρες τους σ' ὅλες τίς ἡλικίες. Μάννες μὲ ξεριζωμένη καρδιά ἀπ' τὸ παιδομάζωμα, νύμφες μ' ἄδεια ἀγκαλιὰ καὶ μαύρη μαντήλα, λεχῶνες κάτω ἀπ' τὰ πουρνάρια κυνηγημένες ἀπ' τὸν Ἀπιστο, ἀδελφές στὸ καραούλι μὲ τ' ἄρματα τοῦ σκοτωμένου.

Κι ἀκόμα φιγοῦρες γυναῖκες πού πηδᾶνε σὲ γκρεμούς, πού πέφτουν σὲ ἄφρους, πού γίνονται λαμπάδες σὲ πύργους καὶ μοναστήρια, πού σφάζονται μονάχες γιὰ νὰ μὴ χάσουν ἀπ' τὸν ἐχθρό τὴν τιμὴ καὶ τὴν ἀνθρωπιά τους.

Τί νὰ πρωτοθυμηθεῖς. Ὅσες μορφές, τόσες θυσίες.

Πῶς νὰ μὴν ἀπορεῖς.

Πῶς ἢ ἡ γυναῖκα γλύκα κι ἡ ἀντρίκεια ἀπόφαση συνταιριάστηκαν στοὺς λευκοὺς κόρφους κάτω ἀπ' τὴν πλουμιστὴ σεγγούνα.

Πῶς ἢ ἀγάπη γιὰ τὴ ζωὴ καὶ γιὰ τὴ λευτεριά ἔγιναν ἓνα.

Οἱ γυναῖκες ἦταν ἡ κιβωτὸς τοῦ Γένους.

Ὁ κόρφος τους ἦταν τὸ λιμάνι τῆς ὑπομονῆς, τῆς παρηγοριᾶς μὰ καὶ τῆς περηφάνειας καὶ τῆς σπίθας πού φούντωσε τὸν ἱερὸ ἀγῶνα.

Ἄς τίς θυμηθοῦμε φέτος ἀκόμα μιὰ φορά.

Ἄς τῆς θυμόμαστε πάντα.

Χρέος μας νὰ τίς προσκυνήσουμε καὶ νὰ τοὺς μοιάσουμε.

Βασ. Εὐστρατιᾶδου - Δημητροπούλου
Διδ. - Β' Κορινθίας

ΕΙΡΗΝΗ ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ

Ἑλλάδα μου τρισέβδοξη τοῦ κόσμου Κατηχήτρα,
τοῦ ἡλίου Σὺ φεγγοβολή, τῆς δόξας Ὁδηγήτρα,
μὴν σταματᾷς, μεσοῦρανα νὰ στήσης τὸ θρόνι Σου,
ἄστρο Ἐσὺ αὐτόφωτο δείξε τὴ δύναμή Σου.

Βαρβάροι κι ἂν δοκίμασαν στὰ σκότη νὰ σέ θάψουν,
τά ἔργα σου τ' ἀθάνατα κι ἴν τὸλμησαν νὰ κάψουν.
Ἐσὺ δὲν δείλιασες ποτέ. Χτίζεις! κι ὀλόρθια στέκεις,
ἀνίκητη στίς συμφορές, στεφάνια δόξας πλέκεις.

Δέν ἄργησ' ὅμως γιὰ νὰ ρθῇ εἰκοσιενιά τοῦ Μάη,
πού ἄλλος θάρσαρος ἐχθρός ἐπάνω σου χυμᾷ,
ἐχθρός, πού μέσ' στοῦ πνεῦμα του φώλιαζε τὸ σκοτάδι,
τῆς ἀμαρτίας ἡ φωτιά, τοῦ χάροντα τὸ χάδι.

Συτρίμμια δλα γένηκαν, κι ἡ ΠΟΛΗ γονατᾷ,
σκελετωμένη Ἐσὺ Θεά, εἰκοσιενιά τοῦ Μάη...
Ἀντρειώνεσαι! Μὰ ἄδικα φωνάζεις τὰ παιδιὰ σου,
Σταυρό θαρὺ φορτώνεσαι, τραβᾷς στοῦ Γολγοθᾶ σου!

Εἶναι μακριὰ ὁ Γολγοθᾶς καὶ σκοτεινὸς ὁ δρόμος,
θαδίζεις δίχως σύνορα καὶ τῆς σκλαβιάς ὁ πόνος
σέ θασανίζει Ἑλλάδα μου, σοῦ γίνεται τραγούδι,
Σταυρώνεσαι, λιποψυχᾷς, ὦ! Θεῖο τῆς γῆς λουλούδι!

Μὰ δὲν πεθαίνεις, προχωρεῖς, γοργόφερη διαθαίνεις
μέσα στῶν δούλων τίς ψυχές ριζώνεσαι καὶ μένεις,
τούς δίνεις δύναμη, καρδιά, ὦ Θεῖα τῆς σάρκας αὔρα!
Νὰ ποῦν τὴ λέξη, Λευτεριά, μέσ τὴν Ἀγία Λαύρα.

Στρίγγλισε τότε ἡ Τουρκιά, σάν εἶδ' Ἐσέ Ἑλλάδα,
νὰ λάμπεις χρυσοφώτιστη καὶ νὰ κρατᾷς λαμπάδα,
πού τὴ χαρὰ ἀνάσαινες, τὴν Ἀρετὴ ζητοῦσες,
τὴν κόλασή σου ἔσθυνες, τὴ Λευτεριά γεννοῦσες.

Θέριεψε πάλι, Ἑλλάδα μου, στὰ στήθη τίς καρδιές,
Ζωντάνεψε τὸ σήμερα, στή θύμηση τοῦ Χτέος
Γίνε, τὸ εἶναι τῶν λαῶν, ὅπως τὰ περασμένα,
καὶ πές ΕΙΡΗΝΗ νὰ στηθεῖ, στή μνήμη τοῦ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΡΟΥΝΤΖΟΣ

Διδ)λος, Δ.Σ. Ροδολίβους Σερρών